

ABADIÑOKO LEXIKOAZ

GAMINDE. I.
SALTERAIN. M.

I. GAMINDE - M. SALTERAIN

ABADE (abadie): abade

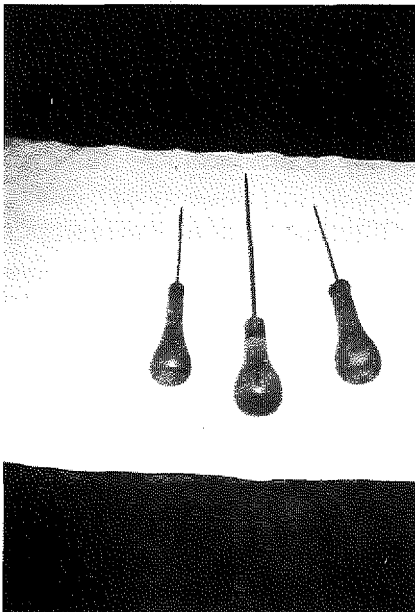
ABADETXE (abadeetxie) : abadetxe

ABAI (abaye): abai aberaska. ABAR (abarra): labea bizteko ekartzen zen pago abarrari esaten zitzaion, osterantzean "arrama"

ABARKA (abarkie): abarka

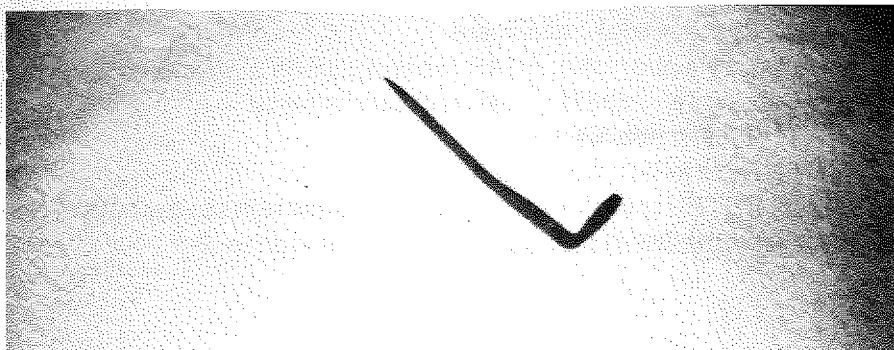
ABARKETA (abarketie): abarketa

ABARKETA ESTEN (abarketa estena) : abarketak egiteko erabiltzen den eztena, berau erabilia zintak pasatzeko zuloak egiten dira

ABARKETAK ESTENAK

ABARKISTEN (abarkistena): abarkak egikeran larrua zulatzeko erabiltzen zen eztena.

ABARKISTENA

ABE (abie): habe

ABELLANO (abellanue): untze moeta bat. Untza hauek buru biribila daukate

ABENDU: (abendue) abendu

ABERASTASUN (aberastasune) :aberastasun

ABERASTU: aberastu

ABERASTXU : (aberastxue): aberastxu, lar aberatsa ez dena "Orrek gu baño obeto bixi sien, aberastxuek sien"

ABERATZ (aberatza): aberats

ABI (abidxe): habi "Udebarridxen abidxa ikesten jueten giñen"

ABIDXANTZA (abidxantzie) : abiada

ABIDXANTZADA (abidxantzadie) : abiada "Abidxantzadan juen da lagunen bille"

ABIDXASAI (abidxasaidxe): abiasari. Oiloei jartzen zaien gezurrezko arraultza bertara egiten joan dadin .

ABIDXAU: abiatu "Sasos allegetie gurebosu abidxau saittes ba"

ABIDXONDOKO (abidxondokue) :Oiloei habian arraultzak egin ditzaten jartzen zaien harrizko arraultza

ABIE EUKI : zerbaitetarako sena joera. "Gasteik eskontzeko abie dxekek orrek etxiorrek"

ABILL (abille): abail

ABISAI (abisaidxe): abiasari

ABUSTU: abuztu

ADAR (adarra) : 1. adar, animaliena baino ez adierazteko erabiltzen da gehienetan; inoiz edo behin "arrama" esateko ere erabiltzen da, berau txondorrera sartzen zena zen 2. Lantegietako sirena .

ADORE (adorie) : adore

ADORETZU: adoretzu

ADUR (adurre) : adur

ADURREKUE IXEN (-REN): -ren idurikoa izan; "i be amen adurrekue as".

AFAI (afaidxe): afari ; afaria behiak batu eta ostean jaten zen; neguan, hala ere, beranduago, 9tan edo. Udan afaltzeko patatak eta makailo txatalen bat jaten ziren, gainean esnea.

AFALDU: afaldu

AFALOSTE (afalostie) : afaloste; "Afalosterako itxi geñusen artuek urkultzeko"

AFANA: gogoa, afan. " Orrek, orrek afanas jaten dau! "

AFISIÑO (afisiñue) : zaletasuna

AFRONTU (afrontue): afrontua; "aixiek dakarren euridxe, aurrekaran jotzen geittuena"

AGA (agie): hage

AGAPU (agapue): oholak edukitzen dituen gogor uneak edo tontorrak, makilek ere edukitzen dituzte. "gurien be olak makiña bat agapu dxekesan".

AGATIÑ: aratin; "Agatiñ jausi da": Gorantza begira.

AGASTOI (agastoidxe): harizti

AGATX (agatxa): haritz. "burdiñarak" eta "narrak" egiteko erabiltzen zen. Gurdiaren partika edo burteuna egiteko ere bai. Etxeko aroztintzarako sano ona ei da. (Ikus "aretx").

AGATX AMERIKANO (agatx amerikanue): haritz amerikar

AGERTU: agertu

AGESTI (agestidxe): harizti

AGETX (agetxa): haritz

AGINDUN: hagindun; erremintei buruz esaten da. "Ekatzu agindun kutxillue"

AGINKADA: haginkada

AGINKIRRIKADA (aginkirriskadie): hagin kraskada, haginez egiten den kraskada umetan bizioak dauzkatenean batez ere.

AGINKE: haginka

AGINKE EIÑ: haginke egin

AGINTTALARI: agintari

AGINYU: agindu (Ikus: ainyu)

AGIÑ:(agiñe): 1. hagin. Aurrekoak zein atzekoak izaten dira. Txikitan haginak jausten zirenean behekoa teiltura eta goikoa behera, sasi artera edo, botatzen ziren. 2. hortz. 3. agiñek bardinyute euki : zentzunean sartuta egon; "ni padxakidxat ser eitte oten: nik agiñek bardinyute dxekuas gero!" 4. hagin (Bot.) 5. zerraren hortza, erremintena orohar izan daitezke.

AGIÑKIRRIKARA (agin kirriskarie): hagin kirrizkada

AGIÑOTZA: hagin hotsa

AGIRI (agiridxe): Agiri; "Ori olan dala esateko agiridxen bat eukingosu esta?"

AGIRIDXEN: agirian

AGIRI IXEN: agiri izan

AGIRIKE: agirika "Berandu juen diesela umiok ta agirika artuittus amamak"

AGIRIKE EIÑ: agirika egin, liskar egin

AGIRITTU: agertu

AGO (ague): 1. aho. 2. aho; aizto, aitzur, aizkora eta abarren ahoa, baita "aixkora ague" ere.

AGO AUNDI (ago aundidxe): harro putza; "agoaundi alakue!"

AGO BERO (ago berue): harro putza; "ago bero sarra"

AGO BETE AGIÑAS ITXI: zehe bi bete sudurrekin utzi; "Adarra joten etorri dxatas baña ago bete agiñas itxi uas"

AGOBETEKO (agobetekue): harroa

- AGO BIXERRA(K) KENDU: otordu arina egin
- AGO BIXERRAS EGON: aho latza, ajeaz ere edukitzen da. Melokotoia jan ondoren ere "ago bixerrak geratzen dies"
- AGO MIÑIEN EBALI: aho mihitan ibili; "jente gustidxe agor miñien darabil", "danak ago miñien dabillie",
- AGOR: agor
- AGORTU: agortu
- AGO SABAL (ago sabala): aho zabal, aho bero.
- AGO SIKIÑ (ago sikiñe): pertsona gaiztoa
- AGOSTU (agostue): abuztu
- AGOTXARREKO: pertsona gaiztoa, "Orren ondora juetie be, ago txarreku da ori!"
- AGUANTAU: iraun
- AGUASILL (aguasille) : udaltzain
- AGUASILTZA: udaltzaintza
- AGUAU : txakurra; umeen berba.
- AGUE BETIEN EIÑ BERBA: 1. handikeriz hitz egitea. 2. jariotasun handiz berba egitea.
- AGUE NEURRI EIÑ BERBA: 1. handikeriz hitz egitea. 2. jariotasun handiz berba egitea.
- AGUR: agur
- AGURE: agure
- AGURETU: aguretu
- AGURO: agudo, arin
- AI (aidxe) : ai. Papila modukoa, gosaltzeko jaten zena. Ura eta esnea erdizka nahastuta, gari irinez egiten zen. Mendiolan txikitan zein nagusitan jaten zen.
- AIDA: idiei eta behiei esaten zaie aurrera egiteko
- AIDES: airean, airetik datorrena
- AIDXENA: aihen, patatien aidxena edo allena, tallo
- AIDXOTZ (aidxotza) : aihotz
- AIKO MAIKO (aiko maikue): kexa, aitzakia; "beti saus aiko maikuekiñ!", "beti sabix aiko maikuetan"

AINBAT: Hainbat

INGERU (aingerue): 1. aingeru. 2. begi nini

INGERU LORA: *Calendula arvensis*, lore moeta bat

INGERUTEN ILL: aingerutan hil, umetan hiltzen denean

INGILLA (aingirie): aingira. Sardexkaz harrapatzen dira. Jendeak ez ditu jaten ze "subekidxekek dies aingirik"

AINKE: haginka

AINKURKULU (ainkurkulue): hanka biak zabal zabalik, egiten duten urkulua.

AINTXAT ARTU: aintzat hartu

AINZEKOTZAT ARTU: aintzat hartu; "Aintzekotzat es artzeko, estatorrela diño"

AINYU: 1. agindu; "etorteko ainyu tzet". 2. hitzeman; "ainyue bat eta emona bi, ainyuas kontentu ixen ari" 3. bidali; "beidxekek landara ainyu", (behiak landara bidali). 4. askatu; "atzo detenidikuek ainyu dxabiesak".

AIÑ: 1. hain. 2. hain; "ju ai aiñ orduten eta ikusiko ok". 3. holakorik, halakorik; "jan gure ixen esposu, oiñ aiñ barik geatuko saa"; "bardin yustek dirudune nai aiñ bakue ixetie",

AIRATU: airatu

AIRE: aire

AIREPORTU (aireportue): airoportu

AIRIEN: airean "Airien dabilie umioi aittitte amamen artien"

AIROSA (airosie): airoso, jaso; "Argi tte garbi agiri dies orrek, ixen be orren ama airosie da"

AIROSO (airosue) : airoso, jaso "Etxe airosue da ori",

AISTA (aistie) : ahizta

AISTAORDE (aistaordie) : ahiztaorde

AITTAORDE (aittaordie): aitaorde

AITTE: aita

AITTEGIÑARREBA (aitteginarreba) : aitagarreba

AITTEORDE (aitteordie) : aitaorde

AITTEPUNTEKO (aittepunktue) : aita puntako

AITTE SANTU (aitte santue) : aita santu

- AITTESULO (aittesulue) : aitazulo "Gure neskato nausidxe aitte sulo utze da"
- AITTETAR (aittetarra) : aitatar
- AITTETU: aitatu, aipatu
- AITTTITTE: aitita
- AITTORDE (aitteordie) : aitorde
- AITTU: ulertu
- AIXATU: haizatu "Beidxe aixatu dxaku ta ausuei deittu biko dxakie"
- AIXE (aixie): haize. 2.- pertsona buru ariña. "Ser eingo otzesu ba ori be apur bat aixie da ta"
- AIXEALDI (aixealdidxe) : haizealdi
- AIXE BIDXUR (aixie bidxurre): zirimola "Aixe bidxurre eballi dau gabien"
- AIXE GORRI (aixie gorridxe) : haize gorri
- AIXE PUTZE: hego haizea edo haize indartsua darabilenean haize gogor boladak.
- AIXERRE (aixerrie) : haizerre
- AIXETE (aixetie) : haizete
- AIXETZU: haizetsu
- AIXIE ETARA : haizea atara; "aixie bat etara dxok".
- AIXKIRE: adiskide
- AIXKIRETASUN: adiskidetasun
- AIXKIRETU: adiskidetu
- AIXKORA (aixkorie): aizkora
- AIXKORA AGO (aixkora ague) : aizkora ahoa "Aixkora ague esta iñoz be gorantza itxi bier"
- AIXTA (aixtie): ahizpa
- AJE (ajie) : aje
- AKABAU: amaitu
- AKABERA (akaberie) : amaiera
- AKABO (akabue) : amaiera
- AKATZ (akatz) : zati, puska; "akatz aundi bat kendu tzie kamiñue eitteko", "itxelesko akatza kendu txek botelliei", (asko edan du)
- AKER (akerra): aker

AKETERIDXE: Sasoi honeko, esate baterako hogei urtetik gorako, mutil taldea.

AKILLU (akillue): akuilu

AKORDAGARRI (akordagarridxe) : akordugarri, gogoangarri

AKORDAU: gogoratu

AKORDU (akordue): oroimen, gomuta; "estekot orren akordurik".

AKORDUEN EUKI: gogoratu; "estekot akorduen ori".

AKORDUGARRI (akordugarridxe): gogoangarri; "gausa akordugarridxe pasau jatan orduntxik"

AKULU (akulue): akuilu

AL IXEN: ahal izan

AL IXETE: ahal izate "Estabie eingo etxe barridxe ba?, orrek al ixete aundidxe dekie!

ALABA (alabie): alaba

ALBAKERA: alboz; "albakera beittu".

ALABAORDE (alabaordie) : alabaorde

ALAJA (alajie) : 1. bitxia. 2. (Adj.) prenda moduan erabilita kutsu peioratibo ironikoz "au da alajie"

ALAKO BATEN: halako baten "Alako baten allegau dies da ogera jueteko moduen gaus"

ALAN BIERRIK: beharrik, zorionez; "alan bierrik esta eser pasau".

ALAN BIER: patua, adurra

ALAN BIERRES: hala beharrez

ALAN BIERRIEN: hala beharrean "Alan bierrien esta esebe paseu ta posik egoteko moduen gaus"

ALAN BIERRIXENIEN: hala beharrianean

ALANBRIE: burdin hari

ALARGUN (alargune) : alargun

ALARGUNDU: alargundu

ALARGUNTZA (alarguntzie) : alarguntza

ALATIÑ: aratinik; "alatiñ eiñ uger".

ALBAGIÑ (albagiñe) : albo hagin

ALBANDORRATZ (albabdorratza) : orratz handia koltxoiak eta egitekoa.

- ALBANDU: albaindu
- ALBANTXA (albantxie) : albantxa, haritxo
- ALBAÑIL (albañille) : igeltsero
- ALBARDA (albardie) : basta
- ALBATAKUEK: goizeko seiretan gutxi gora behera jotzen ziren kanpaiak eta errezoak egiten zituzten.
- ALBATE (albatie) : alboko atea, gortako atea.
- ALBINI (albinidxe): haria, hari birua; "emaidesu albini bat".
- ALBINIDXEK ATARA: hariak atera
- ALBITZ BEDAR (albitz bedarra) : albitza
- ALBO (albue): albo
- ALBAGIÑ (albagiñe) : albo hagin
- ALBO ALBOKA: zabuka; "albo alboka etorri da".
- ALBOKA (albokie): tratu edo erosketa baten ostean partida biek elkarren artean egiten duten jan edo edanaldi arina.
- ALBOKADA (albokadie): alboka
- ALBOKER: "alboker etorri da", alboka eta okertuta
- ALBORAPUNTADIE: Josten "punto al lado" deritzon joskera
- ALBORATU: alboratu
- ALDABA (aldabie) : aldaba
- ALDAMEN (aldamenien): 1. aldamen. 2. burdi aldamera
- ALDAMENIEN: aldamenean
- ALDAMIÑO (aldamiñue): aldamiño
- ALDAPA (aldapie) : aldapa
- ANDAPARA: aldapara, errotaren depositoa
- ALDAR (aldarra): aldatza duen soloa
- ALDAS BERA: aldatz behera
- ALDAS GORA: aldatz gora
- ALDA SIERKA: albokara eta zeharka
- ALDATU: aldatu landareak, baino ez, leku batetik bestera.
- ALDATZ (aldatza): aldapa
- ALDATZ PIKE (aldatz pikie): aldatz piko

ALDE (aldie): 1. alde; "alde batera einye". 2. kopurua adierazteko; "selako diru aldie". 3. desberdintasuna; "egun batzuk selako aldie dekien beste batzuekana". 4. trukea adierazteko; "eruen aldera emo utzesu gure oge sarra", "arotz orrek, iru orduok kobrau barik itxi bi abesan, gurien egon dan denporan emon dxakosan janen alderako baiño espada be..."

ALDE EIÑ: alde egin.

ALDEMENDU: baztertu, aldamendu

ALDENDU: aldendu, berez lekuz aldatu. "Orratzak aldendu eiñ dxatas"

ALDERDI (alderdidxe) : alderdi

ALDREBES: itzulitara

ALDE TXARREKO: aldarte txarreko

ALDI (aldidxe): aldi

ALDIXEK EUKI: aldarteak eduki, boladak eduki

ALDIEN (-REN): -ren aldean

ALDIX: bider

ALEGIÑ (alegiñe) : ahalegin

ALEGIÑE EIÑ: ahalegin egin "Alegiñik eiñ barik esta juen ba"

ALEGRANTZIDXA (alegrantzidxe): poza

ALERETXI: ziurtasun barik gauzak esaten direnean; "aleretxi esanda bosteun persona egongo dires", "aleretxi esaosu ori"

ALERSE (alersie): alertze

ALETXAK: abarken urradurak konpontzeko erabiltzen diren narru zatitxoak. Praxak txibistuna edukitzen duten moduan, abarkak aletxak kordela pasatzeko

ALFAFA (alfafie): alfalfa

ALGANDU: albaindu

ALKAR: elkar

ALKAR ARTU: elkar hartu "Orrek bidxok gausa bat esango tzue, alkar artute daus de"

ALKAR PODEROSO EIÑ: legearen aurrean gauza baten jabetza pertsona bik elkarri ezagutu.

ALKASI (alkasidxe): arkazi. Txirrinken arraioak egiteko erabiltzen zen arraio gurdietan, baita "burdiñarak" eta "narrak" egiteko ere. Haritza egon

ezean landak ixteko ere erabil daiteke (Ikus. "arkasi")

ALKATE (alkatie): alkate

ALKATEGEI: alkategai

ALKATESA (alkatesie) :alkatesa

ALKATXOFA (alkatxofie): alkatxofa

ALKILLAU: alkilatu

ALLEGAU: ailegatu

ALLORBA (allorbie): trigonella foenum-graecum. Soloko belarra da.

ALMONEDA (Almonedie) : Propina edo antzerakoa. Ohitura bat dago hemen, San Trokazetan dantzariak dantzari-dantza egin ondoren etxerik etxe joatea, etxe batzuetan dantzan eginez, eta ordeaz ardoa eta zer jan eskaintzen zaie, horri deitzen zaio "almonedak batzie.

ALMUEDA (almuedie) : buruko

ALMUEDA ASAL (almueda asala) : buruko azal.

ALOGERA (alogerie): Jornalean lan egitea

ALPER (alperra) : alper

ALPERKERI (alperkeridxa) : alperkeria "Ori da alperkeridxe dekosune"

ALPERRIK: alperrik

ALPERRIK GALDU: alperrik galdu "Alperrik galdu baño len eroixu ori ogidxoi"

ALTA: 1. altua. 2. zaldikien zeloa

ALTU (altue): garai

ALTURA (alturie): garaiera

ALTXAU: altxatu

ALTZ: altza. Ola txarra dauka, untza sartu eta "brinkau eitten da". Hala ere, Maiatzeko hilbarrian botaz gero ona izaten da lantzeko.

ALTZAU: altxatu

ALTZO (altzue): altzo

AMA: ama

AMABIRJIÑA (amabirjiñie) : amabirjina

AMAGIÑARREBA: amaginarreba

AMAIKA: hamaika; "amaika jentek"

AMAITU: amaitu

- AMAMA: amama
AMANTAL: amantala
AMAORDE (amaordie): amaordea
AMAPUNTEKO (amapuntekue) : amapuntako
AMARAUN (amaraune) : amaraun
AMARRATZ: hamar atzamarrak
AMARRETAKO (amarretakue) : hamarretako
AMASA (amasie): ore
AMASAU: ore egin
AMASULO (amasulue): amazulo
AMATARRA: amazulo
AMATAU: amatatu
AMENASAU: mehatxatu
AMENASO: mehatxu
AMERAUN (ameraune): amarauna
AMES: amets
AMESETAN EIÑ: ametsetan egin
AMETXA (ametxie): ametsa
AMETZ (ametza): (Bot.) ametz
AMIE: abere eta piztitan ama "Esaittes amien ondora juen, umak eiñ barri dau da ainke eingo tzu"
AMILLENA: "erropa sarren bille dabillena". Diotenez, haitzari mantu moduko bat egiten dion laino sendoa da, humela eta toki altuetakoa; bere humeltasun hori mamitzean sortzen da "surdeidxe", hain zuzen. Anbotok janzen duen txapela omen da amillena.
AMORRATU: amorratu
AMORRO (amorrue): amorro
AMORROTU: amorratu
AMU (amue) : amu
ANAIDXE (anaidxie): anaia
ANAIDXORDE (anaidxaordie): anaiaorde
ANBOTO AIXE: Anbototik datorren haizea
ANDAKA: lepoan eroatea batzuren artean, kasu baterako gorpuak. Baita

biren artean eskuak trabesean helduta, eta aulki gisa norbait jarrita eramatea

ANDAKA ERUEN: lepoan edo goian esaten den lez biren artean jarrita eroatea.

ANDALARRI (andalarridxe): bronkio

ANDANDAKA: lepoan eroatea eta batetik bestera pasatzea

ANDAPARA (andaparie) : aldapara

ANDERO (anderue): andaka eroaten duena, kasu baterako gorpuak.

ANDI (andidxe): handi

ANDIKO (andikue) : beste aldeko, auzoa; etxeaz berbaz.

ANDIKOKO (andikokue) : beste aldeko, auzoa; lagunaz berbaz.

ANDI-ANDI: umeei esaten zaie paseoa joateko

ANDI ANDIKE: Honek umeen hizketan "Guesan andi-andike" nonbaitera

ANDIKI (andikidxe) : handiki

ANDITTU: handitu

ANDRA (andrie): andre

ANDRAGEI (andrageidxe): andregai

ANDRAGIXONAK: senar emazteak

ANDRAKILLA (andrakillie) : andrakila, panpina

ANDRASKO (andraskue): andrazko

ANEGA (anegie): anega, neurri moeta bat

ANGERU (angerue) : aingeru

ANGILLA (angillie): angaila

ANIMALIA: animale

ANIMOSO: animoso "Aspaldidxen animoso dabis orrek"

ANIS BEDAR (anis bedarra) : anis belar

ANKA (ankie): 1.hanka. 2. oin

ANKA EIÑ: anka egin "Artu dabierna pagau barik anka eioskue orrek"

ANKA JOKUE ERUEN: ihesari eman; "orrek eruen dxok anka jokue".

ANKA LORRATZ (anka lorratza) : oinatsa

ANKAOTZ (anka otza) : oinots

ANKARTOLA: ankartola. Adibidez zaldi ginean, motorrean etab. anak zabalik eramateari.

ANKAS BERA: ankaz behera
 ANKAS GORA: ankaz gora
 ANKAS JOKUE EIÑ: anka egin
 ANKASPI (ankaspidxe) : ankazpi
 ANKASUR (ankasurre) : ankazur
 ANKATRABALLU (ankatraballue): kankailu, moldegaitza
 ANKURKILLO (ankurkillue): zankalatraba
 ANPOLLA (anpollie): kerixa moeta bat; gorri handiak direnak.
 ANPOR (anporra) : Enbor
 ANPOR BURU (anpor burue) : Enbor buru, arramak irtetzen duteneko burua
 ANPULU (anpulue) : malko
 ANTIGUALEKO: zahar, zaharkitu. "Orrek oyok antigualekuek dies"
 ANTIOJUEK: betaurrekoak
 ANTOJAGARRI (antojagarridxe) : antojugarri "Ori berbetan asten danien antojagarridxe da"
 ANTOJAU: nazkatu
 ANTOJU (antojue): erramina; "antojue emotuste orrek!".
 ANTOJUGARRI (antojugarridxe): nazkagarria; "antojugarridxe saa".
 AINTXEKOTZAT HARTU: aintzat hartu; "gixon bat iñok aintxekotzat artzen espadau, txarto"
 ANTXIÑE: antzina
 ANTZ (antz): 1. antz 2. "egunei beren antza"; egun mota bakoitzeko dagozkion gauzak egin behar direla esan nahi du.
 ANTZA EMON: antza eman
 ANTZ OBIE EMON: berbetan, edozein gai edo ezbairen konponbideari gehien urreratzen denak esan dezake; "nik i paiño antz obie emó utxat"
 ANTZAR (antzarra) : antzar
 ANTZEKO: antzeko
 ANTZIA: antsia
 ANTZU (antzue) : antzu
 ANTZUTU: antzutu "Beidxe antzutu dxaku".
 AÑA (añie): aina

AÑA SEKA: aina seka
 AÑIKETAN EIÑ: ariniketan egin
 APA: umeei esaten zaie altxatzeko
 APAL (apala) : apal
 APALDU: apaldu
 APAPA: umeei esaten zaie ibiltzeko
 APARAJU (aparajue) : apareju
 APARATU (aparatue): aparailu
 APAREJU (aparejue) : apareju
 APARTA EIÑ: talde bateko kideek ezaugarri bat elkarren antzeratsu ageri dutela esateko; "lodidxen aparta eitteik es euen an".
 APARTAU: bereiztu
 APARTEKO (apartekue): aparteko, berezi.
 APASTU: apaztu
 APATX: apatx
 APATXAKASTINYU: 1. Nonbaitetik ihesari ematen zaionean. 2. mehatxu gisa ere "apatxak astinyukotzuas"
 APATXARTEKO (apatxartekue) : apatxarteko, ganaduaren gaixotasuna
 APATXEIÑ: umeei esaten zaie jezartzeko
 APATXETAKO MIÑ (apatxetako miñe) : apatxetako min, ganaduaren gaixotasuna
 APATZ (apatza): apatz
 APELLIDO (apellidue) : abizen
 APETXOTAN ARTU: mindu, lar kontutan hartu zerozer
 APO (apue) :Andrazale, andren atzetik dabilen granuja. "Au da au apue"
 APOPILLO (apopillue) : urikoa edo etxean familiartekoa izan ezta bizi dena
 APRAMOS: apropos, gurata "Aprapos eiñdde be esin da ainbeste kalte eiñ"
 APRILL (aprille) : apiril
 APROBA (aprobie) : proba
 APROPOS: apropos
 APUR (bat): apur

APURKAN APURKAN: apurka apurka

APURKE APURKE: apurka apurka "apurke apurke eitten da pillue"

APURTU : apurtu

APUTZ (aputze): abatz

ARI : 1.hara han!;"ar! beittu nor etorri dan!" 2. ar. 3. har

ARABA SOSO (araba sosue) : gaztela zozo

ARAGI (aragidxe) : haragi, izaki biziena.

ARAKATU: arakatu "Danak arakatu dabies baiña estabie eser topou"

ARAKATZA: ribes rubrum

ARAKI (arakidxe): egur sendoa; "ekarri beso bete araki"

ARAMAITTEKU (aramaittekue): agur maikoa, aimari ezquila.

ARAN: aran

ARANDOI (arandoye): barandoi

ARAN OKARAN (aran okarana) : basa okarana

ARANTZA (arantzie): Rubus sp. Landare honek mazustak ematen ditu.
(Ikus "sastrie")

ARANTZARTIE

ARAÑEUN: herenegun

ARAÑEUN ATZETIK: laurdenegun

ARASA (arasie) : arasa, sukaldeko armarioa

ARATOSTE (aratostie): haratuzte

ARATXUR (aratxurre): Aitzur moeta, gainekaldean koskor bat edukitzen du, basoak atxurtzeko erabiltzen da

ARATU: areatu

ARBALTZ (arbaltza) : arbel

ARBELATXIKO (arbelatxikue): albertxigo

ARBI (arbidxe): harbi

ARBI LORA (arbi lorie): harbi gara

ARBOLA (arbolie): arbola

ARBOLADOI: arboladoi "Antxe arboladuidxen eñ geñun amarretakue lenguen"

ARBOLA MUKUR (arbola mukurre): arbolaren abar sendoak

ARBOLA TRUKUTZ (arbola trukutze): arbola botaz gero lurrean geratzen den eperdia

ARDA: arda

ARDANGELA: Ardoa gordetzen zeneko gela

ARDAU (ardaue): ardo

ARDAU SOPAK: ardo zopak

ARDI (ardidxe): ardi

ARDIALDE: artalde, artegi, eta kopurua adierazteko

ARDI ERREBAÑO (ardi errebañue) : artegi

ARDI ESNE (ardi esnie) : ardi esne

ARDI GALDU (ardi galdue): galduko ardia

ARDIDXE PAÑO GEIDXAU ESIÑ AITTU: ezin ezer entzun; "atara egon arren, esiñ aittu ardidxe paño geidxau".

ARDIKI (ardikidxe) : ardiki

ARDILLA (ardillie): katamixarra

ARDI NARRU (ardi narrue): ardi narru, buzterrian ipintzen den estalgia

ARDI SAIÑ (ardi saiñe): artzain

ARDI TXAKUR (ardi txakurre): artzakur

ARDURA (ardurie): ardura

ARDURABAKO (ardurabakue): ardurabako

ARDURADUN (arduradune): arduradun

ARDURATU: arduratu "Es ai ainbeste arduratu laster etorriko da"

ARDURE IXEN: ardura izan "pentzau es arren be ardure ixetzo orri"

ARDURETAN EGON: arduretan egon "Arduretan egon nas es saiela etorriko ta"

ARE (arie): lurra areatzeko erabiltzen den tresna.

ARE ARRI (are arridxe) : are harri

AREALUR (arealurre) : area lur

AREMAITTEKUEK: iluntzetan zortziretan inguru ermitetan jotzen zituzten ezkilak etxeratzeko ordua zela adierazteko.

ARERIDXO (areridxue) : arerio

ARETX (aretxa): haritz

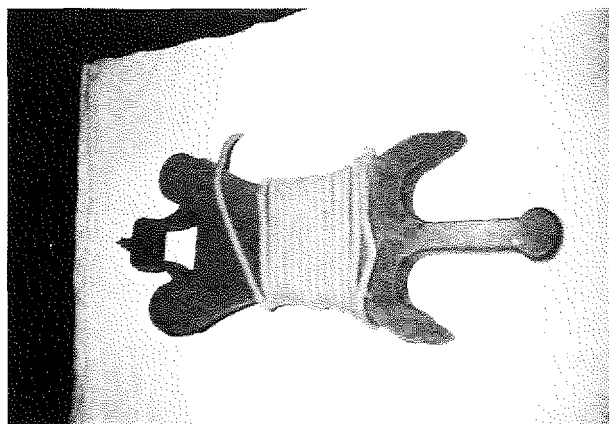
ARGAL (argala): argal

ARGAL ARGAL EIÑ: argal argal egin "Aspaldixen lengo beste jan bes da argal argal eiñ dde geratu da ori"

ARGALDU: argaldu

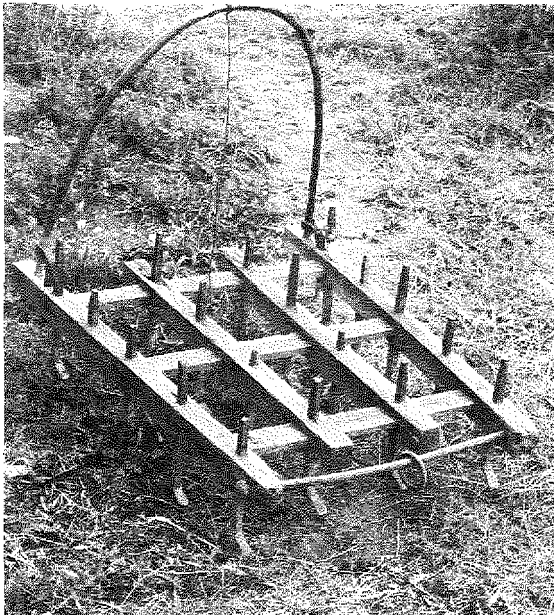
ARGI (argidxe):1. argi. 2. argi (adj.) "ume argidxe"

ARGISEIOLAI (Argiseiolie): Bueltan argizaria jartzen zitzaion ohola, irudi antzerako formaz, sepulturetan jartzen zen.

ARGISEIOLA

- ARGI EGON: argi egon "Argi egon gero, etorten danién atie sabaltzeko"
- ARGI IBILLI: argi ibili "Ibilli adi argi, bestela bapesengañe geratukas da"
- ARGI IXERRA: Artizarra, Venus
- ARGIKOTE (argikotie) : azkar, argi "Or puntan jaidxokue ixeteko argikotie da mutikue"
- ARGI MUTILL (argi mutille): karburu argia eukitzeko egoten zen egurrezko armadizoa
- ARGIñ (argiñe): hargin
- ARGISERI (argiseridxe): argizari
- ARGISERIDXOLA: argizariola
- ARGITTASUN: argitasun
- ARGI TTE GARBI: argi eta garbi "Etorten nasenien eskatza argi tte garbi ikustie gure ot"
- ARGITTU: argitu
- ARI (aridxe):haria
- ARIE: Lur azala aztertzeko lanabesa. Lau egur zabalez egina, iltze eta burdinez lotua

ARIE

1. - Aurrean Txingillue
2. - Ortzak
3. - Atzean Eskutinie

ARIMEN ONDRAK: Hil den baten izenean urte meza ematen denean

ARIn : arin

ARInEKETAN: ariniketan, karraderan

ARISKO (ariskue): harizko

ARITTO (arittue): ahari

ARKA (arkie): arka

ARKAISKA: lur arkaiska, lur moeta bat

ARKAL : elkar

ARKAKUTXA (arkakutxie) : arkakutxa

ARKANTZO (arkantzue): gai izatea zerbait egiteko

ARKANTZUEN EUKI: lortzeko gaitasuna euki

ARKASATZ (Arkasatza): Mihuraren antzerakoa, arantzaduna, zuhaitzei gora igoten dien arramak.

ARKASATZA

- ARKASI (arkasidxe): arkazi
 ARKASTA (arkastie): arkazte
 ARKERA: arker, ardien zelo aldia
 ARKONDARA (arkondarie): alkondara
 ARLO (arlu): arlo
 ARLOS: arloz
 ARMARIDXO (armaridxue) : armario
 ARMOSAU: gosaldu
 ARMOSU (armosue): gosari; gosaltzeko "artue ta esnie ero berakatz
 sopie" jaten ei zen
 ARNASA (arnasie): arnasa
 ARNAS ESTU (arnas estue): arnas estu
 ARNASA ARTU: arnasa hartu
 ARNIE (arnara): 1.Horre, pisu biko, lanabesak gordetzeko, euriaz
 erropak siketzeko, 2. solairuan babak etab. siketzen ziren urkuldu baino
 lehenago..
 ARO (Arue): 1. eguraldi, haro. 2. lur arue edo esaten denean lurra
 lantzeko ondo dagoela esan gura da
 AROL (arola): 1. arroa, putza;"au tomatiau arola dau" 2. lurraren kasoan
 arol dagoenean harrotuta dagoela esan gura da.
 AROSTEGI (arostegidxe): aroztegi
 AROTZ (arotza): arotz

ARPANA (arpanie): arotzen tresna, egurrezko marko handia dauka, bitartean kutxilla bat edo bi, trnbidetako trabesak egiteko erabiltzen zen.

ARPANA

ARPEI (arpeidxe): aurpegi

ARPEIDXEMON: aurpegia eman "Seoser txarto eitten dabenien arpeidxe emoten be badaki"

ARPEIKERA (arpeikerie): arpegikera, aurpegiaren itxura.

ARPEIKUNA (arpeikunie): arpegikera; "enau gustidzek aurpeikuna bardiñe eukitten dabie"

ARPEIJO: aurpegi jo

- ARRA: arra
- ARRABIDXO (Arrabidxue) : amorru
- ARRAI PARDO (arrai pardue): arrano moeta bat, arratoiak eta harrapoatzen dituen
- ARRAIDXO (arraidxue) : arraio
- ARRAKALDU: arrakalatu; "aurtengo siketias lur gustidxe arrakaldute dau"
- ARRAMA (arramie): adar
- ARRAMARA (arramarie) : erromada
- ARRAMUSKADA (arramuskadie): erramuskada "Arek eiostesan arramuskadak, txarto eiabela esan neuntzenien"
- ARRAN (arrana): arrana
- ARRAN BITTARTE (arran bittartie): Ez haundia, ez txikia den arrana, bitartekoa
- ARRANKARI (arrankaidxe): arrankari. Eskuz harrapatzen ziren.
- ARRANKARIKUMA (arrankarikumie): arrankari kume
- ARRANPALO (arranpalue): zalapartari, burrundaratsu
- ARRANTZA (arrantzie): arrantza, astoaren zarata. Zarata askorekin negar egiteari "Aren arrantzie esabela etxera juetie ta!"
- ARRANTZAKA: arrantzaka
- ARRAPATAKA: ailegatu ezinik ibiltzen denean, berandu edo
- ARRAPAU : harrapatu
- ARRARA (arrarie): zirrara; "arrara bat ei uste"
- ARRASTARA (arrastarie): narrastada
- ARRASTAU: narrez eroan
- ARRASTO (arrastue): arrasto
- ARRATOI (arratoye) : arratoi
- ARRATO SEPO (arrato sepue) : arratoiak harrapatzeko zepoa
- ARRATXURRE: Basoan zuhaitzak landatzeko erabiltzen den aitzur handia.
- ARRATZALDE (arratzaldie): arratsalde.
- ARRATZALDE ON: arratsalde on
- ARRAUKA (arraukie): nardaka; "arraukie eiñ dakidxola, baya erre barik"

ARRAUNKA (arraunkie): nardaka
 ARRAUSI (arrausidxe): aharrausi
 ARRAUSI EIÑ: aharrausi egin
 ARRAUSIKE: aharrausika
 ARRAUTZA (arrautzie): arraultza
 ARRAUTZA ONDOKO (arrautza ondokue): Oiloei habian arraultzak egin ditzaten jartzen zaien harrizko arraultza.
 ARRAYO (arrayue): arraio
 ARRAYO BURDI (arrayo burdidxe): arraio gurdi. Gurdi haundia. Kaminoan ibiltzeko burdia.
 ARRE: astoari aurrera egiteko esaten zaio
 ARREBA (arrebie): arreba
 ARREGLAU: 1. konpondu. 2. "ori arreglau deko"
 ARRELEPO: arrelepo, arretxiko
 ARRETXIKO: arrelepo, arretxiko
 ARREUE EIÑ: arrea egin
 ARRI (arridxe): 1. harri. 2. sukaltarri
 ARRI ASPIKO (arri aspikue): harripeko
 ARRI BURDI (arri burdidxe): harri gurdi, harriak garraiatzeko erabiltzen zen gurdi handi, sendoa.
 ARRIKADA (arrikadie) : harrikada
 ARRIKE: harrika
 ARRILOSA (arrilosie) : harlauza
 ARRIMUEN: babesean, itzalean
 ARRIPARDO (arri pardue): arrano moeta bat
 ARRI SERKO (arri serkue): harresi
 ARRISKAU: arriskatu
 ARRISKU (arriskue): arrisku
 ARRISKO: harrizko
 ARRI TXIÑA (arri txiñie): haitzetako harri solte txikia.
 ARRO (arrue): 1. harro. 2. jaso
 ARROBA (arrobie): arroba, neurri moeta
 ARRO GANORABAKO (arro ganorabakue): harroputz

ARROKA (arrokie): nardaka, lapikoari erantsita geratzen zaiona.
 ARROKERIDXE: harrokeria
 ARROPUTZ (arroputze): harroputz
 ARROSA: arroza
 ARROTASUN (arrotasune): harrotasun
 ARROTU: harrotu
 ARROTZ (arrotza): arraultz
 ARTA (artie): arte arbola
 ARTABERDE (artaberdie): arto berde
 ARTABIXAR (artabixarra): arto bizar
 ARTABURU (artaburue): artaburu
 ARTADOI (artadoidxe): artadi
 ARTAGARAUN (artagaraune): artagaro
 ARTAKAPATX (artakapatxie): artakapatx
 ARTAPUTZ (artaputze): arto lupu, artaputz; artoari irteten dion parasito moeta bat.
 ARTASIDXEK: artaziak
 ARTA TXAMAR (arta txamarra): Txorokila sendoa eta garaun gutxi duten artaburuak, urkultzeko ez dute balio eta ganaduei botatzen zazkie askara.
 ARTE (artie) : 1. (artien) arte. 2. (artie) arte (Bot.). Txirrinken arraioak egiteko erabiltzen zen
 ARTEGA: artega
 ARTEIK ARTU ESINYE: Sosegatu ezinda, gustora egon ezin, posturarik hartu ezinari.
 ARTES: artez "Ipiñixu artes ixerie"
 ARTESTU: arteztu
 ARTETZU: Danerako trebea dena, ideak dituen. - Edozertarako hautsak eduki.
 ARTIEK ARTU: pazientzia hartu, sosegu hartu, lasaitu, baretu; "artik artu esinye dau" Baita, "nuek artukotzas artiek orri"
 ARTIETAN: Lekuzkoa. Nonbaitera heldu baino lehen egiten den bideari "Artietan bide txarra euen, eta ara allegauken, bide ona euen, eta esaosten: Ume beittu aixe da Norteko ixerra"

ARTO (artue): arto.

ARTOBURU (artoburue): artaburu

ARTOGARAUN (artogaraune): arto garau

ARTO ILLARA (arto illarie): arto ilada

ARTO LABERRE (arto laberrie): irina egiteko labean sartzen den artoaren izena.

ARTOMALUTA (artomalutie): sapa

ARTOPILL (artopille): arto opil

ARTO PUTZ (arto putze): artoari darion likina, artolupu

ARTO SOPA (arto sopie): arto zopa

ARTOTZA (artotzie): artotza

ARTO URUN (arto urune) : arto irina

ARTU : hartu

ARTUEI EREITTEN IBILLI: trumoia joten duenean esaten den esakera; "an, badxabixek kamaran artuei ereitten"

ARTUEK SIGARROTU: artoaren orriak kirpulatu; "artuek sigarroto ein yie"

ARTZ (artza): . hartz (zoo.)

ARTZA (artzie): bihia irazitako erabiltzen den tresna, galbahe modukoa

ARTZA

ARTZAKETAN : artzarekin lanean aritzea.

ASA (asie): aza

ASADURA (asadurie): bildotsen erraiei esaten zaie

ASAK JO: ziria sartu; "ointxe jo ustesak ik asak".

ASAL (asala) : 1. azal, pertsonena. 2. azal, zuhaitzen azala. 3. sakonen kontrakoa

ASAL ASAL EUKI: azal azal euki

ASAL ASALIEN EGON: azal azalean egon "Ori puslioi asal asalien dau"

ASALDU: azal egitea

ASARO (asarue): eroso; "sapata asaruek dies orrek".

ASARRATU: haserratu

ASARRE: haserre

ASARRE EIÑ: errietan egin

ASARREKA: haserreka

ASBEGIDXEK: hatz begiak; "pobrie ixen arren, asbegidxe ondo dekos eta urtengo dau aurrera"

ASBIXAR (asbixarra): azpizar

ASELGA (aselgie): azelga, zerba

ASERI (aseridxe): azeri. Azeri bakoitzak gauza baten ei daki, hots, batzuk arditan, beste batzuk oilotan, e.a. Lehen "aseri arrapataile" egoten zen, behin azeria harrapatuz gero artzain bakoitzak ordainsaritzat bildotsen bat edo ematen zion. "sepue" deritzonaz harrapatzen ziren gauez.

ASERI ARRAPATAILE: azeri harrapatzailea, azeriak harrapatzeko profesionala egoten zen lehen.

ASERI BEDAR (aseri bedarra) luki buztan.

ASERI BUSTEN (aseri bustena): Equisetum arvense. "Urki orridxe, asune eta aseri bustena" nahasita egosi ondoren ona da odola mehatzeko.

Bestalde, "seiko"rekin batera egosiz gero ona ei da zauriak sendatzeko. Lur onetan hazten delako ustea dago "lur onak aukeran, baya aseri bustena ta lur-untze etxuas ekusi, ta oixe txarra"

ASERKERA: asmatzeko era "Onek prakok batzutan onak urteten dabie, asarkerie euki bier"

ASETU: asetu

ASI : 1. hasi. 2. hazi. 3 (asidxe) hazia
 ASIKERIE: hasiera
 ASILEKU (asilekue) : hasi leku.
 ASITTEKUE: Nagasittekue, erremolatxa asittekue eta. asitteko izendatzen dira, lekuz aldatu eta garatu edo silddu arte utzi egiten dira, hazia botatzen hasten dira gero, horri deitzen zaio asittekue.
 ASKA (askie): aska
 ASKA EIÑ: hazka egin
 ASKA IBILLI: hazka ibili "Esaittes aska ta aska ibilli, gero ta askure aundidxaue eukingosu ta"
 ASKAPELA (askapeli): kukurutxo. Hatzamarrentzako kapela
 ASKARGA (askargie): Atzera karga. Gurdia atzerantza kargatuta dagoenean.
 ASKATU: askatu; "katie askatu"
 ASKEN (askena): azken
 ASKI (askidxe): soloko bedar parasittoa
 ASKI BEDAR (aski bedarra): aski belar
 ASKO: asko
 ASKOLARI (askolaridxe): aizkolari
 ASKONAR (askonarra): azkonar. "laso"z harrapatzen da, erreza da harrapatzen, baina ezin da jan dena koipea dela eta. "artue jaten dau ernetan dauela". Behera botatzen ditu arto guztiak.
 ASKORA: (askorie) Aizkora
 ASKORA BEGI (askora begidxe): aizkora begi
 ASKORDIÑ (askordiñe): azkordin; "askordiñ bedar" deritzon belarra erabiltzen da kentzeko.
 ASKORDIÑ BEDAR (askordiñ bedarra) : azkordinak kentzeko erabiltzen zen belar moeta bat.
 ASKURE (askurie) : hazkura
 ASKURIE EIÑ: hazka egin
 ASLABARRA : haitzaren aldatza
 ASMAU: asmatu
 ASMO (asmue): asmo

ASPALDI (aspaldidxen): aspaldi
 ASPALDIKO: aspaldiko
 ASPEGI (aspegidxe): "ume orrek bere amen aspegidxek dekos", antza, traza adierazteko
 ASPEL (aspela): Belarra edo ira ebagi ondoren esbaraz batu eta egiten diren piloak.
 ASPI (aspidxen): azpi
 ASPIDXE JATEN IBILLI: norbaiti ixilpean kalten egiten ibiltzea.
 ASPIGARRI (aspigarridxe): azpigarri
 ASPIKO GONA (aspiko gonie): azpiko gona
 ASPIKOLA: azpiko ola; gurdietan kamako azpi aldean jartzen diren olak.
 ASPIKOS BERA: azpikoz behera
 ASPILYU: azpildu
 ASPILYURA (aspilyurie): azpildura
 ASPIRATU: azpiratu
 ASPISAGAR (aspisagarra): lurrean jausita dagoen sagarrak
 ASPISURI (aspisuridxe): 1. azpi zuri, ganadutan kasu baterako. 2. Orohar azpia zuria duena
 ASPITTIKO: azpitiko
 ASPIXER (aspixerra): hazpizar "Atzazkalak jaten bosus aspixerrak urtengo tzue"
 ASPURU (aspurue): azpuru
 ASTA (astie): asta
 ASTAPUTZ (astaputze): astaputz perretxiko moeta bat. Artaburuak ere edukitzen du hazi antzerako hauts beltzuzka.
 ASTE (astie): aste; hona hemen astearen egunen izenak: astelena, martitxena, eguastena, eguena, barikue, sapatue eta domekie.
 ASTEGODXEN (astegodxena): aste buru
 ASTEGUEN (asteguena): asteburu
 ASTEGUN (Astegune): astegun
 ASTEGUN BURUSURI (astegun burusuridxe): astegun arrunta "Selan juengo ga kanpora afaitten astegun burusuridxen ba!"
 ASTELEN (astelena): astelehena

ASTERKA: astrakan "Asterka dabil txakurre, estakit seren useiñe artzen daben!"

ASTERTU: 1. aztertu, arakatu. 2. astrakan egin

ASTE SANTU (aste sauntue): aste santu

ASTI (astidxe): asti

ASTINYU: astindu "Astinyu eixu ori trapuoi"

ASTIALDI: astinaldi

ASTIÑ ASTIÑ EIÑ: astin astin egin "Eltzen buat astiñ astiñ eiñ dde itxikaut"

ASTIRO: astiro

ASTIUNA (astiunie): astiune "Astiuna bat dekuanien artuko tzuaz barrenak"

ASTO (astue): 1. asto. 2. gurdia ren ardatzari eusteko aldamenaren azpian dagoen zatia.

ASTO BIER (Asto bierra): asto behar, lan astuna "Sasoye eukiñ geñunien amaika asto bier eiñikuek ga"

ASTOKILLO (astakillue): astakilo "Astakillo alakuek, artu bardie ta apurtu ei aben"

ASTOKIÑERRA (asto kiñerrie): ginar moeta bat.

ASTO NAPARRIDXE: asto nafarrerria.

ASTO PATXIKO (asto patxikue): astakilo, asto potro

ASTOPOTRO (astoputue): astopotro

ASTOSILLA (astosillie): astotan erabiltzen den montura.

ASTOTZARA (astotzarie): asto otzara

ASTRAPALADA (astrapaladie): astrapalada "Baten bat atzien etorrelakuen, arek ekarri abien astrapaladie"

ASTRAPALIE: astrapalo

ASTREILLA (astreillie): ezpal txikia

ASTRUE: Igarlea. Adibidez gaizkin batek norbaiti gaitza sartzen zionean kutsatua gertatzen zenak aste betean aldean prenda bat eraman, eta harekin ze zuen igartze zuena.

ASTU : ahaztu

ASTUN (astune): astun

ASUELA (asuelie): zurgintzan erabiltzen den tresna, goian burdinezko atal birekin, alde batera aitzurraren antzerakoa, bestean gubia edukitzen zuen, gurdiak lantzeko eta erabilia.

Goian, aitzur itxurakua,
Berdigintzan erabiltako
ASUELIE, eta aldamenean
LAIDXA SARRA

ASUKERA (asukerie): azukera

ASUKERA ONTZI (asukera ontzidxe): azukera ontzi

ASUL (asule): urdin

ASULDU: urdindu

ASULUNA (asulunie): urdinune

ASUN (asune): Urtica dioica. Egosita hartzen da baraurik, odola mehatzeko ona ei da.

ASUNBERDI: azunbre erdi

ASUNBRE (asunbrie): azunbre

ASUNBRE ERDI: azunbre erdi

ASUR (asurre): 1. hezur. 2. fruituen hezur

ASUSTAU: ikaratu

ATA (atie): 1. ahate. 2. atara

ATAKA (atakie): ataka, labaren ate txikia. Txondorrarena ere

ATAL (atala): atal, ale; "berakatz atal"
 ATARA : atera
 ATARTE (atartie): etarte
 ATE (atie): ate
 ATEBURU (ateburue): atalburu
 ATERPE (aterpie): aterpe
 ATERRI: aterri
 ATERRUNA (aterrunie): aterrune
 ATERTU: atertu. "atertu adi" ixil erazteko ere esaten da
 ATIE DIEN BESTIEN SABALIK EGON : ateak zabal zabalik egon "Or estau antzik iñor bisi danik, atiek dien bestien sabalik daus de"
 ATIE GILTXIEN ITXI: atea giltzean itxi
 ATIE ITXI KIRRIÑ EGON: atea hertsedei egon
 ATONDU: atondu "Urten orduko etxie atondu bikot"
 ATORRA (atorrie): atorra
 ATRAPAU : harrapatu
 ATREBIDU : ausartu
 ATREBIMENDU (atrebimendue): ausardia
 ATROMADA (atromadie): bideak ixteko egurrez egiten den itxitura.

ATRAMADIE edo ERROMADIE

ATUEN: atoan, behingoan
 ATUNE: atuna
 ATX (atxa): haitz.
 ATXA ALTZIRRIKEN BAJATU: haitzeko harri txinatik bajatzea, makilaz abiada moteltzen dela, era hau artzainek erabiltzen dute.
 ATXAKI (atxakidxe): aitzakia "Onek esteko atxekidxaik"
 ATXARRI (atxarridxe): atzeko harri
 ATXIN: urrun dagoen lekua adierazteko "ori atxiñien dau"
 ATXIÑE: aintzina
 ATX LABARRA: haitzaren aldatz
 ATXUR (atxurre): aitzur
 ATXURLARI (atxurlaridxe): Auzolanetan eta bestela ere jornalean atxurran ibiltzen zena.
 ATXURTU: 1. atxurtu. 2. mozkortu
 ATXUTXI EIÑ: txori emeak bere arraultzak gaitzetsi edo zapuztu.
 ATZ: 1. hatz. 2. usain txarra, hats
 ATZALDE (atzaldie): arratsalde
 ATZAMAR (atzamarra): hatzamar
 ATZAMARKA: txatxamarka
 ATZAMARKADA (atzamarkadie): txatxamarkada
 ATZAMARKA EIÑ: txatxamarka egin
 ATZAMAR NAUSI (atzamar nausidxe): atzamar nagusi
 ATZAMAR PUNTAN: 1. oso ondo tratatzean esaten da. 2. atzamar puntan
 ATZAMAR TXIKI (atzamar txikidxe): atzamar txiki
 ATZASKAL (atzaskala): hatzaskal
 ATZE (atzien) : atze
 ATZE AURRIEK: Praxak erabiliaren puruz gastatzen zirenean goi aldean ipingi osoak jartzen zitzaizkien belaunetaraino, horiek ziren "atze aurreak"
 ATZEKALDE (atzekaldie): atzekalde
 ATZEKARA: atzekaldea; "atzekaran deitt uste".
 ATZEKOS AURRERA: atzekoz aurrera "Atzekoz aurrera jantziosuleko faltrikerak atzien dekosus"

ATZEN (atzena): azken

ATZENIEN: azkenean

ATZEN PUNTAN: 1. ondo tratatzean esaten da. 2. atzamar puntan

ATZERA : berriz

ATZERA EIÑ : etsi

ATZERAKUNTZA (atzerakuntzie): atzerakuntza

ATZERA MARRO EIÑ : etsi

ATZERATU: 1. (A.) atzeratu. 2. (Adj.) atzeratu, osoa ez dena

ATZESKU: Durango aldeko erregla dantza bat

ATZETIK ARTZEN JUEN: pikutara bialtzea

ATZO : 1. atzo. 2. (atzue) atso

ATZOAGURAK: atso agureak

ATZOTU: atsotu

AUKERAKO (aukerakue): aukerako "Aukerakue da au erropioi etxien ibiltteko"

AUKERAN: aukeran

AUKERATU: aukeratu

AULMEDA (almuedie): buruko

AUMA (aumie): eume

AUNDI (aundidxe): haundi

AUNDI AUNDI EIÑ: handi egin

AUNDI AUNDIKE: haundi haundika

AUNDIGURAKO (aundigurakue): handiki "Beti ixen dies aundigurakuek arek"

AUNDIKIDX: handiki

AUNDIKOTE (aundikotie): handikote

AUNDITTU: haunditu

AUNTZ (auntze): ahuntz

AUNTZ NAPARRIDX: Ardiei errapietan irtetzen zaizkien garauak, hauek, eraisterakoan norberak eskuetan zauriren bat edukiz gero eskura kutxa daitezke, eta honela garau beltz motzak agertzen omen dira, sendagaitzak direnak.

AUNTZORRI (auntzorridxe): untzurri

- AUPETZ (aupetza) : Estomaguko haizea
 AURPEI (aurpeidxe): aurpegi
 AURPEIKO (aurpeikue): aurpegiko "Neuk emongo tzet aurpeiko bat orri
 ta ikusikosu ia selan espabilletan da"
 AURKI (aurkidxe): aulki
 AURRE (aurrien): aurre
 AURREKALDE (aurrekaldie): aurrekalde
 AURREKARA (aurrekarie): aurrekalde
 AURREKO AGIÑ (aurreko agiñe): aurreko hagin
 AURRELARI (aurrelaridxe): aurrelari
 AURRERAKUNTZA: aurrerakuntza
 AURRES AURRE: aurrez aurre
 AURRERIDXA: Burdia eramaten zuenten idiei zama larregi zeramatenean
 laguntzako aurretik lotzen zitzaien beste idi pareta.aurreri
 AURRETIDXES: aurretiaz
 AURTEN : aurten
 AUSI (ausidxe): ahausi
 AUSI EIÑ: ahausi egin
 AUSIKE: Ahasika
 AUSNAR EGON: hausnar egon
 AUSO (ausue): auzo
 AUSO LANA: auzolana
 AUSPES: ahozpez
 AUSPESTU: ahozpeztu
 AUSPO (auspue): auspo

AUSPUE

AUSTU: haustu
AUSUNA (ausunie): auzune
AUTOBUS (autobuse): autobus
AUTZ (autze): hauts
AUTZEGUN: hautsegun, errauts egun
AUTZENA: Eguasten santu
AUTZUNTZIDXE: hauts ontzi
AXAXA!: txakurrari esaten zaio eraso egiteko
AXAXA Eñ: kinatu, axatu
AXAXA EMON: axatu, zirikatu; "axaxa emoyok"
AXAXAKA: axaxaka
AYENA: ahien
AYENEKA: aieneka
AYENEKA EGON: aieneka egonnas

B

BABA (babie): indaba. Moetarik ezagunenak: suri, tolosana, gorri, pinttena eta baltza ditugu. Egunean egunean domeketan izan ezean jaten ziren. Babak salda asko eukiz gero zopa egiten zen ogiz.
BABA BALTZ (baba baltza): Baba beltz
BABA GORRI (baba gorridxe) : baba gorri, indaba gorri
BABA JENERO (baba jenerue) : baba jenero "Baba jenerue uda nais negu ondo jaten da gurien"
BABALASTO (babalastue) : babalasto
BABA LEKA (baba lekie) : indaba, leka
BABALORA (babalorie) : babalora
BABA OSKOL (baba oskola) : baba, leka
BABA SALDA (baba saldie): ogiz zopa egiteko erabiltzen zena.
BABA SURI (baba suridxe) : baba zuri, indaba zuri
BABA TOLOSANA (baba tolosanie) : Tolosako indaba
BABATZA (babatzie) : babatza

- BADAESPADA BE : badaezpadan "Badaespada be eukixu dirue prest"
- BADAESPADAKO: hala holako, badaezpadako "Badaespadako egune dau da oba iñora jueten espaga"
- BADAURIK: baraurik "Ondiño badaurik nau ta ekatzu seoser jateko"
- BAGILL (bagille) : gabil, ekain
- BAI: 1. bai 2. bahe "baye": Uruna edargitteko.
- BAIÑA (baiñie) : leka. kaparroi.
- BAJATU: bajatu
- BAJU: baju
- BAJUKOTE (bajukotie) : bajukote "Ona etorri sana gixon bajukotie san"
- BAJUTO: baju, bajuegi. "Etzan aundixe a bajutue baiño"
- BAKARDADE (bakardadie) : bakardade
- BAKARRIK : bakarrik
- BAKE (bakie) : bake
- BAKOTX (bakotxa) : bakoitz "Bakotxa emen argi dabil"
- BAKUNA (bakunie) : bakuna
- BALABALA: Edozer esaten ekiteari "Seoser entzun dabie ta or dabis bala bala ekiñien"
- BALDE (baldie): balde
- BALDO IKETZ (baldo iketza): Egur ikatza, baina txondorra mukurrekin egiten denean. Txondor txikietan adarrak erabiltzan ziren, haundietan mukurrek.
- BALDU (baldue): enbor handia, txondorrek egiteko enborra
- BALIDXO (balidxue) : balio
- BALIDXO IXEN: balio izan "Olan ibiltteko edosertarako balidxo ixen bida, bestela alperrik"
- BALIDXOSO (balidxosue) : balioso
- BALTZ (baltza): beltz
- BALTZA BOTA: lelokeria bat esan; "suk bota ustesu baltza!".
- BALTZIETAN: dantzan, lotua izaten da
- BALTZIGU (baltzigue): dantza lotua.
- BALTZIGUEN: dantzan, lotua izaten da.
- BALTZITTU: belztu

BALTZUNIE: baltzuna "Belaunien dekosu eukitteko baltzunie!"

BALTZUSKA (baltzuzkie) : baltziska "Erropa politte erosi dau, olako baltzuzka bat.

BANAKA (banakie) : banaka "Banaka bat gustora be badau", "Lora banakie dau emen"

BANANDU: banandu

BANDERA (banderie) : andrazkoei aplikatzen zaien adjetiboa edertasuna adierazteko.

BANKILLO (bankillue) : aulki txikia

BANKU (Bankue) : jazarleku

BAPATIEN: bapatean "Etorri da bapatien aintxen asi da"

BAPES (bapesa): bat ere ez.

BAPESEN GAIÑE: alperrik "Eiñ alak eiñ dde be bapesen gaiñe"

BAPES GAIÑE: alperrik

BAPES GEIÑE: alperrik

BAPESNA: bapezna "Gaurko partiduen bapesna geratu dies"

BARAKURKULLU (barakurkullue): marraskilo

BARAU: barau. "eutzen eguasten" eta "bariku santu" egunetan egiten zen. "arמוש" ez zen jaten eta afarian gutxiago jaten zen, "kolasiño" deritxona.

BARBO (barbue) : barbo

BARDA (bardie): adar txiki, erretzeko sutan erabiltzen dena

BARDINGO (bardingue) : bardingo, ertain "Ori umetan mutiko bardingue san"

BARDINYU: berdindu

BARDINTXU (bardintxue) : bardingo

BARDIÑ (bardiñe): berdin

BARE (barie): bare

BARE SARE: bare sare. Baita elizara eramaten zen mantilla ere.

BAKIK : 1.gabe 2. beharrean

BAKIKU (barikue): ostiral

BAKIKU SANTU: bariku guren, bariku santu

BARRE (barrie) : barre

- BARRE EIÑ : barre egin
 BARREGARRI (barregarridxe) : barregarri
 BARREKA: barreka
 BARRENA: barrena, erropena: praka barrena adibidez
 BARRENO: ginbalet
 BARRÉS : berriz, ordea
 BARRE SANTZO (barre santzue):barre algara "Ikusi abienien arek bota abien barre santzue"
 BARRETZU: barretsu
 BARRI (barridxe): 1. berri. 2. albiste
 BARRIDO: berriz
 BARRIDXEN BARRIS: berriz egin "Eixu ori barridxen barris"
 BARRIKA (barriekie) : upel
 BARRIKETA(barriekietie) : barriketa
 BARRIKETALDI (barrieketaaldidxe) : barrieketaldi "Errosaridxo ostien barrieketaaldidxe eitten geñun"
 BARRIKETAN : berriketan
 BARRIS: berriz, ordea
 BARRISTAU: berriztatu "Esta denpora asko orrek etxie barristau dabiela"
 BARRU (barruen): 1. barru "iru egun barru". 2. barru "barruen dau".
 BARRUE TRISTE EUKI: gose edo larri izan
 BARRUNTAU: asmatu, susmatu
 BARRUTI: barruti
 BART: bart
 BARTZ (bartza): bartz "Sorririk oiñ esteko, baiña bartzak banakie bai"
 BARUTZE: broka
 BASAKATU (basakatue): basakatu. Moeta bi ei dagoz, narru fina eta bastua daukatenak. Eta narru finen artean beste hiru moeta bai: jineta, garduña etab.
 BASAMORTU (basamurtue): basamortu "Basamortu baten bisi sien da"
 BASAUNTZ (basauntza) : basahuntz
 BASERRI (baserridxe) : baserri

BASERRI ETXE (baserri etxe): baserri "Kale etxien aldien, baserri etxiek leku asko dekiet"

BASARRITTAR (baserritarra) : baserritar

BASA (basie): Ura eta lurraren nahastea, lupetzie baino urtsuagoa "Edurrek urtu arte etxe inguruen eukiu guk basie!"

BASIÑA (basiñie): Palangana

BASKAI (baskaidxe): bazkari. Egunean egunean lehen gauza bera jaten zen "babie urdeidxas". "domeketan garbantzue, okela egosidxe tomatiegas". Lehen denek plater batetik jaten zuten. Beti sukaldean jaten zen eta jesar-tzeko leku bat zeukan bakarria aita izaten zen. Edateko batzuek ardaa zahatetik eta besteek ura pitxar batetik.

BASKALDU: bazkaldu

BASKALOSTE (baskalostie) : bazkaloste

BASO (basue): 1. baso. 2. mendi

BASO ARAN (baso arana): basaran

BASO BIDE (baso bidie) : baso bide "Ibilli bakue esta, amaikatxo baso bide dakis orrek"

BASO KOIPETZU: txitxi burduntxi

BASO LARROSA: (baso larrosie) basa larrosa

BASOLLAR (basollarra) : basoilarr, Uztailean edo Abuztuan ei dator

BASO MAKATZ (baso makatza) : baso makatz

BASO MATZ (baso matza) : baso mahats

BASO OLLAR (baso ollarra): baso oilar

BASO TXARRI (baso txarridxe) : basurde

BASO USO (baso usue) : baso uso

BASTANTE: nahiko

BASTAR (bastarra) : bazter

BASTARRIK ANDAR IBILI: alde batetik bestera noraezean ibiltzen denean.

BASURDE (basurdie): basurde, Pasa dauka, kaminoa egiten du eta beti leku batetik pasatzen ei da. "pasuen kalte eitten dau" alanbreak eta apurtzen ditu eta. Mañaritik Abadiñon zehar Aramaiora joaten dira.

BAT EIÑ: bat egin

BATANA (batanie):Mentha piperita, batana

BATES BE: batez ere "Jente asko etorten da ona, bates be domeketan"

BATIDU: irabiatu

BATU : batu

BATU BANATU: Batu-banandu "Atuen eiabesan orrek batu bananduek"

BAUNTE : zatar, moldegaitz

BAYA : baina

BAYE: Hirina edargittek bahea

BAYESKO KONTU: baiezko kontu "Zure lagunek ete datos? -Baiesko kontuen geratu sien"

BAYETZ: baietz

BAYETZIEN EGON: baietzean egon "Euki ete abien arek basoik? - Baietzienu"

BE : ere

BEALDE (bealdie) : behekalde

BERANDU : berandu

BE BAI: ere bai

BEDAR (bedarra): belar

BEDAR EBATEILLA: belar ebakitzaila "San Pedruetan etorten sien bedar ebateillak gurera"

BEDAR KORAÑA (bedar koraiñie) : belar kodaina

BEDAR META : belar meta

BEDAR OTZARA (bedar otzarie) : belar otzara

BEDAR PILLO (bedar pillue) : belar pilo

BEDEINKATU: bedeinkatu

BEDEINKASIÑO: bedeinkasiño "Udan ixeten da Urkiolan umien bedeinkasiñue"

BEDERATZI URRUNE: bederatziz urrune. "San Trokas baiño beratziz egun ariñau asten da beratziz urrune"

BEGI (begidxe): begi. "begidxe lusiaue euki gogue baiño", (begia luzeagoa eduki gogo baina), esakera hau ortoduetan jan daitekeena baino gehiago zerbitzean esaten da.

BEGI ARGIDXE EPIÑI (-ri): gogoz ikusi

I. GAMINDE - M. SALTERAIN

BEGIERRE (begi errie) : begi ertzak gorrituta euki

BEGIDXE JOTA EUKIÑ: begiz jota eduki

BEGIKO IXEN: begiko izan

BEGI ONA IXEN (-ri): begi ona izan norbaiti; "begi ona dutzet sure semiei".

BEGI ONAS BEITTU: begi onez begiratu; "begi onas beix uste".

BEGIRAKADA (begirakadie) : begirada

BEGIRAKUN (begirakune): begirakuna

BEGIRAKUNA (begirakunie): begirakuna

BEGIRAKUNA BERDIE BOTA : begirakun haserrea bota

BEGIRAKUNE SIERRIEN BOTA : zeharka begiratu.

BEGIRE (-ren): zain "Suri begire egon ga ia nos etorriko ete sein edo"

BEGISKO: begizko. Erneguz edo gogoz, begiratz gero, bai abereei, bai pertsoneri egiten zitzaien. Abereei lepuan "txulder" antzerako garauak irtetetzen zieten. Erremedioa Aidxolako edo Elorrioko begisko uren iturriko uraz lepoa igurtzi behar izaten zitzaien. Kortara sartzen zenean inoren ganadua ikustera etzen esan behar "Au ganau edarra" "San Antoniok gorde deidxesela" baino. Pertsonekin gauza bera "Au da umien edarra" esan beharrean "Ume bedeketue" esan behar zen. Ume bati begiskoa eginez gero negarrez hasten omen zen, eta kentzeko gizonaren alkondara jarri behar omen zitzaion.

BEGISKUE BOTA: begizkoa bota

BEGITTANDU: begitandu

BEGISKO URE: Begiskoa kentzeko ura, abereentzako behintzat.

BEGITTEN ARTU: begitan hartu. "Begitten artu nau bai da estot orrentzako eser ondo eingo.

BEGITTU: begiratu

BEGITXINDOR (begitxindorra) : begitxindor

BEI (beidxe): behi

BEI ESNE (behi esnie) : behi esne

BEINBES: behin ere ez

BEINGO BATEN: behingo baten "Beingo batien urten bier da berien euridxe ein!"

BEINGUEN: behingoan

BEIÑ : behin

BEIÑ EDO BEIÑ: behin edo behin "Beiñ edo beiñ jueten giñen, sarritten es edosemoduten"

BEIÑONESKERO: honezkero, dagoeneko "Berandu da ta, beiñoneskero geratu zaittesie bertan, bidxer juengo seie"

BEITTU : begiratu

BEKOKI (bekokidxe): bekoki

BEKO KUARTUE: beheko gela

BEKONDO (bekondue): betosko; "orre teko bekondue!"

BEKOSU (bekosue) : beheko sua

BELAÑO (belañue): laino

BELARRI (belarridxe): belarri

BELARRIDXEK ANTINYU: belarrietatik tiratu, belarriondokoa eman, umeekin mehatxu gisa.

BELARRIKO MIÑEN BEDAR (belarriko miñen bedarra): belarriko minaren belar

BELARRI MOTZ (belarri motza): kanpotar

BELARRITTEKO (belarrittekue) : belarritako. Zirtrilo

BELATXIÑA (belatxiñie) : belatxinga

BELAUNIKATU: belaunikatu

BELAUN (belaune) : belaun

BELAUNIKO : belauniko

BELETOSO (beletosue) : aldarte aldaketak dituen "Ori be pentzetot beletosue ete dan"

BELIE: bele; beleak gorpuei begiak ateratzen dizkie

BELUN: belaun

BELLEGI (bellegidxe) : beilegi

BENDA (bendie): artoa eiho sari errotariak hartzen zuena.

BENDEJA (bendejie) : bendeja "Sapatuetan Durengora da domeketan Otxandixora jueten giñen bendejie astuen artute"

BENDEJERA (bendejerie) : bendeja saltzen dabilena

BENE BENETAN: bene benetan "Bene benetan diñotzut estuala iñor ikusi"

BENEPEIÑIEN: behinik behin

BENTAJA EIÑ: bentaja egin "Lengo egunetik ona bentaja aundidxe eiñ dau onek ortuek"

BENTANA (bentanie): leiho

BENTZIDU: bentzidu, "pisuek bentzidu eta burdidxek alde batera ein yau

BEÑOLA: behinola

BERAKAS SOPA (berakas sopie): berakatz zopa

BERAKATZ (berakatz) : berakatz

BERAKATZ ATALA: berakatz atal

BERANDU: berandu

BERANDUTU: berandutu

BERASA (berasie): atsegin; "kanta berasie" (kanta atsegina). "leku berasie", (leku atsegina).

BERATU: beheratu

BERATZI URRIÑ: bederatzi urrun

BERBA (berbie): hitz

BERBA EIÑ : hitz egin

BERBAKO (berbakue) : berbako "Berbakue ixen da esan dabena bete eiñ dau orrek"

BERBAKUNA (berbakunie) : berbakuna "Berbakunan be igertzen dxakon nungue san"

BERBA LAGUN IXEN: berba lagun izan

BERBALDI (berbaldidxe) : berbaldi

BERBALEKU (berbalekue) : berba egiteko leku

BERBARO (berbarue) : barbaro "Goixeko bostak sien da ango berbarue!"

BERBATI (berbatidxe) : berbati "Beres be berbatidxe ixen da apur bat edaneskero nok geratu?"

BERBENA BEDAR (berbena bedarra) : Berbena officinalis. Enplastuak egiteko erabiltzen da; arraultza zuringoarekin batera zartangian pasatuz gero trapu baten barruan ipintzen da, batez ere sinusitiaren kontra erabiltzen denez, bekokian jartzen da.

- BERBETA (berbetie) : berbeta "Berbeta samurre badeko beintxet orrek!"
- BERBETAN: berbetan
- BERDATU: 1. berdatu. 2. haserretu "Denporie be berdatu dau te guesan etxera"
- BERDE (berdie): 1.berde. 2. frantses belar
- BERDETU : haserratu
- BERDIE IXEN : haserrekorra izan. Baita lizuna ere.
- BERDULOI (berduloye) : berdeloi
- BERDURA (berdurie): berdura
- BEREGANATU: bereganatu
- BEREGANDU: bereganatu "Laster beregandu daus orrek enparauenak be"
- BEREKUTEN: bere kautan "Berekuten berbetan dabill, arratzalde gustidxen ixildu be esta eiñ!"
- BEREN-BERIEN: apropos behar den lekuan
- BERES: berez
- BERESI (beresidxe): berezi; baso itxia.
- BERESKO (bereskue) : berezko: berezko "Orrek deken grasidxie bereskue da"
- BERNA (bernie): berna
- BERNASUR (bernasurre): berna hezur
- BERNIS (bernixe): barniz
- BERNUTZIK: berna hutsik "Len esiñ iseten geñun elixara bernutzik juen"
- BERO (berue): bero; "sopie ta eskontzie, beruen" esakera.
- BEROALDI (beroaldidxe): beroaldi
- BEROTASUN (berotasune): berotasun "Orrek botaten dau berotasune!"
- BEROTU : berotu
- BEROUNA (berounie): berouna
- BERRO (berrue): *Nasturtium officinale*
- BERROIDXA: *Borago officinalis*
- BERSABAI (bersabaidxe) tejabanaren gainean egoten zen sabaia, sabai handia ez zena.

BERTAKOTU: bertakotu “Esta denpora asko etorri dana, baiña au be bertakotu da”

BERTAN BERA: bertan behera “Bertan bera itxi danak da juen da”

BERTZO (bertzue): bertso

BERTZOLARI (bertzolaridxe): bertsolari

BERTZO PAPELA: bertso papera

BERUSKO (beruskue): beherazko

BESANGA: Egur trangal haundia. Arrama sendoa

Arbolan gorantza ikusten
diren arrama sendoak !
BESANGAK

BESASPI (besaspidxe): besape

BESERIDXA (beseridxie): bezeria “Esniekin ibilltten nintxeneko beseridxie oiñ be esetze uas”

BESERO (beserue): bezero

BESO (besue): beso

- BESOUTZIK: beso hutsik
 BESPERA (besperie): bezpera
 BESTALDEKO (bestekaldekue): beste aldeko, auzoa
 BESTE (bestie): beste; "bata ta bestie ta estie", (hau, hori eta bestea)
 BESTELAN: bestela
 BESU (besue): beheko sua
 BESUEK AUMA EINYE: ezer egin barik egoten direnen gainean edo geldoak direnen gainean esaten da
 BESUETAKO (besuetakue): besoetako "Paskuetan besuetakuei mokotze eitten dxakie"
 BETAGIÑ (betagiñe): beheko hagin
 BETE : bete
 BETEKADA (betekadie): betekada
 BETERIK: beterik
 BETERINARIDXO (beterinaridxue): albaiteroa
 BETI : beti
 BETIBE: beti ere
 BETIK: beti
 BETOSKO (betoskue): betosko
 BETOSKO ILLUNE EUKI : betosko egon "Orrek betosko illune deko beres be"
 BETULA (betulie): betule
 BIAMAMA (biamamie): birramoma; "oiñ amama nas eta laster biamama"
 BIAR: behar
 BIERGIÑ (biergiñe) behargin, langile
 BIBEDAR (bibedara): bigarrenez hasten den belar
 BIBOLIÑ (biboliñe): bibolin
 BIBORA (biborie): 1. sugedorri 2. (Bot.) *Viscum album*. Sagarretan eta makatzetan egiten den landare parasittoa. Berba hau Mendiolako lekuko batek emana da. (Ikus "biguri")
 BIDALDI (bidaldixe): ibilaldi; "bidaldi ederra eiñ geñun".
 BIDE (bidie): bide
 BIDE BATES: bide batez "Ekarrixus bide bates gatza ta asukerie"

BIDE ERTZ (bide ertza): bide ertz

BIDEGARRO (bidegarrue): birigarro

BIDER : bider

BIDE SIUR (bide siurre): bide zior "Exetik araiño bide siur bat euen"

BIDXALDU : bialdu

BIDXAMON (bidxamona): biharamon. Aje "Orrek begidxok bi-dxamona dekenena dies"

BIDXAR : bihar

BIDXEN BITTARTIEN: bien bitartean "Su juen da bidxen bittartien, ama etorri da"

BIDXER: bihar

BIDXORTU : bihurtu

BIDXOSKILLA (bidxoskillie): biusturi, biozkillan zerozer geratzen denean, beste leku batzutan "biotz ganean geratu"

BIDXOTZ (bidxotza): bihotz

BIDXOTZEKO: bihotzeko. Bihotzeko gaixotasunari ere "Bidxotzekue euki" esaten zaio.

BIDXOTZERRE (bidxotzerrie): bihotzerre

BIDXUR (bidxurre): 1. oker, bihur "Ume bidxurre basa ba!". 2. arbola arramez eginda sokaren ordez erabiltzen zen, egur txolak eta lotzeko.

BIDXURKADA (bidxurkadie): bihurkada "Atro frontoien ebillela ei aben bidxurkadie"

BIDXURRUNA (bidxurrunie): Bihurruna "Bidiek bidxurrunie eitten daben lekuen topeu geñun txoridxe"

BIDXURTU: bihurtu

BIER (bierra): behar, lan.

BIERBADA: beharbada

BIERBE: behar ere "Denpora ona eitten dau. -Bier be gausen sasoién"

BIERBES: behar ere ez

BIER ESTAN BAT EIÑ: behar ez den bat egin "Kontus ibilli saittes estixun bier estan bat eiñ"

BIERGIÑ (biergiñe): behargin

BIERLEKU (bierlekue):lan asko eman. "Emotostesu bierleku bakotxik!"

- BIERRA EIÑ: behar egin
 BIERRIEN: beharrea
 BIERRIEN LORRIEN EIÑ: lehertzeraino lanean egin
 BIERRIXEN: beharrizan
 BIER IXEN: behar izan
 BIESTUN (biestune): behazun
 BIETZ (bietza): behatz
 BIGUN (bigune): bigun
 BIGUNDU: bigundu
 BIGURA (bigurie): *Viscum album*
 BIGURI (biguridxe): *Viscum album*. Tentsinoa bajatzeko ona da.
 BIJA (bije): bidaia, luzea denean esaten da.
 BIKI (bikidxe): biki
 BIKO EIÑ: beharko egin "Ondiño badau emen ser eiñ da biko eiñ jatie gurebu"
 BIKOTX (bikotxa): 1. bikoitz; "urriñeko intxaurrek die garaun bikotxak". 2. meza hasteko kanpai joaldi
 BILIN-BOLAKA: bira biraka "Bilin bolaka juen da aldatz bera"
 BILLE , -ren : bila
 BILLOTX (billotxa): bildots
 BILLOSİK: biluzik
 BILLOTZ (billotza): bildots
 BILLUR (billurre): bildur
 BILLUR IXEN: bildur izan "Berandu jueten billur san ia e-txien asarre eingo tzien edo"
 BILLURTI (billurtidxe): bildurti
 BILLURTU: bildurtu
 BINKE: bien que, binke "Esan neutzen geidxau es etorteko, ze olakoik estala eitten. -Binke, ta damutu es"
 BIÑEGRE (biñegrie): ozpin
 BIOLIÑ (bioliñe): bibolin
 BIOR (biorra): behorra
 BIOR ARRAN (bior arrana): behor arran

BIORKA: behorka

BIRBIDXE: birbira "Gona barren gustidxe birbidxes beteta dekosu"

BIRBIKIÑE: birbikina

BIRBIX (birbixe): jantziei erabileraren erabileraz egiten zaizkion hari biru xeheak

BIRBIXTU : birbixak agertu

BIRE (birie): bide

BIRE BATES: bide batez

BIRE BATESKO: bide batezko

BIRE EGON: tarte, distantzia; "senbat bire dau andik ona?".

BIREGARRO (biregarrue): birigarro

BIREKATX (birekatxa): Abereen behatz bitarteko zaurietako haragi ustela

BIRE SENDA (bide sendie): bide zior

BIRI (biridxe): biriki

BIRIBILLE: biribil

BIRIBILYU: biribildu

BIRIGARRO (birigarrue): birigarro

BIRIKI (birikidxe): biriki

BIRO (birue): biro

BIRRINYU : birrindu

BIRRIÑ: birrin "Esixu ogi birriñik lurrera bota"

BIRRITTEN: birritan

BIRROTXA (birrotxie): neskazahar

BIRROTXAU: birrotxatu; "total birrotxaute saus su"

BIRU (birue): biro

BISKOR (biskorra): bizkor

BISKORTU: bizkortu

BISTA (bistie): ikusmena. Ikusmenerako ona ei da Santa Lusidxe deritzon ermitara joatea.

BISTU: biztu landareak baino ez

BITTARTE (bittartie): bitarte

BITTARTIEN: bitartean

BITTIK BAT: bitatik bat

BITXUK: bitzuk; “praka bitzuk darosus?”, “antiju bitzuk dekuas”, “iri bitxukiñ juen da feridxara”.

BITZ (bitze): bits, “bitze daridxola”

BITZUK: bitzuk

BIXAR (bixerra): bizar

BIXARBAKO (bixerbakue): 1. bizarbako. 2. gari mota bat

BIXARDUN (bixerdune): 1. bizarduna. 2. gari mota bat.

BIXERRA KENDU: bixarra kendu

BIXEGERA (bixegerie): bisagra

BIXER (bixerra): bizar

BIXERRA KENDU: bixarra kendu

BIXI ALARGUN (bixi alargune): bizi alargun+

BIXIDXEN: bizien

BIXIDXO (bixidxue): bizio

BIXIDXO BEDAR (bixidxo bedarra): Helleborus viridis

BIXIESTURA (bixiesturie): 1. estura. 2. (Adj.) geldi ezina daukana “Egon saittes geldik bisiesturioi alakuoi”

BIXI GOGO: bizi gogo

BIXIGU (bixigue): bixigu

BIXI IXEN : bizi izan

BIXILAGUN (bixi lagune): bizilagun

BIXIMODU (biximodue): bizimodu

BIXIPOS: bizipoza. “surteko eutze besteko bixiposik es euki”. “surteko eutze besteko bixiposik esteko orrek”

BIXITTU: bizitu, sua bizitu.

BIXITZA (bixitzie): bizitza

BIXKER (bixkerra): bizkar

BIXKER ASUR (bixker asurre): bizkar hezur

BIXKOR (bixkorra): bizkor

BIXUTZ (bixutze): Elurraz eta euriaz nahaste haize afontua dabilenean

BOLA (bolie): bola

BOLA LEKU (bola lekue): bolaleku

BOLARI (bolaridxe): bolari

- BOR-BOR: bor bor, onom. "Billurgarridxe san ebeittik odolak bor bor selan urtetotzen"
- BORONDATE (borondatie): borondate
- BORRAGOMA (borragomie): borragoma
- BORTZEGI (bortzegidxe): bortzegi
- BOSA: ahots
- BOS KANTOI: sagar moeta bat
- BOTA (botie): 1. bota. 2. zahato
- BOTAGURA (botagurie): botagura
- BOTAKA: botaka
- BOTA LARRI (bota larridxe): bota larri
- BOTALIEN : bota ahalean; "botalien da euridxe".
- BOTELLA (botellie): boteila
- BOTI BOLEA: boti bolea
- BOTIKA (botokie):1. farmazia. 2. botika
- BOTIÑ (botiñe): botin
- BOYANTE (boyantie): oso ondo dabilena
- BRASA (brasie): txingar
- BRASATZA (brasatzie): brasatza
- BREBE (brebie): labur
- BRIDA (bridie): zaldiekin erabil-tzen den uhela
- BRINGA (bringie): arrakala; "orrek ormiorek bringa galanta deko".
- BRINGADA (bringadie): bringada
- BRINGAU : arrakalatu
- BRINKAU: arrakalatu, urratu
- BRINTZAU: printzatu
- BRONKIE EIÑ: errietan egin
- BRUSE: brusa
- BUELTA (bueltie): buelta
- BUELTA EMON: buelta eman
- BUELTAKA: bueltaka
- BUELTAU: bueltatu "Bostak inguruen juengo ga bedarra bueltetan"
- BUFARDA (bufardie): harria lantzeko tresna, batzuk mailu antzerakoak,

besteak aizkora formadunak, ahoan haginak izaten zituzten.

BULAR (bularra): bular

BULARRETIKO: bularretako

BULTZA EIÑ : bultzatu

BULTZEKADA (bultzekadie) bultzakada "Orrek artu daben bultzekadias esta mire eittekue lurrera jaustie"

BULTZEU: bultzatu

BURDI (burdidxe: gurdi

BURDIÑ (burdiñie): burdin

BURDINARA (Burdiñarie): Soloa lantzekoa, astoekin txikiagoa, behiekin haundiagoa gidetzen dena.

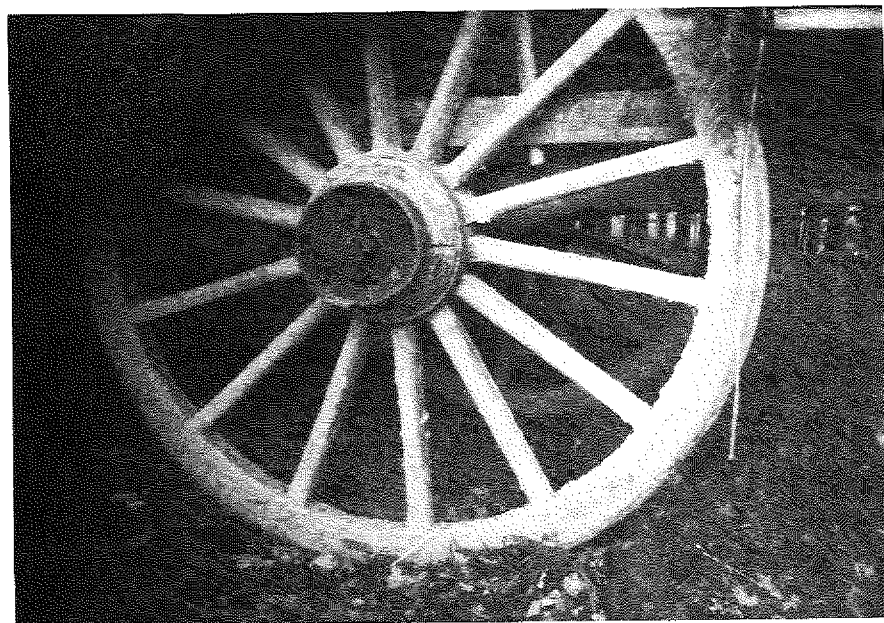

ASTO BURDIÑARIE
Baranda bias

BURDIÑESKO (burdiñeskue): burdinazko

BURDI BIRE (burdi birie): burdibide "Lenau oiñ bidiek eta burdi biriek egoten sien"

BURDI BOLANTE (burdi bolantie): gurdi bolante. Gurdi haundia ira, belarra etab. garraiatzeko.

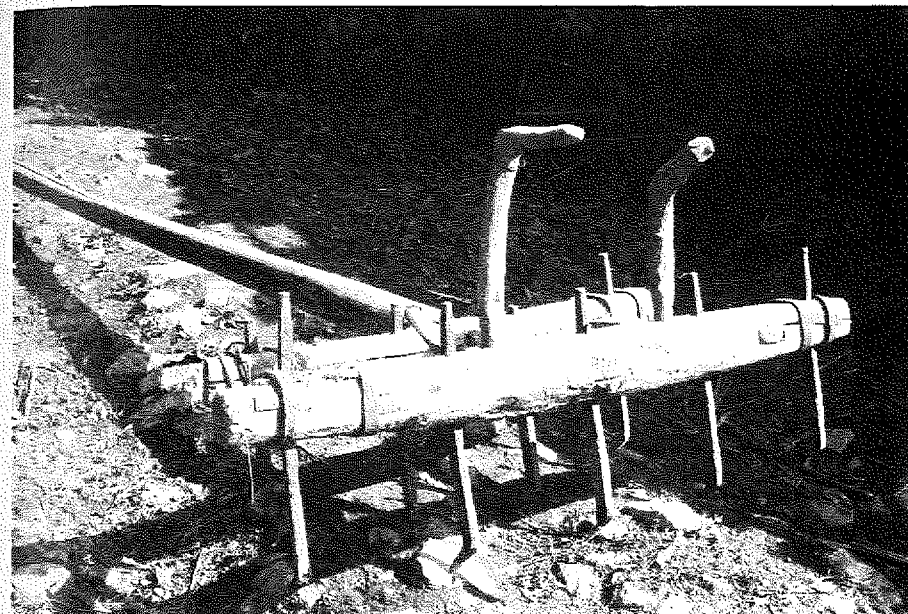

BURDI BOLANTIEN TXIRRIÑAK

BURDI LOTU (burdi lotue): gurdi lotu. Gurdi txikia, egurra, harria etab. garraiatzeko, honek gurpilak ardatzari lotuta dauzka, horregatik "lotue", ibiltzerakoan ere "krin kran" egiten omen du.

BURDIÑ (burdiñie): burdina

BURDIÑARA (burdiñarie): kakarraldo. "Burdiñarias lurra gidxetan da". Burdiñare moeta bi daude: Behi burdiñara eta Asto burdiñara. Behi burdiñara haundia da. Asto burdiñara txikia. Honaz "Arta burdiñaketa" "Jorra burdiñaketa" egiten dira beste batzuen artien.

BURDIÑARIE

1. - Ganekaldean ESKUTIÑAK
2. - Azpikaldean BURDIÑARA ORTZAK
3. - Trabesetara dauden egurrak BURDIÑARA SUBILLEK
4. - Luzetara dagoena BURTEUNE

BURDIÑASKO (burdiñaskue): burdinazko

BURDIÑERIDXA (burdiñeridxe): burdinazko egitura

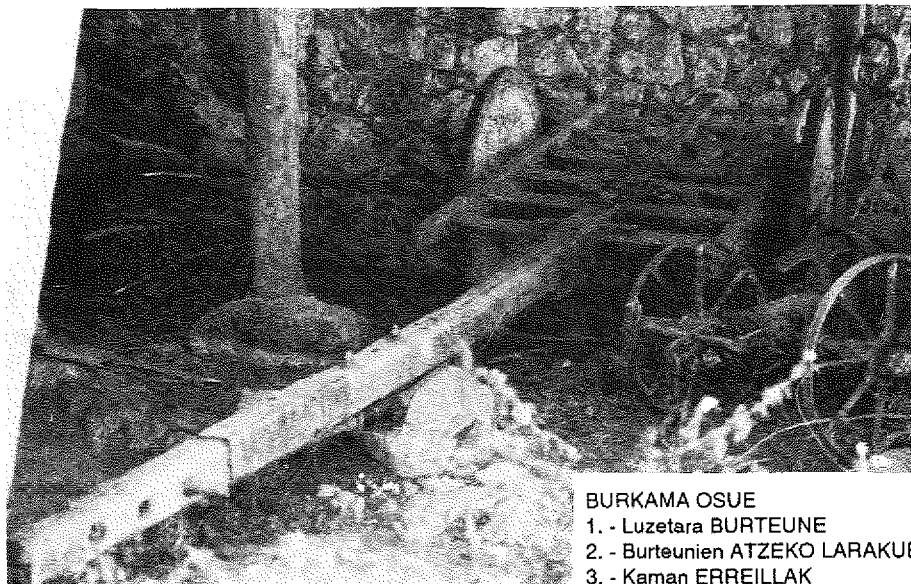
BURDIOLA : kartola

BURDUNTXI (burduntxidxe): burduntxi

BURDUNTZI (burduntzidxe): burduntxi

BURKADA (burkadie): gurtada "Urtero amarren bat burkada ira ekarten geñusen"

BURKAMA (burkamie): gurkama

BURKAMA OSUE
1. - Luzetara BURTEUNE
2. - Burteunien ATZEKO LARAKUE
3. - Kaman ERREILLAK

BURLE EIÑ: burla egin "Ixillik es pasaus burle eingo tzue orrek"

BURLES: burlaz "Espaiye burles esan ori"

BURPILLE: Bustetriak erdi inguruan edukitzen du eriekin egindado zulo bat, hori da burpille.

BURRUKA (burrukie): borroka

BURRUKALARI (burrukalaridxe): burrukalari

BURRUKAN: burrukan

BURRUKAN EIÑ: burrukan egin

BURRUNDARA (Burrunda-rie): burrundara "Orrek kotxiorrek ataraten dxok burrundarie"

BURRUSKANKA: buruzganka; "osuen burruskanka jausi nas".

BURSALDI (bursaldidxe): burzaldi

BURTALDAMENA : Gurdiaren aldamena

BURTERA (burterie): burtede

BURTETZA : ardatza

BURTEUNE : partikoa

BURU (burue): buru

BURUAUSTE (buruaustie): buru hauste "Esixu olako buruausteik artu, beste batzuk pe olako gausak eius ta"

BURU BIRIBILLE: hiltze moeta bat

BURUDUN (burudune): burudun

BURU EIÑ: -rena egin, -tekoa egin; "orrek lelo buru eitten dxok, baya listue ok".

BURUEI ITXITTE PARAU: uzkur egon, gogogeturik egon

BURU GORRI (buru goridxe): ilegorri

BURU KANTZASIÑO (buru kan-tzasiño): buru neke "Olako gausak buruei kantzasiñue ekartotzie"

BURUKO: Buruaz hartzen den kolpea, norberak hartuta edo beste batek emanda " au da burukue artu duana"

BURUKO KOROI (buruko koroye): buruko koroa

BURU PLANUE: hiltze moeta bat

BURUKO PAÑUELUE: buruko zapia "Oñ banaka batek erueten dau buruko pañelue"

BURUKO SORKI (buruko sorkidxe): buruko sorki, zamak eta eroateko erabiltzen zen sorki

BURUS AURRE: buruz behera "Burus aurre juen da lurrera"

BURUS BERA: buruz behera

BURUSKANKA: txirinbuelbaka

BURU SURI (buru suridxe): ile zuri

BURU SURITTU: buru zuritu

BURUTANTZIÑO (burutantziñue): burutazio

BURUTU: landareak burutu, ez beste ezer; "laster burutuko die orrek asok", (laster burutuko dira horrek azok)

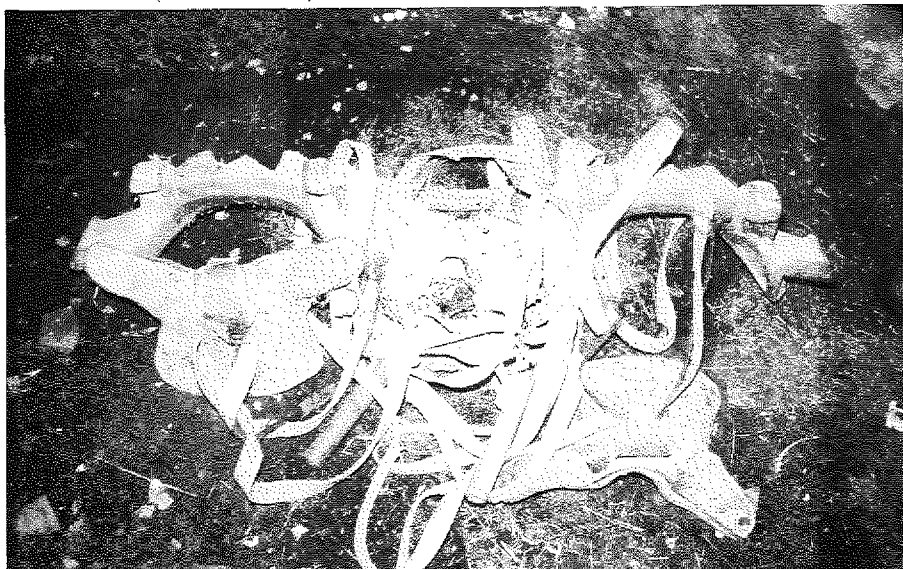
BURU UTZIK: buru hutsik "Kenduxu txapela ta juen seittes buru utzik"

BUSKENTZ (buskentza): buzkentz, odoloste sendoa

BUSTEN (bustena): buztan

BUSTENIKERA (bustenikerie): buztanikara, epertikara, txori moeta bat

BUSTERRI (busterridxe): uztarri

BUSTERRIDXE

1. - Busterridxen agertzen diren ugelak ERIAK
2. - Erdiko ugela BUSTERIE
3. - Bihekaldean LARAKO eta SAPA biñe.

BUSTERTU: uztartu

BUSTI : busti

BUSTIALDI (bustialdidxe): bustialdi "Aselako busti aldidxe artu daben kanpuek pel!"

BUSTI LUR (busti lurre): lur heze

BUSTIÑ (bustiñe): buztin

BUSTIÑ LURRE: Lur moeta. Laborantzarako astuna. Topinak, lapikoak etab egiteko. Abadiñon Telleridxa aldean ere badago.

BUTROI (butroye): arrantzuan egiteko bahe

D

DAMU (aamue): damu "Ariñau etorri esen damue deket"

DAMUTU : damutu

DAN (dana): dan

DANAK ASKO: Betekizun guztiak burutzen direnean. "Danak asku eiot"

DANGA DANGA: tiruen onomatopeia

DANGA DANGA BOTA: arridxe danga danga bota, jarraian geratu barik

"Goix gustidxen danga danga tiroka dabis"

DANTZARI (dantzaridxe): dantzari

DARDARA (dardarie): dardara

DARDARA Eñ: dardara egin

DARDARAKA: dardaraka "Otzaz dardaraka etorri da"

DEBALDE: dohan

DEBEKATU: debekatu

DEBILL (debille): ahul

DEFENDIDU: defendatu

DEIDXON (deidxonak): ezkontzetako amonestazioak.

DEIDXONAK BOTA : deionak bota "Elisan suen deidxonak bota dabies"

DEIDXONETAN IBILLI : deionetan ibili

DEIDXONAK IRAGARRI: deionak iragarri "Suen deidxonak iragarri dabies gaur"

DEIDXUN (deidxune): ezkontzetako amonestazioak

DEIKE: deika "Suei deike ibilli ga da itxurie estosue eser entzun"

DEITTU : deitu

DEJA (dejje): hegia, leihoarena kasu baterako "Kurloi lotzabakuek bentana dejan euen arroskoletxien untzittik jate aben"

DEMANDA (demandie): iskanbila

DEMANDA Eñ: iskanbila egin

DEMANDAN IBILLI : iskanbilan ibili "Konponduko ete saie arratzalde osuen demandan sabixie"

DENDA (dendie): denda

DENDARI (dendaridxe): dendari

DENDERO (denderue): dendari
 DENGANIÑO (denganilue): zital, demonino
 DENPORA (denporie) : 1. denbora 2. eguraldi
 DENPORA ODEIDXE: Eguraldi sargoria, zeruan trumoi lainoak ageri direlarik
 DENPORA PARDUE: eguraldi eskasa, iluna.
 DENPORAS: sasoiz
 DERDITXIE: kantidade handia "Patatie aurten derdixie altzau u"
 DERREPENTE: bapatean
 DERRIGOR: derrigor "Derrigor juen biuala esaostie"
 DERRIGORRA: Derrigorra "Derrigorrak gausa asko erakusten daus"
 DESBARDIÑ (desbardiñe): desberdin
 DESENTE: nahiko "Jentie desente egon da"
 DESIETAN EGON: irrikan egon "Nuunora jueteko desietan nau"
 DESIGAU: desiratu
 DESKANTZAU: deskantsatu
 DESKANTZU: deskantsu
 DESKORRIDXAU : konortea galdu edo gal erazi
 DESKUIDAU: deskuidatu
 DESKUIDU (deskuidue): deskuidu
 DESOSEGAU: desosegatu
 DESPEDIDU: agurtu
 DESTARTALAMENTU (Destartalamentu): destartalamendu
 DESTRAIÑA (destraiñie): destain "Olako destraiñaik etxako eitten lagun bati"
 DIABRU (diabruie): diabru
 DIAR (diarra): deadar
 DIAR EIÑ : deitu
 DIARE KANPO: ezkon bidaia "Guk egun biko diare kanpue eiñ geñun da Donostiara juen giñen"
 DIARKA: dearka
 DIARRES: deiez
 DIDA EIÑ: golpea adierazteko "Eldu agiñei da dida alde batera ta bestera

eiñ dde atara otzen
 "DIFERENTE (diferentie): Des-berdin
 DIFERENTZI (diferentzidxe): desberdintasun
 DINDILISKE: dindilizka "Ari bat daruosu gona barrenien dindiliske"
 DINDIRRI (dindirridxe): pilda, zarpa
 DINGI DANGALA: dindilizka dagoenaren onomatopeia
 DINGILI TA DANGALA: dindilizka dagoenaren onomatopeia
 DINGILISKE: dindilizka
 DINYILISKE: dindilizka
 DIRETORE (diretorie): zuzendari
 DIRU (dirue): diru
 DIRUDUN (dirudune): dirudun
 DIRUGURA: dirugura "Orren diruguriek esteko askenik"
 DIRUSALE (dirusalie): diruzale "Dana bes baña apur bat dirusalie ixen bida"
 DIRUSALETU: diruzaletu
 DIRUTZA (dirutzie): dirutza "Ango dirutziei esin lidxako antzik emon bakixu ala senbat dekien orrek!"
 DISIENBRE (disienbrie): abendu
 DISIPULA: surtzihoetan agertzen diren puslak. Eskuetan eta aurpegian ere ager daitezke. Disipulak kentzeko bide bat hau omen zen: Disipuladunak larrosa bati zegoen lekutik ebatu behar zion kirtenetik eta beste batek handik moztu, gero larrosa hura nonbaiten eskegi egiten zen, eta larrosa siketu orduko disipula joan egiten zen.
 DOBLAU: tolestu
 DOMEKA (domekie): igandea
 DOMINISTIKU (doministikue): da-mistiku
 DOMINISTIKU EIÑ: damistikuegin
 DOMINISTIKUN (doministikune): Damistikuegin
 DOMINISTIKUN EIÑ: damistikuegin "Estakitt pa buruko kargie artu estosun doministikun askotxo eitten sabix"
 DOMIÑA (domiñie): domina
 DOMU SANTU: domu santu

DONGA (dongie): deunga "Is donga ta dantza sikiñak erre daigusan betiko.

DONTZELLIE: dontzeila

DONIEL ATXA: Herri edo auzune jai besperan jartzen den arbola, orain txopoa deitzen dioguna.

DONTZU (dontzue): zorioneko

DOÑU (doñue): doinu

DOTORE (dotorie): dotore "Etxie dekosue dotorie suek"

DOTRIÑA (dotriñie): doktrina. Ta doktrina ikasten joateari "Sapatu arratzaldetan dotriñara jueten giñen"

DRAGA (dragie): galga

DRAGAU: galgatu; "miñe dragaute euki", (mihia trabatuta eduki)

DRANGA DRANGA: Onom. Eztulka gertu gabe ibiltzeari "Gau osoen ibilli da dranga dranga estulke"

DRILL (drille): ehun moeta bat, aspaldi jakak egiteko erabiltzen zena.

DRINGI DRANGA: Onom. Alde batera eta bestera dabilen tresnak egiten du, Ariak, trikitrakiek. etab.

DROGA (drogie): bihurrikeria "Drogasaliek dies orrek beti baten bati barre eitteko prest"

DROGAN: drogan "Arratzalde gustidxen drogan sabixie da neikue da"

DROGERO (drogerue): dendari

DROGOSO: bihurri, umeei esaten zaie batez ere.

DUAN: dohain

DUAN IBILI: dohan ibili

DULTZAINA (dultxzeiñie): Dul-tzaina

DULTZE (Dultzie): gozo "Beti ixen da dultzesalie ori"

DULTZESALE (dultzesalie): go-zozale

DUNBA (dunbie): joare handia

DUNDURIDXA (dunduridxie): durunbada, belarrietan min egiten du "Amateixu radidxo sar ori ataraten daben dunduridxas burue aundi aundi eiñdde deket eta"

DUNDURIDXO (dunduridxue): durunbada

DURDULA (durdulie): durdura

DURDURA (durdurie) : durdura

E

EBAI: 1. ebaki. (ikus "ebei"). 2. ebaki, zauria. Ebakietarako "ebai bedar" deritzona erabiltzen da; sutan ipinita gain azala kentzen zaio eta zauri solduaren gainean ipintzen da.

EBAI BEDAR (ebai bedarra): ebagi belar. Berotan, txapan ipinita, orrian daukan gain azaltxoak kendu egiten zaio eta horrela zauriaren gainean ipintzen da, zauri solduetarako sano ona ei da.

EBAITZAILLA (ebakitzailie): ebakitzaille

EBALI : 1. erabili; "ba arek orduen a esbaidxe ebali dxa-bian", "selako eustabarra ebali dxuan", "tanbolintteru ebali bi geittue", "an ebali dabie txilidxo ta garrasidxe". 2. izan; "epoka bat ebali dxabian, egunien-egunien kasan jueten suasen", "selako burrukie ebali oten buruen, su urlidxe ete siñen igerri esiñik",

EBATU: oratu; "ebatiok orri!",

EBATZI: ebatzi

EBEI: ebaki

EBERDI (eberdidxe): eguerdi

EBERDI AURRIE: Eguerdi atea "Ointxe eberdi aurretuen etorri dies"

ÉDADE (edadie): adin

EDAN: edan

EDARGITTU: iirina "bayean" pasatzeari. ERALGITTU ere.

EDARGURA (edargurie): Egarria "Arek dxekuan edargurie"

EDARI (edaridxe): edari

EDARRA (edarrie): errada. Metalezko ontzia behean zabala, gorago estuagoa, esnea eta urentzako

EDARRA PALU (edarra palue): Makilla luzea, punta bietan deja bana edukitzen zuen, bakoitzean, hartu makila sorburuan, eta edarra bana eramateko, artzainak ardi esnea garraiatzeko edo iturrutik ura ekartzeko.

EDAN TXARREKO: edan txarreko "Kontus ibilli adi orrekin edan txarrekuek dosak ta bier estanen bat eiñ estixuen be"

EDER (ederra): eder

EDER EIÑ: Erreguke ibiltzeari ondo geratzeko ahaleginak egiten, mesederen bat lortzeko edo begi ones ikusteko.

EDERTASUN (edertasune): eder-tasun

EDERTO: ederto "Ederto ei otzen, urrengokuen ikesi deixela"

EDUR (edurre): elur

EDUR BATU (edur batue): edur batu. Haizearen eraginez edurra pilatzen denean.

EDUR IXEN: edur izan

EDUR KASALA: elurrak zuritukoa, "edur gesala" ere esaten da.

EDUR KASALA EIÑ: elurrak zuritu

EDUR KIDXIDX: Elurra abiatzerakoan jausten den elur seia eta urria.

EDUR KIXMAK: Elur gutxi jausten denean, jausterakoan, behean dagoenean "kasala"

EDUR MALUTA: elur maluta

EDUR MATASA: elur maluta

EDURTZA (edurtzie): elurtza

EDUR UR: elur busti

EFEKTUEK EIÑ: zerbait lortzeko egundokoak egin; "efektuek ein yuas su topetako".

EGABERA: egabera

EGAL (egala): hegal "Urdei egala botaten dxakien babai"

EGARRI (egarridxe): egarri

EGARRI IXEN: egarri izan

EGARRIDXAS EGON: egarriz e-gon

EGARRIDXAS ITTOTA EGON: egarriz itota egon

EGARRIDXE ILL: egarria hil, apur bat edanda egarria hil egiten da

EGARRITTU: egarritu

EGAS EIÑ: hegaz egin

EGASKALDI (egaskaldidxe): hegazkaldi "Txorikumak abidxatin urten barritten egaskaldidxek eiñ da lurrien geratzen sien"

- EGASTI (egastidxe): hagazti
 EGI (egidxe): egi
 EGIÑAN: ozta, doi; "egiñan arrapau ot autobuse".
 EGIÑAN-EGIÑAN : ozta-ozta
 EGO (egue): hego, hegaztiena
 EGO AIXE (ego aixie): hego haize
 EGOGI: egoki "Leku egogidxe topeu geñunan egun gustidxen keixpetan, bape beroi pasau barik egon gentxunasen"
 EGOKARRI (egokarridxe): sosegu; "onek umionek iñun be esteko egokarriik", (honek ume honek inon ere ez dauka egokarririk)
 EGOKERA (egokerie): egokera "Ire egokeriei kaka eitte otxenat, jarri tte ortxe egon... eser ein barik"
 E(G)ON: egon
 EGOSI: 1. egosi. 2. lehiak landareak egosi ere egiten ditu
 EGOSTU: beroaren beroaz bernak eta egostu egiten dira
 EGOTALDI (egotaldidxe): egotaldi "Pausu batzuk eiñ da egotalditxo bat eitteban, itxurie kantzau edo"
 EGUASTEN (eguastena): asteazken
 EGUEN (eguen): ostegun
 EGUEN SANTU (eguen santue): eguen santu, ostegun guren
 EGUEN SURI: eguen zuri. Egun honetan eskola umæk eguen suri kantatuz diru eskatzen joaten diran
 EGUN (egune): egun; "egunokas es aut ikusi", (egunokin ez haut ikusi).
 EGUNDO: egundo, sekula
 EGUNDOKO ARIÑEN: egundoko arinen "Egundoko ariñen etorri as gaur bierrtetik"
 EGUNERO: egunero
 EGUNES: egunez
 EGUNE SABALDU: eguna zabaldu "Berandu sabaldu dau gaur egune"
 EGUNIEN EGUNIEN: egunean egunean, egunero
 EGUNON : egun on
 EGUNSENTI (egunsentidxe): e-gunsenti
 EGUNTABARRA: Egunsentia

EGUR (egurre): egur

EGURALDI (eguraldidxe): eguraldi "Eguraldi kaskarra eitten dau gaur iñora jueteko"

EGUR BRINTXA (egur brintxie): egur brintxa

EGURGIÑ (egurgigne): egurgin

EGURRESKO (egurreskue): egurrezko

EGUR IKETZ: egur ikatz, txondorretan egindakoa.

EGUR MUKUR (egur mukurre): abarrak sortzen diren guneko edo ingurutxuko egurra, sano gogorra eta korapilotsua.

EIDXO(TU): eho "Urune errotara erueten san eidxoten"

Eiñ: egin. Ondo eiñ dxako (-ri); "multie kendu tzie? Ba ondo eiñ dxako" Ser eiñ dxako (-ri); "emen egon dan liburue, ser eiñdxako?"

EITTAMU (eittamue): gauza baten egitura, egikera; "eittamu diferenteko sapatak die orrek".

EJE (Ejie): ardatz

EKARRI : 1. ekarri. 2 (ekarridxe). Hitz egiterako erreztasunari. "Orrek dxekek ekarridxe"

EKIDXERA: ekiera

EKIÑ: ekin

EKIÑALDI: ekinaldi

EKONOMIKA: ekonomika, sute moeta bat

ELAI (elaye): elai

ELBITXE: artilezko jertseak eta soltatzen duten lumetxa antzekoa

ELDU : 1. ondu 2. oratu.

ELEGANTE (elegantie): dotore

ELEIXA (eleidxie): eliza

ELEIXAKO (eleixakue): eleizako.

ELEIXAR: eleizar

ELEIXATIKO (eleixatikue): eleiztar

ELEJIDU : aukeratu

ELESTUN (elestune): eraztun

ELGORRI (elgorridxe): elgorri

ELIXA : eleiza

ELISKIXUN (eliskixune): elizkizun

ELORRI (elorridxe): crataegus manogyna. San Juan eguneko goizean berau edo "leixar" abar bat aizkoraz ebaki egiten zen, gurutzea eginda lorekin batera etxeko atalburuan ipintzen zen zerozer errezatzen den artean.

ELORRI ARANTZA (elorri aran-tzie): elorri arantza

ELTXO (eltxue): eltxo

EME (emie): eme

EMENDIDXAU: on egin; "ta-bakuek emendidxaukau!".

EMENDIDXO (emendidxue): 1. hornidura; "au da emendidxue dekune, senbat gausa!". 2. etekin, onura; "niretako emendidxue esta ori", "tabakuek emongue iri emendidxue", "orrek dxekek emendidxue!", "emendidxo bako gausie".

EMOI (emoidxe): isurkari baten jariora "Belarridxek emoidxe emote otzien ta larri ibilltten san"

EMOKAI: emateko edo saltzeko dagoen gauza; "emokai daus gure letxugak"

EMON: 1. eman. 2. (-ra/-an) emon, izatera jo, heldu; "a listue ixengo san, baya askenien surtidorien emon dau"

ENANU (enanue): nano

ENBAJADA (ebajadie): enbajada

ENBARASU (enbarasue): enbarazu, traba

ENBARASU EIÑ: enbarazu egin, traba egin "Gureu neuke patela ortik kenduko baseunke, enbarasu eitte oste ta"

ENBARASUTIK KENDU: enbarazotik kendu "Kendixek orrek ankok enbarasutik"

ENBRA (enbrie): emakume

ENBRASKO (enbraskue): emakumezko

ENBUDO (enbudue): enbuta

ENDEKA (endekie): landareak ahul, indarge

ENDEKATU : landareak ahuldu, indargetu.

ENE!: enel

ENERO (enerue): urtarril

ENKANTAU: enkantatu
 ENPAGU (enpague): enpagu, antoju
 ENPARAU: enparau, gainerako "Gu etorri ga ta enparauek pe laster etorriko dies"
 ENPLASTU (enplastue): enplastu
 ENPLIAU: erabili
 ENREDAU: 1 laskitu "Egon saittes geldik, bastar gustidxe enredau biosus". 2 Burutik eginda egon: "Enredaute dabillenetik, etxien bakeik pe esteku"
 ENSEGIDA: laster
 ENTERRAU: ehortzi
 ENTIERRUE: entierroa
 ENTRAMA (entramie): jateko gogo handia "Onek deken entramias laster jango leukes emen dausen gustidxe"
 ENTRAMADORA: entramadora, arotzen erreminta
 ENTRAMADUN: jatun ona
 ENTRESAKA (entresakie): entresaka
 ENTRONADORA: entronadora, arotzen erreminta
 ENTZUN : entzun
 EPAJADA (epajadie): Gana-duarentzako jana, erremolatxa egosia, sai edo hirinaz nahastuta.
 EPATITISA: gibleko gaixotasuna; "uste edo usta bedar" deritzon landarearen sustraiak egosita ona ei da kentzeko
 EPE: epe
 EPEL (epela): epel "Personiek bixitasun geidxau bidxok aiñepelaixen bierrien"
 EPELDU: epeldu
 EPER (eperra): eper
 EPER TXAKUR (eper txakurre): eper txakur
 EPERDI (eperdidxe): 1. ipurdia. 2. arbola botaz gero lurrean geratzen den zatia.
 EPERDIDXAS GORA: eper diz gora "Laban ei aben da jausi san eper dixas gora"

EPERDIDXE BISTAN: ipurdia bistan
 EPERDI ESTU EUKI: ipurdi estu euki
 EPERDI GARBITZAILLA (eperdi garbitzeillie): ipurdi garbitzaile "Es ai eperdi garbitzeillie ixen, euk ser gure uan agiri agiridxe deklaretok ta"
 EPERDIKO (eperdikue): eperdiko
 EPERDI SULO (eperdi sulue): ipurtzulo
 EPER TXUNTXUR (eper txuntxurre): eperdiko hazur "Joten baut eper txuntxurrien, lelokeridxe kenduko dxatas"
 EPETARGI (epetargidxe): ipurtargi
 EPIÑI : ipini
 ERA (erie): 1. alde (jantzieta batez ere); "erie ta itzulidxe", (era eta itzulia). "eretara ta itzulidxetara josi", (eratara eta itzultara josi, alde bietatik josi, barrutik eta kanpotik). 2. hede, gurdian uztarria lotzeko erabiltzen dena. 3. era, modu, molde. 4. eskura; "eras eras euki", (eskura euki). "eras eras dekok or aparketako", (eraz eraz daukak hor aparkatzeko).
 ERABAGI: erabaki
 ERABAGIDXE: Erabakia. "Artu erabagidxe laster, es gosan bidxer goixerarte emen egongo ta"
 ERAIÑ: eragin
 ERAKERA (erakerie): edari batek edatean uzten duen gozoa; "onek ardaunek orre paino erakeraobie".
 ERAKUTZI: erakutsi
 ERALGI: galbaratu, "urune bayen eralgi eitten da", (irina bahean eralgi egiten da)
 ERAN : edan. "siridxe moduen eran", "eran txarrekue ixen"
 ERANTZI: erantzi
 ERANTZUN: erantzun
 ERAS: eraz
 ERAS-ERAS: eraz-eraz "Gaurko bijie eras eras dxatorku"
 ERASO (erasue): 1 gorputzean eten, ebaindura edo minen bat egin edo hartu. 2. Norbaiti kalte egin.
 ERASO EIÑ: eraso egin
 ERASO EUKI: eraso euki

ERASTUN (erastune): erastun

ERATZI: 1. urratu; "arkondarie eratzi", "arrama bat eratzi", "txakur batek beste bat burrukan eratzitte itxi dau" 2. gartzainak arbolatik ere eratzi egiten dira batzean

ERAUTZI: ganadua jatsi

ERBESTEKO (erbestekue): erbesteko "Jaidxetan erbesteko asko etortzen sar"

ERBI (erbidxe): erbi

ERDALDUN (erdaldune): erdaldun

ERDERA (erderie): erdara

ERDELDUN (erdeldun): erdaldun "Erdeldune san ta es geuntzen gausa aundirak aitzin"

ERDI (erdidxe): erdi

ERDIBITU: erdibitu

ERDI ERDIXEN: erdi erdian "Ekarri osune erdi erdidxen itxi tte nora soyos?"

ERDIKIÑ: erdia, kasu baterako "sagar erdikiñ"

ERDI MERKE : prezio erdian saldu edo erosi

ERDISPORDIS: erdizperdiz "Atzo-ko afaidxe erdispordis eiñ geñun"

ERDU: erdu "Erdu agudo ona gausa bat deket suretzako ta"

ERE (erie): hede; gurdian burteuna edo pertika uztarrian lotzeko ugelak.

EREIXONTZA: Laurus nobilis. Leixiba egiten zenean erropari usain gozoa emateko erabiltzen zen behin errautsa botaz gero. Erramuarekin batera bedeinkatuta eta gurutzea eginda etxean ipintzen da.

EREIÑ : erain

EREIÑARO (ereiñarue): eraiteko haro aproposa

EREIÑONTZA (ereiñontzie): Lau-rus nobilis, landare moeta

ERESTALGI (erestalgidxe): uztarri gaineko ardi larruzko estalgia.

ERETARA JANTZI: eretara jantzi "Itxulidxetara dekosu, ta jantzixu eretara arkondarie"

ERETXI: eritzo

EREIXIDXE: Pertsona harroa. "Ori be ixen estakitt ser ixengo dan baiña ereixidxe bada bein-txet"

ERIAK: Ikusi ERE
ERIDXO (eridxue): jario
ERIDXOTZA (eridxotzie): heriotz
ERIDXONTZA (eridxontzie): ereinotza

ERIDXONTZIE, eta behetik gora
igoten diona ARKASATZA

ERITXI (eritxidxe): eritzi; "orrek eritxidzek dies", (horiek eritziak dira).
ERKIÑ (erkiñe): ahul "Ume erkiñ erkiñ bat san da beittu selako mutille eiñ
ddan"
ERLAMIÑO (erlamiñue): kurubio
ERLATOKI (erlatokidxe): erlatoki
ERLAUNTZI (erlauntzidxe): erlauntza
ERLE (erlie): erle
ERLOJU (erlojue); erloju
ERMITTA (ermittie): baseliza
ERNARI: ernari
ERNE: 1.erne (landareak) (Adi.). 2. erne (ernie) (Ize.); "ernie emon dabie
landarak", (ernea eman duten landareak)

ERNEGAGARRI: ernegagarri
 ERNEGAU: ernegatu
 ERNEGETAN : ernegatzen
 ERNEGU: ernegu
 ERNEGUE EUKIñ: ernegua euki
 ERNIEK: erne, ernakatza
 ERO : edo
 EROMAI (eromaidxe): azpira
 EROSI : erosi
 EROSO (erosue): eroso
 ERPE (eperdidxe): erpe
 ERPEKA: erpeka "Nok esango aben katuek ari erpeka ein bio-tzenik!"
 ERPEKA EIÑ: urratu
 ERPOI: espoloi, txakurrenak
 ERRAIDXA (erraidxie): erraia, marra
 ERRAIDXADUN: marradun
 ERRAILL (erraillek): aldamen batetik bestera zeharretara dauden makilak gurdi kama egiteko, berauen gainean azpi olak paratzen ziren satsa eroateko.
 ERRAKUNTZA: errakuntza
 ERRALDE: erralde
 ERRAMA (erramie): abar
 ERREMU (erremue): erramu; erramu egunean bedeinkatu eta urte osorako gordetzen da, umeek gurutzeak eginda eroaten dituzte etxeetara gero soloetan ipintzeko
 ERREMU EGUN (erremu egune): erramu egun
 ERRAPE (errpaie): errape
 ERRAS : erraz
 ERRASIÑAMENTU (Errasiña-mentue): arrazionamendu
 ERRASTU: errastu
 ERRAUS (errause): ardiei buruz mintzatzean ahul
 ERRE : erre
 ERREBUelta (errebueltie): bihurra, bihurgune

ERREFUJIDXU (errefujidxue): artrepe
 ERREGALDARA (erregaldarie): gaztainak eta erretzeko galdara
 ERREGAU: ura egin
 ERREGE (erregie): errege
 ERREGENAK: errege egunen inguruko sasoiak
 ERREGEN EGUN (Erregen egu-ne): erregen egun
 ERREGIÑA (erregiñie): erregina
 ERREGIÑATXO (erregiñatxue): erreginatxo
 ERREGUKE: erreguka
 ERREGULAR: antza denez "Kan-potarrak ei sien erregular da es abien eser aitxen"
 ERREGUSTO: erregustu "Onak lapikokuonek erre gustue deko"
 ERREGUTU: erregutu
 ERREIÑETA (erreiñetie): sagar moeta bat
 ERREN (errena): errain
 ERRENGETI (errengetidxe): erraingei
 ERREKA (errekie): erreka, ibaia
 ERREKAU EIÑ: 1. erosketak egin. 2. ezkontzetan bitartekariak egiten duen beharra. "Aixas eskontzeko errekaue ei otzien"
 ERREKAUETAN JUEN: erosketetan joan
 ERREKOLTZU (errekoltzue): Au-rreztu, gorde. "Emendik errekoltzue ein biku dana gastau barik" "Erliet pe negureko errekoltzue eitten dabix"
 ERREMANGAU: erremangatu
 ERREMATA: inkante; "egur erremata" "ire erremata" "Egur erremata San Blas jai ostien eitten san" "Ire erremata agostuen askeneko egunien eitten san"
 ERREMATXE (errematxie): errematxe, lapikoak zulatzen zirenean zulo parean berotu eta iltze bat sartu ta kanpokaldetik ta barrukaldetik jo eta berotasunaz, zuloa estaltzen zitzaion, hori da errematxa kasu baten. Forjako lana beroaz eranskinak jartzea.
 ERREMESA (erremesie): erremesa

ERREMENDARIE: baserritarrek osatuko elkarte; behiren bat istripuz hilez gero lau zati egiten ziren, inkantean saldu egiten zen. Zatiren bat hortuz gero "sesiñe" egiten zen.

ERREMENTARI (errementaridxe): errementari

ERREMENTAU: lehertu

ERREMINTTA (erreminttie): erre-minta, lanabes

ERREMOLATXA (erremolatxie): erremolatxa. Erremolatxetan hiru moeta dagoz: gorri, hori eta kollo berde.

ERREMUNDADE (erremun-dadie): erremandade

ERRENA : erraina

ERRENTA (errentie): errenta

ERRENTADORE (errentadorie): errentadore "Etxie bi abiela da errentadoreiek bieldu abiesan"

ERREPARAU: konturatu "Emen sausienik erreparau be estot eiñ"

ERREPARU (erreparue): Ardura, lotsa "Erreparue emote oste ori esatiek pe ta estakitt ser eiñ"

ERREPASAU: 1. errepasatu jantziak. 2. berriz ikusi

ERREPASU (errepasue): errepasso erropetan "Onixok galtzok be errepasso premiñie badekie"

ERREPOLLOTU: ortuarietan erre-piloa bota

ERRESAIDXO BEDAR (Erresai-dxo bedarra): Arrhenatherum elatius, errosario belar; belar parasittoa.

ERRESAU: otoitz egin

ERRESELUE EUKI: mesfidantza euki

ERRESKADA (erreskadie): errezkada, "lau neska erreskadan, gero danak mutillek jaxo sien", (lau neska errezkadan, gero danak mutillak jaio ziren)

ERRESOI: arrazoi "Estekosue erresorik ta egon saittesie ixilik"

ERRESULTAU (Erresultaue): e-maitza

ERRESPETU (errespetue): begirune

ERRESTASUN (errestasune): e-rraztasun

ERRETA EGON: Orain egoera asko adierazteko erabiltzen da, baina lehenago kanpoko andrekin hartzen ziren gaixoeekin jota zegonari deitze

erabiltzen zen. "Ori be ibilli ok, baya oiñ erreta dxak"

ERRETEILLIE EIÑ: erreteila egin "Suen teillatuek erreteillie eiñ barridxe deko"

ERRETEL (erretela): arrantzarako erretela

ERRETEN (erretena): soloetan ubideetan lurrez egiten diren uharkatxoak.

ERRETOLIKA (erretolikie): erretolika "Arek bota osku erretolikie!"

ERRETRATAU: argazkia egin

ERRETRATU (erretratue): argazki

ERRETURA (erreturie): erretura, soloan erretzen diren ondarrak

ERRETXIÑ (erretxiñie): erretxin

ERREUMA BEDAR (erreuma bedarra): Agave americana. Erreuma edo unorea kentzeko ona da; paper batetan zulo batzu eginda belarra ipintzen da minberatuko lekuan, bertan gorriune batzu egiten dira eta kristala balitz lako jariaketa jazotzen da egun batzutan. Kukurruku ez tula kentzeko ona da; ebaki eta ostean gaueko freskuran uzten da eta biharamonean berak botako ura edan egin behar da. Bestalde, igartu eta ostean, soloan dagoela, dauzkan arantzez pintxatuz gero kaltegarria izaten da, izan ere, kalentura eragiten du.

ERRI (erridxe): herri

ERRIEL (erriela): erreal "Amar erriel balidxo abesan orrek orduen"

ERRIKOTU: herrikotu

ERRIME (erremie): gogortasun, indar, ozen; "epinixu errimiau telebisiñue".

ERRO: erro

ERROBATIBA (errogatibie): errogatiba

ERROMADA (erromadie): erromara; bideak ixteko egurrez egiten den itxitura.

ERROMERIDXE: erromeria

ERROMERUE: erromeroa. Be-deinkatuta eta gurutzeta eginda etxean ipintzen da ereinontzarekin batera.

ERRONDA (errondie): gauez mutilek egiten zituzten irteerak, batez ere Gabon Zaharretan, gurdiak burtenetik soloan sartuta uzten, eta antzerako gauzetan pasatzen zuten denbora. "Da beste baten ei abien Mendiolako mutillek, eh...or Martzan euki abien tabernie ta sera ta, Mendiolatik juntau dies, ba gure etxetik be iru anaidxa, sarrak aitte ta, Andres Olondoko, Jose Untzille, Pedro Agarre, estaitt dosena bat mutill edo, badoyes ba gabon sar errondan, da Martzatic bueltan , an Abauntze inguruen entzuitues arranak, astuen arranak. Ser ei abien?. Igo agetxai, kendu arramak, ankakin bidxurtu soka orde, da arrapau astuek, lotu samatik bidxurrekin, da batzuk astuokin, da bestiok an Laperriko soluen sarakada nabue artu, da etorri sien danak Abañora, da bata bestien lepotik artu astuok da igo abiesan kontzejuko balkoera, da sarakada nabue be, da balkoyen lotute itxi ei dxabiesan. Ori da errondie, olakoxe kirtenkeridxak eitten sien. Orduen Mendiolan egon be baeuen aketeridxe.

ERRONDAN EIÑ: parrandan egin, diru batzea taldeka kantuan, gabon zahar gauean

ERRONDARI (errondaridxe): e-rrondan egiten duena

ERROPA (erropie): erropa

ERROSARIDXO BEDAR (Erro-saridxo bedarra): Arrhenatherum elatius

ERROSETA (errosotie): lazoaz egiten den txori alkondaretan eta

ERROTA (errotie): errota

ERROTADA (errotadie): zerra, "ogi errotadie", (ogi errotada)

ERROTARI (errotaridxe): errotari

ERROTARRI (errotarridxe): errotarri "Krin kraun eitte aben errotarridxe"

ERRUBERA (erruberie): txirrinka

ERRUEDA: txirrinka

ERR(E)UMA (erreumie): erreuma, unore; "erreuma bedar" deritzon landarea erabiltzen da kentzeko. Bestalde, San Juan egunean goizeko garotara ortozik joatea ere ona da.

ERRUKIGARRI (errukarridxe): e-rrukigarr "Gixajuek euken itxurie errukarridxe san"

ERRUKIOR: errukior

ERRUKITTU: errukitu

ERTZ (ertz): ertz, jaikitasuna adierazteko. "Arek euken ertza!, bai berbetan da bai bierrien"

ERUEN: 1 eroan 2. igaro, pasatu; "ille gustidxau euritten eruen bi dau"

ES : ez

ESAKERA:(esakerie): Esakera

ESAKUNA (esakunie): esakuna, errefraua

ESAMES (esamesie): esamesa

ESAMESIEN IBILLI (-ren): esamesean ibili; "gixonak jo arren, berak esebestau esaten, jentien esamesien ibilttie estau gure ta",

ESAN : esan

ESANAKEIÑ: esanak egin "Esanak eixus da beste modu baten ibilliko ga"

ESAN ESIÑE EUKIÑ: berbaltua "Auntzek sustau da esan esiñas ibilli san lusaruen". Esan esiña kentzeko erremedioa: Eskeko batek emandako ogi bedeinkatua jatea.

ESARRI: ipini, ezarri

ESATE BATERAKO: esate baterako

ESAUGARRI (esaugarridxe): e-zaugarri

ESAUN (esaune): ezagun. Bistan izan. "Esaun san an iñor esana bixi"

ESAUN EIÑ: ezagun egin

ESAUPIDE (esaupidie): ezagupide

ESAUPIDE BAKO (esaupide bakue): ezagupide bako

ESAUPIDIE EMON: ezagupidea ema "Es geuntzen esaupideik emon, ostantzien posik paño posau egongo san a"

ESAUTU: ezagutu

ESBAI (esbaidxe): zalantza "Ete saien ala es ete seien esbaidxen ibilli ga"

ESBIER: ezbehar "Botaxu ori esbierren bat eiñ estixun be!"

ESEBESA: ezereza

ESEBESKERIDXA: ezerezkeria "Esebeskeridxa bateittik beittu ser erosi un"

ESETARA: inola; "puff! onek sapatok esi ittut sartu nik, esetara bes baiñal!"

ESETU : ezagutu

ESETZIEN EGON. ezetzean egon "Estot pentzetan ori esa abienik, esetzien nau"

ESEUN (eseune): ezagun

ESEUN-ESEUNIEN: ezagun ezagunean, nabarmen; "se txarto dobletan dabien, eseun eseunien"

ESGAUSA: ezgauza

ESI: 1. hesi. 2. hezi

ESIÑ (esiñe): ezintasun

ESIÑ IXEN : ezin izan

ESKAFIDORRA: andrek moinoan sartzen zuten orrazi txiki hortz zabala.

ESKAILLU (eskaillue): kiskailu

ESKAPALOT (eskapalota): Erro-pa armairu garaia "Gurien es auen baiña andikokuek eukien, armaidxo ederra ixeten san eskapalota"

ESKAPAU: ihes egin

ESKAPILLOYE: Emakumeek moi-noan sartzen zuten orrazi txiki hortz zabala.

ESKARI (eskaridxe): eskari "Eingo neuskitxue ba eskaritxo bat)

ESKAROLA (eskarolie): eskarola

ESKAS: eskas

ESKASAK: dantzari dantzako pauso moeta bat

ESKASTU: eskastu

ESKATU : eskatu

ESKATZA : sukalde

ESKE (-ren): bila

ESKEGI: eskegi

ESKEI: eskegi

ESKEIÑI: eskaini

ESKEKO (eskekue): eskeko "Or-duen sasoién baiño eskeko geidxau dabill oiñ"

ESKER : ezker

ESKERRAK : eskerrak

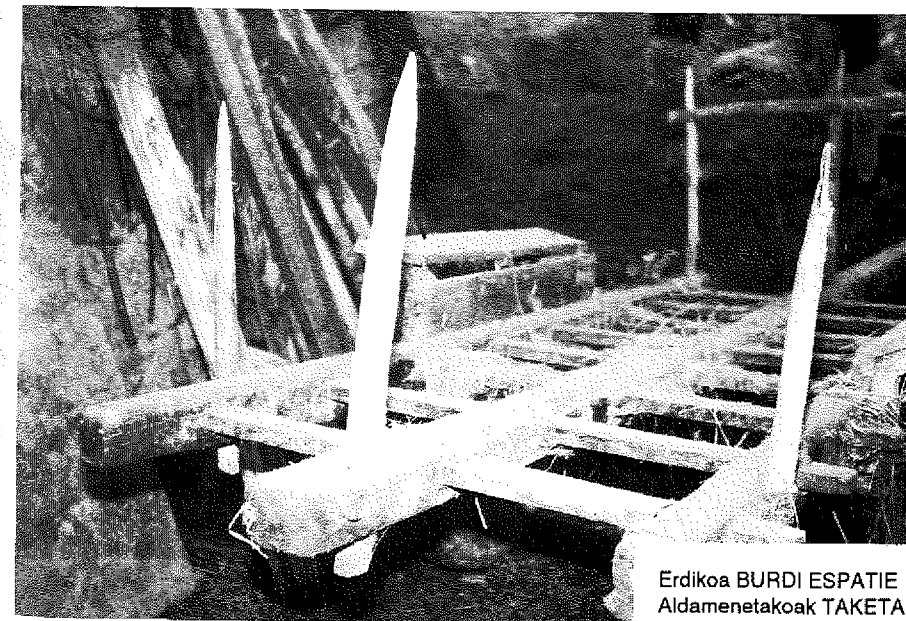
ESKERTI (eskertidxe): ezkerti

ESKIAU: eskiatu

- ESKIEN IBILLI: eskean ibili "Sa-kutotxo bataz ibiltten san eskien"
- ESKILLADAR (eskilladarra): eskilararen barandaren muturra
- ESKILLARA (eskillarie): eskilara
- ESKILLARA BURU (eskillara burue): eskilara buru "Goidxen eskillara buruen onduen euen amamen kuartue"
- ESKILLARAGIÑ (eskillaragiñe): eskilaragin
- ESKILLARAPE (eskillarapie): es-kilarape "Oiñetakuek eskillarapien gordetan geñusen"
- ESKILLARASO (eskillaridxue): eskilaraso "Goixien urtetaben da gero etxera etorten san barriro, ta kanta bat be ikesi aben"
- ESKINKE: eskainka "Es saittes eskeinke ibilli, gure badau artuko dau da ostien egon deittela"
- ESKINYU: eskaini
- ESKIÑA (eskiñie): Eskina
- ESKIÑI : eskaini
- ESKOBARE (eskobarie): eskuare "Eskobarias batu ta eitten sien aspelak"
- ESKOLA (eskolie): eskola
- ESKOLA MAIXU (eskola maixue): eskola maixu
- ESKOLAK EMON: eskolak eman "Ementxe emotaben orrek eskolie"
- ESKOLAPATX (eskolapatxa): sasi eskola; "eskolapatx ein yosu, esta?".
- ESKONBARRITTEN: ezkonbarritan
- ESKONDU : ezkondu
- ESKONGAI (eskongaidxe): ezkongai
- ESKONGEI (eskongeidxe): ezkongai
- ESKONTZA (eskontza): ezkontza "Truke eskontzak eitten sien orduen banakie baiño geidxau be"
- ESKORTA (eskortie) ganaduen-tzako hesi, batez ere ardierna "Guk Asuntzen eukin geñun eskortie"
- ESKORTALEKU (eskortalekue): eskortaren lekua
- ESKRIBIDU: idatzi
- ESKU (eskue): esku
- ESKUARTEKO (eskuartekue): otxan; "katue txakurre baiño eskuarteaukue da"

ESKUBARA (eskubarie): eskubare
 ESKU BAT ESARRI: lagundu; "guesak esku bat esarten",
 ESKUBITTOR (eskubitorra): eskutur
 ESKUBITTUR (eskubitturre): eskumuturra
 ESKU GURI (esku guridxe): esku fina "Abadiak da maixuek esku guridxe eukitte abiesan"
 ESKU IXEN: esku eduki, eraz euki
 ESKU KARRO (esku karrue): esku gurdi
 ESKU LEKU: "Erreminttetan da eskuas eltzeko lekue, koraiñak eta eskulekue eukitten dabie"
 ESKUMA (eskumie): eskuma
 ESKU PAÑO (esku pañue): esku zapi "Ekatzu esku pañue eskuek siketu diuasen"
 ESKUPEKO (eskupekue): eskupeko "Ara badoye badaki orrek eskupekue deken ta beti egoten da jueteko prest"
 ESKUR (eskurre): ezkur "Agetxen eskurrekin olgeu be ein like"
 ESKURATU: eskuratu
 ESKUSABAL (eskusabala): eskuzabal "Nire ama puntako esta aiñ esku sabala"
 ESKUSAL (eskusala): baranda
 ESKUSEL (eskusela): baranda
 ESKU SERRA (esku serrie): esku zerra
 ESKUTA (eskutie): eskutila, sorta; berauek erabilia zuziak egiten ziren San Juan gauetan.
 ESKUTAU: izkutatu
 ESKUTIÑA (eskutiñie): Goldek, burdiñarek ete edukitzen dituzten kirtanak handik eskuekin heltzeko. Erreminttetan ESKU LEKU
 ESKU TRAPU (esku trapue): esku zapi "Emo usten erneguas, esku trapue bota neuntzen"
 ESKUTUEN: izkutuan
 ESKUTUNIE: izkutuna "Antxe eskutunan ein geñun txixe"
 ESNE (esnie): esne
 ESNE BEDAR (esne bedarra): esne bedar

ESNE GALDU (esnie galdu): esnea mindu "Bero be eiñ dau gaur da gero berandu egosiu, galdu dxaku esnie, esetako bes oiñ"
 ESNE KANTIÑA: esne kantina "Esniek partidu ostien esne kantiñek garbittu bier ixeten sien"
 ESNEKO AGIÑ (esneko agiñe): Esneko hagin
 ESNE PERRETXIKO (esne perretxikue): esne perretxiko
 ESNATELA (esnetelie): kipurra, "Esne telak ogidxas jaten geñusen, a ixeten san gosue, asukera apur bat ganetik bota ta"
 ESPABILAU: bizkoztu, azkartu
 ESPALDA (Espaldie): malda "An-txe atxen espaldan ikusi uas euntzek"
 ESPAN (espana): ezpain
 ESPARBELA: ezparbel
 ESPARRU (esparrue): esparru
 ESPATA (espatie): 1 gurdi kamaren aurreko aldean tente jartzen den makila. 2 Ezpata. Ganadua dagoen lekuetan ugari ibiltzen den zomorroa.

Erdikoa BURDI ESPATIE
 Aldamenetakoak TAKETAK
 Burtaldemena

ESPATA BEDAR (espata bedarra): Iris germanica, landare moeta bat
 ESPATA DANTZARI (espata dantzaridxe): ezpata dantzari. Lehendik auzo guztietan egoten ziren taldeak, San Trokaz jaietarako onenekin taldea egiten zen, ensaio nagusia Santo Domingo egunean, Maiatzak 12an egiten zen. Zortzi dantzari eta bandereroak osotzen dute taldea eta Dantzari Dantza eta Aurrekua dantzatzen dute.

ESPAÑA (español): Erreka bazterretan, eta ura hurbil dagoen lekuan hazten den landarea, lorea lila edo morea ematen du.

ESPERANTZA (esperantzie): Itxa-ropena

ESPERANTZA EUKI (esperantzie euki): esperantza euki "Etorriko ete saien esperantzie be euki ot"

ESPIDXA (espidxie): espia

ESPILLU (espillue): espilu

ESPINAKA (espinakie): espinaka

ESTARGI (estargidxe): Behi eta idiei buztarri gainean apaindura gisa jartzen zaien ardi larruari deritzo. "Idi busterra dotorie da ori, estargi suridxeekin"

ESTARI: eztali

ESTARTA (estartie): estrata

ESTERA (Esterie): Gaur egun zorrozketak egiteko erabiltzen den tresna

ESTERIE

ESTE (estie): heste

ESTEGORRI (estegorridxe): heste gorri

ESTEGU (estegue): eztegu

ESTE ME (este meye): heste mehe

ESTEN (estena): ezten

ESTE SENDO: heste sendo

ESTI (estidxe): ezti

ESTIMAU: estimatu "Dauen lekuen estimau egongo da ori"

ESTOK TA BADOK: hika, mutilena

ESTOLA (estolie): estola

ESTOMAGO (estomague): urdail

ESTOMANGU (estomangue): urdail

ESTON ETA BADON: hika, neskena

ESTRANJERIDXA: estranjeria

ESTREÑAU: estrenatu

ESTREPESAU: behaztopatu "A-rridxas estrepesau ta jausi ein nas"

ESTROPESAU: behaztopatu

ESTU: estu

ESTUALDI (estualdidxe): estualdi "Pasau aben orrek estualditxo bat be"

ESTUDIDXAU: estudiatu

ESTU TE LARRI: estu eta larri "Ondoesak emon da estu te larri allegau da"

ESTULE: eztula; eztula dagoenerako ona da gaez mahai gainean kipula gordina uztea.

ESTUL EIÑ: eztul egin

ESTURA (esturie): estura "Ser dan jakiñ arte es tau ba esturie makala pasau!"

ESTUTASUN (estutasune): estutasun

ESTUTU: estutu

ETA ABAR: eta abar

ETARA : atara

ETEN EIÑ: eten. "Gaur eiun bier aldias eten eiñ dde gatos"

ETORRERA (etorrerie): etorrera

ETORRI : etorri
 ETXALDE (etxaldie): etxalde
 ETXANDERA (etxanderie): etxeko uzabandrea
 ETXARTEKO (etxartekue): etxeartean dagoena
 ETXAUN (etxaune edo etxeune): etxeko jaubea, uzaba
 ETXE (etxie): etxe
 ETXEANDRA (etxeanderie): etxeko andra
 ETXEBAKAR (etxe bakarra): etxe bakar "Estotzue bilyurrik emoten emen etxe bakarrien bisittiek?"
 ETXEBEI "(etxebeidxe): Etxe behi "Etxe beidxe kenzeko asmue dabillie"
 ETXEGIÑ (etxegiñe): etxegile
 ETXEINGURU (etxeingurue): etxe inguru "Etxeinguru argidxe dekosue"
 ETXEKALTE (etxekaltie): etxerako ondamentia
 ETXEKANTEK: Etxeko kantoia "Etxekantelerarte laguntze osten"
 ETXEKANDRA (etxekandrie): etxeko andra
 ETXEKO AUNDI: lagun mina, urkoa; "orrek guas etxeko aundi dies", "arek etxeko aundi die"
 ETXEKO OGI (etxeko ogidxe): etxeko ogi "Alde galanta dau ba etxeko ogidxe ixen edo panaderidxatik ekarrikue ixen!"
 ETXEKOTU: etxekotu
 ETXEKO UESABA: etxeko ugazaba
 ETXERATU: etxeratu
 ETXESAGU (etxesague): etxe sagu
 ETXESULO (etxesulue): etxezulo
 ETXETAR (etxetarra): etxetar, Norbaiten etxearekiko zaletasuna adierazteko, baita etxe eta betan bizi direnen egoera, gehienetan txarra adierazteko. "Ona etorri nintxenien nik aurkittu naben etxetarra!"
 ETXETIK ARA: etxetik abiatuta norabidea adierazteko
 ETXO: eginda "Ori etxo dxak"
 ETZI: etzi
 ETZILIMO: etzilimo
 ETZILIMO BIDXAMONA: Etzili-moren biharamona, agurtik hasi eta laugarren eguna.

ETZUN: etzan
 EUERDI (euerdidxe): eguerdi
 EUKI(ñ) : eduki
 EULA (eulie): ehule, Goruetan egin eta gero haria eulearengana eramaten zen, honek ehuna egin zezan. Ehuna gero piezaka egiten zuen. Mendearen hasieran edo lehenengo eta bigarren hamarkadan Martena deritzon etxean egoten omen zen.
 EULI (eulidxe): euli
 EUMA (eumie): ahuntzume
 EUMENTEKO (eumentekue): etxe bati egiten zaion eranskina
 EUNE: ehun
 EUNESKO (euneskue): ehunezko
 EUNTZ (euntze): ahuntz
 EUP!: eup!
 EURI (euridxe): euri
 EURITZU: euritsu
 EURI!: buelta
 EURT EIÑ: buelta egin, itzuli; "Urkiolara juen da apur bat an egonda, eurt eiñ geñun".
 EURTEN: aurten
 EURTENGO URTE: aurtengo urte
 EURTU (eurtue): behe sua erdian egoten zen sasoian, sukaldearen gainean egoten zen gela.
 EUSKELDUN : euskaldun
 EUSKERA (euskerie): euskara
 EUSKI (euskidxe): eguzki
 EUSKI BEGI: eguzki begi
 EUSKI BEGIDIXEN EGON: egu-zkitara kokatuta egon "nire kuartue euski begidixen dau"
 EUSKI GORI: (euski goridxe): Eguzki beroa, trumoi lainoak zeruan daudenean.
 EUSKI MINGORI (euski mingoridxe): Eguzki gorria
 EUSKI SARRERA (euski sarrerie): eguzki sarrera

EUSKI SENTI (euski sentidxe): egunsenti
 EUSKI SURI (euski suridxe): Eguzki makala, martxokoa adibidez.
 EUSNARRA: hausnar
 EUSPO (euspue): auspo
 EUSTABAR (eustabarra): zalaparta; "au da eustabarra!", (hau da zalaparta, izatekoa)
 EUSTARRI (eustarridxe): pedernala
 EUSTARRI LURRE: Lur txarra, ez du laborantzarako balio.
 EUSTU: haustu
 EUTZ (eutze): 1. hauts. 2. errauts. "surteko eutze orture botaten san" ongarrri gisa.
 EUTZEK ARTU: zuzendu edo mehatxu gisa
 EUTZI : euts

F

FABRIKASIÑO (fabrikasiñu): fabrikazio
 FAISAN (faisana): faisán
 FALTA (faltie): falta "Gure katuen faltie igertzen da"
 FALTA FALTA EIÑ: falta egin "Ekatzu oridxue, falta falta eitte oste ta"
 FALTA IXEN: falta izan
 FALTAU: faltatu " Esaittes asarratu, faltau eiñ saittu ala?"
 FALTZERIDXA (faltzeridxe): faltzeria
 FAMA (femie): fama, ospe
 FAMELIDXA (famelidxie): familia
 FAMILIDXA (familidxe): familia
 FANDANGO (fandangu): fandango
 FARDEL (fardela): fardel, "Su sa su fardela! eser eiñ es da kantzaute"
 FASILL (fasille): erraz "Ori fasill konpondu seinkie"
 FASILLIDADE (fasillidatie): e-rraztasun "Orrek deko berbetan fasillidatie!"
 FASTIDIDXAU: izorratu
 FATXADAS: fatxadaz

FEDE (fedie): fede
 FEBRERO (febreruee): otsail
 FERIDXA (feridxie): azoka "Len puntuen puntuen jueten sien feridxara"
 FERRERIDXA (ferreridxie): ferreria "Sartanak ferreridxetan eitten sien"
 FIDXAU: fiatu "Etzeittes orras fi-dxau, bada espadakue da ta"
 FILARMONIKA (filarmonika): filarmonika
 FINYU : findu "Aspaldixen finyu eiñ dxaku ori"
 FIÑ: fin
 FIRI FARA: Zentzun barik ibiltzeari "Olantxik dala ta ibilli firi fara"
 FIRI FIRI: Onom. "Aixie dabill firi firi"
 FIRRI TTE FARRA: Hartu eta emon, zenbat hartu hainbat emon, arduratu gabe "Orrek dirue firri tte farra dabill"
 FLAMENKA (flamenkie): (Adj.) itxura baragarri duen andrea "Bere andra flamenkie onduen abela etorri san"
 FLAUTA (flautie): emakumeen gainean, ganorabakoa
 FLAUTAKERIDXA (flauteridxe): ganorabakeria
 FLORA FLORAN EGON: lora loran egon, sasoi onean egon "Ointxe dasek pa orrek flora floran, euren sasoi eukittiarreittik!"
 FORMAL (formala): formal
 FORMALDU: formaldu
 FORMOI (formoye): formoi
 FRAKA (frakie): praka
 FRANKO (frankue): franko "Suen aitteñarreba amaiñarreba baiño frankueu da"
 FRANTZES BEDAR (frantzés bedarra): trifolium incarnatum. Soloko belarra da
 FRESKAU: freskatu
 FRESKO (freskue): hoztxu
 FRESKURA (freskurie): inuntza "Oin emendik aurrera gabetan freskurie botako dxon"
 FRONTERA (fronterie): muga
 FRUTA (frutie): fruitu
 FRUTALA: frutala

FRUTU (frutue): fruitu

FUERTE (fuertie): indartsu "Itxura baten fuertie da beintxet"

FUERTEKOTE: indartsu "Andra fuertekote bat etorri dxakun ia ser gure geñun preguntes"

FUMAU: erre

FUTIÑ: arineketan egitea

G

GABA: Gau

GABARRO (gabarrue): Ganaduari apatx bitartean egiten zaion haunditua, karakolez beteta dagoen zakuto baten sartzen zaio apatxa eta osatu arte itxi.

GABARO (gabarue): gau har "Eittaben gabaruas nok etxera eruen?"

GABERDI (gaberdidxe): gauerdi "Etxakie ba gaberdidxen erro-meridxara juetie akordau"

GABES: gauez "Etxaittesi gabes berandu ibilli"

GABI ARDATZ (gabi ardatza): oletan tupia mugitzeko erabiltzen den ardatza

GABILLOI (gabilloie): gabirai; honek txitak harrapatu eta jan egiten ei ditu

GABONAK: gabonak. Gabonetan afari berezia egiten zen: "oridxo asie, solomue piperras, intxaur saltzie, menbrillue eta pastelak. "Gabon egunien ogi kuskurre gorde urrenge gabon egunien sartu san moruen euen". Berau leku askotan egiten da ondino txakur amorratuentzat ona izaten da baita ez amorratzeko ere." asi orduko ogidxe kurtzie kutxilluas pitxartxu baten ardautan ogi kuskurre sartuten san". Bestalde ogia azpikoz gora paratuz gero mun eman behar izaten zitzaion. "Gabon bonbon. Natibitate ase ta bete. San Estebantxe len beselantxe"

GABON ANPORRA: gabonetan beheko suan jartzen zen mukurra

GABON EGUN (gabon egune): gabon egun "Gabon egunien artu makeillaue ta etxera jueten nintxen gaba pasetan"

GABON MAKATZ (gabon makatza): gabon makatz

GABONILL: abendu

GABON SAR EGUN (gabon sar egune): gabon zahar egun

GABON SARI: gabon sari, morroiei makailoa eta ematen zitzaien

GAGARRUE: gagarro

GAISKIÑ (gaiskiñe): Gaizkin.Gatx egin, hau da: Norbaitentzat desio txarra eduki eta gaixoa sartzen zion heriotzaraino eraman zezakeena. Astruek igarri egiten zuten eta erremedioa dirudienez Elizako bedeinkazioak omen ziren. Ondoren datorrena mende honetan gertatutakoa: Koiñeta bi asarratu ei sien da ordien koiñetiek es ei otzen beste koiñetie geidxue sartu, aren gixonai baño. Gixona txarto parau ei san, gerua ta txarrau, da medikuek esi otzen ser euken igerrí, da gixona gaixoik da makal, etxeko artekon batek astruen bati esan ei otzen, astruorrek esan ei otzen: Ekarri desu berak aldien sortzi egunien berak aldien euki daben seoser, ta alan eiabien, sortzi egunien txapela burutik kendu barik eukiñ da aixe eruotzien astruei. Astruek esa otzen orduen: Onek gixononek koiñeta bat deko bere andrias asarratu, ta berak gatx ein birrien gixonai eiotzo. Eruixue elixara ta bedeinketu dedxiela. Alan ei abien, Larrara eruen, da mesie entzun, bedeinkasiñue artu, ta gixonoi mejoretan asi san da andik ile batzutara gidxona osatu da eun da bost killo artu abesan.

GAIXO (gaixue): gaixo

GAIXOIK: gaxorik

GAIXOIK ILLIK: gaixoak jota

GAIXO PARAU: gaixo paratu, gaixotu

GALANTA : galanta

GALASO: galerazo "Aras mutillas ibilltie galaso eutzie"

GALBARA (galbarie): galbahe

GALBARATU : galbaratu, "babak eta galbaran galbaratu eitten die".

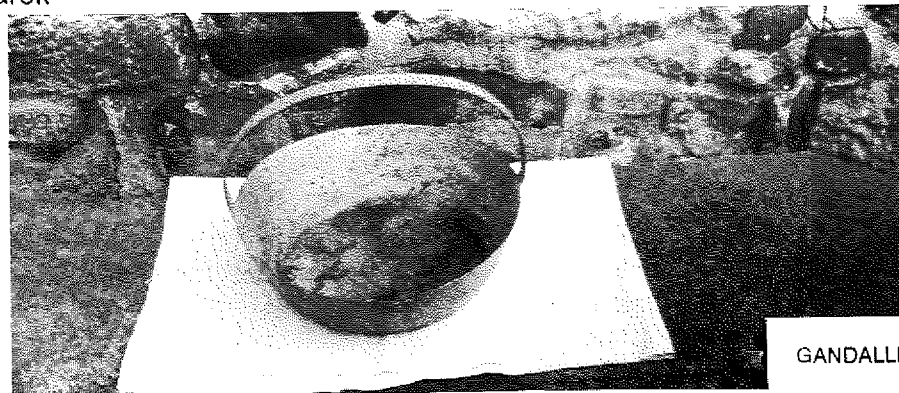
GALBURU (galburue): gari buru

GALDAILLA (galdaillie): galdaril

GALDARA (galdarie): galdare, sutan jartzen zena, adibidez ganaduarentzat epajadie eitteko.

GALDU : galdu

GALEPER (galeperra): galeper, pospolin
 GALEUTZ (galeutze): galauts "Eitte aben beruas etzan politte a galeutze"
 GALGA (galgie): galga
 GALIÑ (galiñe): artoaren lore
 GALIÑ PUNTA (galiñ puntie): galinari kentzen zaion muturra
 GALLARDONA (gallardonie): e-makume jaikia, zuta. "Suen amama gallardona samarra san, arek esate abena eiñ eiñ bisan"
 GALLEGO AIXE (gaillego aixie): mendebaldeko haizea, berau dabilenean euria
 GALLUR (gallure): gailur
 GALTZA (galtzie): kaltza
 GALTZA ORRATZ (Galtza o-rratza): kaltza orratz
 GALTZAIRU (galtzairue): altzairu
 GALTZARA (galtzarie): kaltzada "Abaiñon ainbat galtzara alperrik galtzen daus"
 GALTZATORRATZ (Galtzatorra-tza): kaltza orratz
 GALTZU (galtzue): galtzu
 GANADU (ganadue): ganadu
 GANAU ASKUE EIÑ: ganadua gobernatu "Ganau askue egunero eiñ bida ta baten batek derrigorrez egon bier"
 GANBELA (ganbelie): sakosta; "solo ganbelie", soloaren sakosta
 GANDAILLA: gandaila "Gandai-llakada artue ta esnie armoseta a-ben arek"

GANDALLIE

GANE (ganie): gain "Ortxe ganien ointxe itxi ot nik baÑ"
 GANES EIÑ: ganez egin "Sure kargu egones kero esniek beti ganes ein bier ba!"
 GANGAR (gangarra): gangar "Beittuxu, orrek oillar orrek deko eukitteko gangarra!"
 GANGARRONA: (Adj.) andretan goitik egiten duena "Sarritten gangarranie ixen da be esta neikue"
 GANGARTU: gangartu
 GANIEN : 1. ganean. 2. -ren ganien: -ri buruz
 GANORA (ganorie): ganora "Suek dekosuen ganorias be esin dda urrin juen!"
 GANORABAKO (ganorabakue): ganorabako "itxura ta gusti da ganorabakue aldemenien dauen ori"
 GANTXO (gantxue): gantxo
 GANTZAI (gantzaidxe): gantzagi, koipe "Onek oilluonek eukiñ ddau eukitteko gantzai pillue"
 GANTZONTZILLO (Gantzontzi-llue): galtzontzilo
 GAR (garra): gar, sugar "Emen-dixik ikusten sien itzelesko ga-rrak"
 GARAGAR (garagarra): garagar
 GARAGARRAK IREBASI: zaldiak, astoak edo mandoak landan ankaz gora bueltaka ibiltzen denean garagarrak irabazten dabilela esaten da
 GARAGARRILL (garagarrille): garagarril. Abuztua
 GARATU : garatu; landareei buruz baino ez "Asak be garatu dies"
 GARAU: garau; aurpegiko garauak kentzeko malma deritzon belarra ona ei da
 GARAUN (garaune): garau
 GARAUNDU: garandu "Babie be garauntzen asitte dau"
 GARBANTZU (garbantzue): garbantzu
 GARBI: garbi
 GARBIDXE GARBITU: garbia garbitu "Setan sabix garbidxe garbitxen, lendik pe ondo daus orrek eta"
 GARBITTASUN (garbittasune): garbittasun. Legezko baldintzak bete, adibidez: herentziak "Garbittasunik ein barik il dda"

GARBITU : garbitu; "suri garbittu". Beste batek pertsona edo animaliak hiltzea ere. "Kotxiak jo ta bertan garbittu dau"

GARBIUNA (garbiunie): garbiune

GARGANTILLA (gargantillie): idu-neko

GARI (garidxe): 1. gari. 2. garatx; garatxak kentzeko "siri" deritzon bedarra erabiltzen da eta baita "urdeidxen asal"z igurtzita ere.

GARI BIXAR (gari bidxerra): gari bizar

GARI BURU (gari burue): galburu

GARIDXE JO : gari jo "Gari jotietan ausuek batzen giñen"

GARIE EIÑ : gara egin

GARIEPELLAK: Garia ebakitzen joaten zen ausoko jendea, janen truke egiten zuten lana, auzolanean.

GARI ESKUTA:(gari eskutak): gari txola "Ixetu gari eskutie ta goixeko seiretako mesara etorten giñen galtzarak bera"

GARI LASTO (gari lastue): gari lasto, galtzu

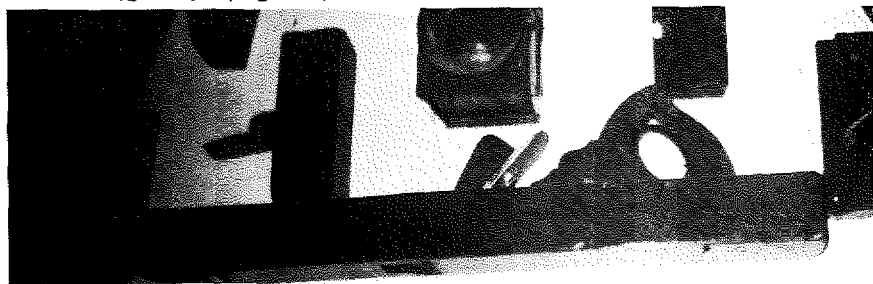
GARI MUTXUR (gari mutxurre): gari eskutekin egiten ziren meta txikiak

GARITZA (garitzie): garitza

GARI URUN (gari urune): gari irin "Ai gari urunas eiñiko ogidxe orduen sasoi en esan eukitten erres"

GARIXUMA (garixumie): garizuma "Garixumie ixeten san txakoliñe erateko sasoi"

GARLOPA (garlopie): garlopa

Goian erdi erdian **GARLOPIE**
txikiagoa izanez gero

GARLOPINE

Behelaldean: **BUFARDAK**

GARLOPIÑE: garlopin

GARO (garue): garo, belarretan dagozen ur tantak "Garuas ainkak busti uas"

GARREPEL (garrepela): Geriza moeta.

GARRASI (garrasidxe): garrasi. Txilio. "Mañesi nun dekosu nire orrasi, ekarten espostesu, laster eingosu garrasi"

GARRASTU: garrastu. "Atzoko es-nie da ta baleittike garrastute egotie"

GARRATZ (garratza) : garratz

GARRIKO (garrikue): garriko

GARROTE (garrotie): garrote

GARROTILLUE: Difteria

GASA: geza

GASBAKO (gasbakue): gatz bako. Zentzunik gabekoa ere. "Etzeittes gasbakue ixen"

GASA SABAL: Lodia, nasaia

GASI (gasidxe): gazi

GASITTU: gazitu

GASTA MAMIÑ (gasta mamiñe): gazta mami

GASTA ONTZI (gasta ontzidxe): gazta ontzi

GASTAI (gastaye): gazta

GASTAIÑA: 1. gaztainondo. Ondo sikatukoa ona da gurdi-kaja egiteko arina delako eta leiho markoak egiteko ere bai. 2. gaztaina

GASTAONTZI (Gasta ontzidxe): Gastaontzi

GASTAU : gastatu

GASTE (gastie): gazte

GASTEARO (gastarue): gatzaro "Gure gastearuen be bauesan banaka bai"

GASTERI (gasteridxe): gazteria

GASTETU: gatzetu

GASTU (gastue): gastu

GATX (gatxa): zail. Gaixotasun "Estakitt nun artu aben a gatxa"

GATX IXEN: gatx izan. Gotizen. "Gatx ixen barregarridkek daus batzuk"

GATX EIÑ: gatx egin

GATXATU: gatzatu

GATZ (gatza) : gatz

GATZOLA: Oholezko gatz ontzia.

GATZA EMON: gatza eman. "Sesiñei gatza emoten dxako"

GATZATU (gatzatue): gatzatu

GATZ LARRI (gatz larridxe): gatz larri

GATZ SEI (gatz seye): gatz mehea

GATZURE : gatzura

GAU: gau

GAUELIE: gaubela "Gausa ona ei abien gaubelak kentzias, erresau be eingo san illen alde, baiña bakisu senbat ardau edaten san, ta senbat intxaur da galleta jan"

GAUR : gaur

GAUSA (gausie): gauza

GAUSE IXEN: gauza izan "Ori esateko gause ixen bida eh, jakiñ personie kalte eitten dxakola ta esan"

GAUTXORI (gau txoridxe): gau txori; honen zarata edo ulua bildurgarria ei da "eitten dau seinye lobue dan moduen", txakurrak zarataka dantzan ipintzen ditu.

GEATU : geratu

GEDXAU : gehiago

GEIXO: gaixo

GEIXO BURU EIÑ: gaixoarena egin

GEIXOTASUN: gaixotasun

GEIXOTU: gaixotu

GEIXOTZU: gaixoki

GELA (gelie): sukaldeari deusan gela

GELDI: gelditi

GELDIK EGON ESIÑE EUKI: geldirik ezin egon daitekenari buruz esaten da

GELDITTU: gelditu

GELDO: geldo

- GERATU: geratu
 GERO : gero
 GERRA: gerra
 GERRI (gerridxe): 1. gerri. 2. arbolen gerri.
 GERRIBUELTA (gerribueltie): gerribuelta
 GERRIKO (gerrickue): gerriko
 GERTAU: prestatu
 GERTU: gertu
 GIBEL (gibela): gibel
 GIBEL BEDAR: hepatica nobilis, landare moeta bat
 GIBEL ORI: gibel hori
 GIBEL URDIÑ (gibel urdiñe): russula virescens, perretxiko moeta bat
 GIDXARRA (gidxarrie): giharra "Niri ardi okelien gidxerrie baiño gixena geidxau gustetan dxata"
 GIDXAU : lurra goldatu eta hazitarako prest utzi. Burdiñarias egiten da
 GILBERA (gilberie): kilikabera
 GILI-GILI (gili-gilidxe) : kili kili
 GILI-GILI EIÑ : kili kili egin
 GILTX (giltxe): giltz
 GILTZ: giltz
 GIÑARRA (giñarrie): inarra
 GIÑARRESKO (giñarreskue): inarrezko "Giñerrasko itxuskidxek be bauesan"
 GITXI : gutxi
 GITXIENES: gutxienez
 GITXITTU: gutxitu
 GIXAJO (gixajue): gixajo
 GIXEN (gixena): gizen
 GIXENDU: gizendu
 GIXON (gixona): 1. gizon. 2. senar
 GIXONESKO (gixoneskue): gizionezko "Orrek bost gixonesko ikusi daus onantzan etorten"
 GIXONGEI: gizogai "Orren gixongeidxe Bilbokue da)

GIXONKERIDXA: gizonkeria "Sa-rritten gixontasune ta gixonkeridxe nastau eitte us"

GLIN GLAN: gurdiaren zarataren onomatopeia

GOBERNAU: gobernatu

GOGAITT EIÑ: gogaitu "Juen bai da egon saittesie gogaitt eiñ arte"

GOGAITTU: gogaitu "Gogaittu gaittus bere lelokeridxakin"

GOGO: gogo

GOGOKO IZEN: gogoko izan "Bere gogokue san da beras eskondu san"

GOGOR: gogor

GOGORTU: gogortu

GOGOS: gogoz

GOGUEN EUKI: gogoan euki "Amaikatxo urte badies a pasau sala baiña goguen deko gure amamak"

GOGUES KONTRA: gogoz kontra "Esixu goguas kontra jan, kalte eingo tzu eta"

GOGURATU: gogoratu

GOI (goidxe): goi

GOITTIK EIÑ: gainetik egin "Esi ot eser esan goittek eitte ostesue ta!"

GOITTIK JO: goitik jo, goitik kalkulatu "Goittik jota eun bat killo eukingo daus"

GOIDX E JOTA: goia jota "Goidxe jota be bidxer etzireko etorriko ga"

GOITTIK BERAKUE edo BURUTK BERAKUE: Burmuineko derrameak, edo burmuineko tronbosiak

GOITTIK BERA: goitik behera "Onex etxekien trufuoik botaiñ goittik bera"

GOIX (goxien): goiz

GOIXALDE (Goixaldie): goizalde "Illuntzidxen ogera jueten da gero goixaldien jagitteko"

GOIX APARI (goix aparidxe): goiz afari

GOIX BERANDUEN: egurdate "Goix beranduen etorri dies da arratzalderarte geratuko dies"

GOLDAN: goldan

GOLDATU : goldatu

GOLDA (goldie): 1. golde. 2. sagar moeta bat

GOLDIE

1. - Manillie edo GRADIADORA

2. - GILAK

3. - MUELLIE KATILLUETAN sartute egoten da

4. - EGUEK

5. - BUSTENA

6. - PUNTAK (eguetan)

GOLPE (golpie): kolpe. Kolperen bat hartuz gero belztu baino lehen "golpe bedar" deritzona erabiltzen da.

GOLPE BEDAR (golpe bedarra): kolperen bat hartuz gero belar honen sustraia txikitu eta orio apur batekin kolpea hartuko lekuan belztu baino lehen ipintzen da; ezin soltatu ei da bera soltatu arte.

GOLPE EIÑ: golpe egin. Zerbait eskuetatik kendu. Negozio on bat egin. "Eskuetan okelara golpe eiñ da dana ja otzo gure txakurrek" "Zuek ei osue golpie etxie saldute!"

GONA (gonie): gona

GONUTZ (gonutze): gorontze

GOR: gor

GORABERA: gora behera. Arazo, berri edokontu "Esidesu sure goraberaik aittetu!"

GORANTZIDXEK: gorantziak

GORBETA (gorbetie): gorbata

GORDE : gorde

- GORDIÑ (gordiñe): gordin "Sagar gordiñek ala erriek gureu osus?"
GORDIÑIK: gordinik "Okelie gordiñik jaten ixaben arek umiek"
GORGOILLO (gorgoillue): trakea
GORI GORI: gori gori "Au txapiau gori gori paretan da iketza bota eskero"
GORIKARRI (gorikarridxe): gogaikarri "Sarritten gorikarridxe be ba dies, ainbeste berba..."
GOREITT EREIÑ: gogaitu eragin "Suk edoseiñi goreitt ereiño seinskidxo"
GOREITT EIÑ: gogaitu
GOROSTI (gorstidxe):gorosti. Kir-tenak egiteko ona da (ikus korosti)
GORPU (gorpue): gorpu "Estabie gorpue etxera ekarri"
GORPUTZ (gorputze): gorputz
GORPUTZALDI (gorputzaldixe): gorputzaldi "Gorputzaldi motela euken atzo, baiña gaur ondo dau"
GORRI (gorridxe): gorri
GORRI URTENA: Txokolatea edo txarrikia esate baterako janez gero irtetzen duten garauak, gorri bizi beroak.
GORRINGO (gorringue): gorringo
GORRIÑ: gorrin "Aurtengo denporalias tomate gustidxe gorrinddu bi dxakus"
GORRISKE (gorriskie): gorriska "Erropa gorriska bat erosi dau gure amak"
GORRITU: gorritu. Lotsaren e-raginaz ere gorritxen da. "Edoser esanda gorritxen da"
GORRIUNE (gorriunie): gorriune
GORRO: gorro
GORROTEU: gorrotatu
GORROTO (gorrotue): gorroto
GORTU: gortu
GORU (gorue): goru
GORUETAN EIÑ: gorutan egin
GORU TXAPELA: Goruari gainekaldean eta lihoak goitik irten ez zedin, gainekaldean jartzen zitzaion kono antzerakoa"
GOSAMEN: gozamen "Arek kantak entzutie, a san gosamena"

- GOSARRI: gozarri, zorrozteko erabiltzen da
 GOSATU : gozatu (lurrak) "Bota daben euridxas majo gosatu daus lurrek"
 GOSATZU: gozatsu, leun "Gosa-tzu gosatzue da sure jersie"
 GOSE (gosie): gose
 GOSE IXEN: gose izan
 GOSEBERATU : goseti bihurtu; "ointxe asi da goseberatzen au katamiau".
 GOSEKILLE: gosekila
 GOSETU : gosetu
 GOSIAS EGON: gosez egon
 GOSIEK ILLIK: goseak hilda
 GOSIEK ILTTE EGON: goseak hil-da egon
 GOSO: gozo
 GOSOSALE (gososalie): gozozale "Gure nebie gososale utze da"
 GOSOTASUN: gozotasun
 GRABE (grabie): grabe
 GRABILLETE: dantzari dantzako pauso bat
 GOXETIK: goizetik
 GOXO: gozo, goxo
 GOYESTARI (goyestaridxe): or-tzea goibel
 GOYESTARI EGON : ortzea goibel egon
 GRADA (gradie): grada
 GRANDE: handi
 GRANO (granue): garau
 GRIÑA: grina. lleak txarto orraztuta daudenean. "Ik dekesan ule griñak!".
 Gogoa.
 GROMA (gromie): broma, txantxa; "esta gromie gero!", (ez da broma gero!)
 GROMANTE (gromantie): txantxetan dabilena
 GUARDARRUEDA (Guardarrue-die): txirrinketako babesgailua
 GUARDASOBILL (guardasobille): guardazibil
 GUARDASOLA : euritakoa

GUBIDXA (gubidxie): gubia

Hiru ASKORA eta eskumakaldeko askora bien bitartean dagoena, burdi gintzan erabilitako GUBIDXE

GUENA: barrena "Landa guenien euen txakurre"

GURAO IXEN : gurago izan

GURAU IXEN: gurago izan "Bost txiki baiño gureu neuke seu posik ikustie"

GUR(E) IXEN : gura izan. Maite izatea. "Estakixu senbat gure otzuan"

GURE NAI GURE ES: gura nahi gura ez "Gure nai gure es juengo sa bidxer eskolara"

GUREIÑE: zenbakura "Gureiñe sagar ja us da egoteko moduen gaus"

GURESO: guraso

GURETA EIÑ: nahita egin "Gureta eiñ baseñun be es señuin onenbeste kalte eingo"

GURI: guri

GUSTAU : gustatu

GUSTI (gustidxe): guzti, oso

GUSTIDXE BIERRIEN: hala eta guztiz, dana beharrea "Justo samar, gustdixe birrien gabix"
 GUSTIS : guztiz
 GUSTO (gustue): gustu
 GUSTORA: gustora
 GUSUR (gusurre): gezurra
 GUSURRESKO: gezurrezko
 GUSURRETA LORRATZ: kontu garbirik ez dagoenean "orrek gusurreeta lorratza baño estabill"
 GUSURTI (gusurtidxe). gezurti
 GUTXI: gutxi
 GUTXIAU: gutxiago
 GUTXIENES: gutxienez
 GUTXITTU: gutxitu

I

IBAR: ibar
 IBILKERA (ibilkerie): ibilkera "Ibil-kera narrasa ikusi otzet orri"
 IBILKUNE (ibilkunie): ibilkuna
 IBILLERA: ibilera "Estakitt selako ibillerak dabixuesan"
 IBILLI : ibili
 IBILTARI (ibiltaridxe): ibiltari
 IDA (idie): ira "Iraillien ixeten san idie ebeittie"
 IDEI (ideie): idea
 IDEASIÑO (ideasiñue): ideia "Ideasiño bakotxik ba euken arek!"
 IDELTZU (ideltzue): igeltsu "Atiek ideltzuas artzen dies"
 IDEOSO (ideosue): argia, azkarra; "gixon ideosue da ori".
 IDER (iderra): ilar
 IDER PATATA (ider patatie): patata txikia
 IDXAN IDXAN IBILLI: ozta ozta ibili "Estakitt allegauko gayen idxa idxan gabix"

I. GAMINDE - M. SALTERAIN

IDXE : ea; "idxe estekot diruik".

IDXO: igon "Idxoisu gora ortik sarataka ibilli bierrien"

IES: iaz

IESKOURTE (iesko urtie): iazko urte "lesko urtie aurtengu baiño beruaue ixen san"

IETARGI (ietargidxe): ilargi

IFAR (ifarra): ipar

IFAR AIXE (ifar aixie): ipar haize "lfar aixie atara dau da bidxer be ona eingo dau"

IFERNUKO KATU (infernuko katue): mamarro hau asunetan egoten ei da; beltza eta bero egiten duenean bideetara irteten du.

IGELTZO (igeltzue): igeltso

IGERRI: igarri

IGERRIIGERRIDXEN: igarri igarrian "Igerri igerridxen lagun barik geratuko sa olan ibilltten basa"

IGERTU: igertu

IGES: iez

IGES EIÑ: ihes egin

IGO: igon

IGOKERA (igokerie): igokera

IGUEL: igual, bardin

IGUIÑE: higuin

IGURDI: igurtzi

IGURTZI: igurtzi

IJITTANO (ijittanue): ijito

IKERA (ikerie): ikara "Eskuetako ikerie dekosu"

IKERA EIÑ: ikara egin "Ikera eixue ikera or egon barik" "Bidxotzak pe ikera ei oste"

IKERAGARRI (ikeragarridxe): ikaragarri

IKERATU: ikaratu "Ikeratute geratu nas ori entzun duanien"

IKESGIÑ (ikesgiñe): ikazkin

IKESI: ikasi

IKES LARRIÑ (ikes larrine): ikatza egiteko lekua

- IKESTEI (ikesteidxe): ikaztegi
 IKESTOI (ikestoidxe): ikaztegi
 IKETZ (iketza): ikatz
 IKO (ikue): 1. ikondo. 2. iko
 IKOL (ikola): zimel, ihar; "tripa ikola deko onek beidxonek".
 IKOLDU : ikoldu
 IKO PASA (iko pasie): iko pasa
 IKUMILKADA (ikumilkadie): ukabilkada
 IKUMILKE: ukabilka
 IKUMILL (ikumille): ukabil
 IKUSGARRI (ikusgarridxe): ikusgarri "Nesgato ikusgarridxen bat ei deko"
 IKUSI : ikusi
 IKUSI TTE ES IKUSI EIÑ: ikusi eta ez ikusi egin "Bai gaur sure lagune ikusi u ta estakitt lotzatu esta eiñ, se ikusi tte es ikusi eiñ gaittu"
 IKUSI ESIÑ (ikusi esiñe): gorroto "Niri dekoeste orrek ikusi esiñe"
 IKUTU: ikutu
 ILBANDU: ilbaindu
 ILBANTXA (ilbantxie): ilbantxa
 IL BARRI (il barridxe): il berri
 IL BERA (il berie): il bera
 IL BERA ERDI: il bera erdi
 ILL : hil
 ILLARA (illarie): ilera
 ILL BALTZ: urtarril
 ILLE (illie): hilabete. Hona hemen hilabeteen izenak: enero, seseille (febrero), martidxe, aprile, mayetza, junidxo, juliu, abustue, iraille, urridxe, semendidxe (no-bienbre), abendue (disienbre).
 ILLEBETE: hilabete
 ILLEGUN (illegune): zotalegun
 ILLEKUEK EUKI: Hileko aldiak eduki "Illekuekin nedxan da eneidxoien buruik garbitxen"
 ILLENTI (illentidxe): ilenti
 ILLENTEI: ilenti, kafetan sartzen zen gori gori dagoela

ILLENTZI (illentzidxe): ilenti

ILLERO: hilero

ILL KANPAI (ill kanpaie): hil kanpai

ILLOBA (illobie): iloba

ILLORROI (ill orroie): hil orroak, zalaparta handia ere bai "Agiñe ataraten arek atarate abesan ill orrobak"

ILL TXIKI (ill txikidxe): Otsailari deitzen zaio

ILLUN (illune): ilun

ILLUNDU: ilundu

ILLUNKERIE: iluntza "Illkuke-rarako etorri saittesi etxera"

ILLUNKOTE (illunkotie): ilunkote "Erropa illunkote bat euki dau soiñien"

ILLUNTABARRA: ilunabarra

ILLUNTZIDXE: iluntza

ILUNTZE: ihintza "Gabien fresko eitte aben da iluntze bota dau"

IMENTU (imentue): sorkari "Suen mutikuek euki be badeko imentu bakotxik"

INBERTIDU: inbertitu

INBESIÑO (inbesiñue): asmaketa

INBIDIDXAU: inbidiatu

INBIDIDXE (inbididxie): bekaitz "Inbididxie eukittie be txarra da ba"

INBIDIDXOSO (inbididxosue): be-kaizti

INDI GASTAIÑA (indi gastaiñie): aesculus hippocastanum. Umeei esaten zaie ze berauek janez gero ez direla haziko

INFERNU (infernue): infernu

INGIRIDXE: Ur hondarra, hondarrean geratzen den ur apurra

INGURATU: inguratu

INGURU (ingurue): inguru "Es eukien edoselako etxe ingurue"

INJIÑERO (injiñerue): injiniadore

INTEIDXE: itail, lurra lantzeko makina

INTENTAU: saiatu

INTTAURREN EIÑ: ganaduagaz behar egitean ganadua gidatzea

INTTEI (intteidxe): igitai

INTEIDXE

INTXAUR (intxaurre): 1. intxaurrondo. 2. intxaur

INTXAUR SAKEN (sakena): intxaur gogorra

INTXAURSALTZA (intxaursaltzie): intxaursaltsa "Gehienbat gabonetarako egiten den janaria Esne, intxaur, kanela sotza eta asukreaz"

INTXAUR TXIRRITOLA (txirritolie): intxaur putza

INTXEBAI (intxebaidxe): erbatz, atzamar puntetan egiten diren zauritxoak

INTXURRI (intxurridxe edo auntzorridxe): hedera helix

INTZIDXE: gorroto

INYAR (inyarra): indar

INYARGATU: indargatu

INYER (inyerra): indar

INYERGA (inyergie): inderga; "asak inyergak datos".

INYERRA ARTU: indarra hartu "Esan like onixonek lorionek be inyerra artu bi dabela"

INYERRAK EIÑ: indarrak egin

INYERTU: indartu

INYERTZU: indartsu

IÑAUSI: inausi

IÑORANTZIDXA (iñirantzidxie): ja-kin eza "Esaten dabie iñoran-tzidxie baiño obiaurik estauela"

IÑUSENTE (iñusentie): kokolo "Nora Juliete pentzetok iñusentiorrek?"

IÑUSI: inausi; "ilbeheran inausi egin behar ei da, ilberrian ezin egin daiteke barruan ura ei dauka eta"

IPAR AIXE (ipar aixie): ipar haize "Uran ipar aidxie dabillenien beroik es da eguraldi ona eitten dau

IPINGI (ipingidxe): ipinki, prakei eta gastatu ondoren jartzen zaizkien tela txatalak.

IPIÑI: ipini

IPIXKI (ipixkidxe): makila baten muturrean irak edo trapuak ipinita lotuta bustiz gero labea garbitzeko erabiltzen da

IPURTARGI (ipurtargidxe): ipurtargi

IRA (irie): ira

IRABASIDXEK: Soka dantzan, aureskua eta atezkuaren bitartean egiten diren dantzak.

IRAILLE: iraila

IRAINTTAIDXE: ira igitai

IRAKATZI: irakatsi

IRAKIÑ: irakin "Kenduixu ori lapikuoi sutetik irakiñ ddau te"

IRAKORAIÑA: ira kodaina

IRAU: Zerbait leku batetik bestera eramatea, adibidez: Metatik jotzen zen lejura eramatea"

IREBASI: irabazi

IREGARRI: iragarri "Gaur erremundadie egongo dala iregarri dabie"

IREPELLA (irepellie): Ire ebakitzeak askotan taldeka egiten zituzten, eta taldeko partaide bakoitza irepella zen. "Irepellak be etorten sien"

IRESI : iragazi "Iresixu kafie"

IRESTONTZI (irestontzidxe): iragaztontzi

IRESTUNTZI (irestuntzidxe): iragaztontzi

IRETARGI (iretargidxe): ilargi

- IRETXI: eritzi
 IRI (iridxe): idi
 IROBALA (irobalie): haribala
 IROL (irola): artoa, putza.
 IRRIBARRE (irribarrie): irribarre
 IRRIBARRE EIÑ: irribarre egin
 IRRINTZAKA: irrintzika
 IRRINTZI: irrintzi
 IRRIPA (irripie): erripa "Au bidiau irripatzue da"
 IRRISTO (irristue): zirrikitu
 IRRITU: Urraturen bat dela edo, gorputzaren unea bat emkonatzen hasten denea.
 IRUKOTXA: meza hasi baino hamar minuto lehenago egiten diren hiru kanpai hots
 IRUNTZI: irentsi
 IRURI (iruridxe): iduri
 IRUSUR (irusurre): iruzur "Neuk estakiala irusurre ei oste orrek"
 IRUSUR EIÑ : iruzur egin
 IRU URRENA: hiru urrena. Hiru eguneko novena
 ISKAILLUEK: iskailuak. Erreke-rako arraina
 ISKI (iskidxe): 1. arin; orohar otorduen izenekin erabiltzen da: "apariski bat eiñ bi dxuau ointxe". 2. jatordu arina: "iski bat eiñ"
 ISKILIMIÑ (iskilimiñe): zalaparta, istilu "Esties gustora juen, arek eruen dabie iskilimiñe"
 ISKIÑA (iskiñie): eskina
 ISKUTUEN: izkutuan "Suen etxie be aixe iskututxuen dau"
 ISPI (ispidxe): 1. sugeren mihi. 2. erleen eta beste mamarro+ batzuren eztena. 3. izpi, fibra
 SPILL (ispille): orbain, animaliei eta piztiei berez ager dakizkiekeenak, zein azalean zein iletan.
 SPILYUN (ispilyune): ispillak dituen
 ISTARRI (istarridxe): eztarri
 ISTARRIKO BOKA: eztarri zulo

- ISTARRI SULO (istarri sulue): eztarri zulo
ISTER (isterra): izter
ISTER BITTARTE (ister bittartie): izter bitarte "Pasau nabén beruas ister bittartiek pe egostute dekuas"
ITAI (itaidxe): igitai
ITTO: ito
ITTOGIÑ (ittogiñe): itogin
ITTORIÑ (Ittorriñe): itogin "Onék etxionék estakitt selan deken teillatue, ittoriñe dau ugeri emen"
ITTURRI (itturridxe): iturri
ITTUSIN: Itogin
ITXAN: itxaron
ITXARRIK: itxarrik
ITXARTU: itxartu
ITXASO (itxasue): itsaso
ITXEL (Itxela): itzel "Ara bota osku gusur itxela"
ITXELESKO (itxeleskue): itzelazko
ITXI: 1. utzi. 2. itxi
ITXOSO (itxosue): itsaso
ITXU: itsu
ITXULAPIKO (itxulapikue): itsulapiko "Itxulapikue apurtu ta ango diruekin gausatxo bat erosiko tzut"
ITXULDU : iruli, batez ere gurdia
ITXULI : 1. iruli. 2. (itxulidxe) jantzietan barneko aldea.
ITXULIDXETARA JANTZI : azpikoz gainera jantzi "Joskura gustidxek bistan dekosus, gonie itxulidxetara jantzi ozu"
ITXURA (itxurie): itxura
ITXURABAKO (itxurabakue): itxurabako
ITXURABAKOTU: itxurabakotu "Mutil sartu ta itxurabakotu eiñ sa"
ITXURASTU: itxurastu
ITXUTASUN (itxuratasune): itsutasun
ITXUSKI (itxuskidxe): 1. erratz. 2. ipiski; labea garbitzeko tresna.
ITXUSKITTU: erratza pasatu "A-tartie itxuskittu eixu"

- ITXUTU: itsutu
 ITZELA: itzela
 ITZELESKO (itzelezkue): itzelezko "Itzelesko arratzaldie pasau geñun"
 ITZULDI: irauli
 ITZULIDXE: itzulia, azpiko aldea
 ITZULISTARA: itzulitara, iruntzitara. Ikusi itxulidxetara.
 IXEKERA (ixakerie): izakera
 IXARTU: esnatu
 IXEN : 1. izan. 2. (ixena): izen
 IXEN BE: izan ere "Egidxe da ixen be, bidxer zure egune da"
 IXENTASIÑO: izentazio "Jaidxei ixentasiñotxo bat ei otzau da bagues oiñ illunkerarako etxera"
 IXEPO (ixepue): brotxa
 IXEKO (ixekue): izeko
 IXEKO OSABAK: izeko osabak
 IXENTAU: izendatu "Su be ixentau saittue"
 IXER (ixerra): 1. izar. 2. zopa eta saldetan mintzean agertzen diren orio bipil txikiak.
 IXERA (ixerie): izara
 IXERDI (ixerdidxe): izerdi
 IXERDITU: izerditu
 IXERDITZU: izerditsu "Au beres da ixerditzue ta bero apur bat ei-tten dabenien dana ure ixeten da"
 IXERRATU: izarratu "Gabara ona eitten dau, da ixerratu dau, bidxerko be denpora ona"
 IXERRATZU: izarratsu
 IXETU: biztu
 IXI!: ixil!, ixo!
 IXILIK: isilik
 IXILIK MALIXIDXAN: Zorro zorroka jokatzea "Oiñ be orrek ixilik malixidxan berie eiñ dau"
 IXILL: ixil
 IXILTASUN: ixiltasun

IXILLU (ixillue): zizilu, aulki luzea, bizkarralde garaiduna.

IXILLUNIE: ixiluna

IXILPIEN: isilpean "Eiñ dabierna ixilpien eiñikue da"

IXIL POLTZA (ixil poltzie): ixilpean gordetzen den dirua

IXILYU: isildu

IXIRU BASO (ixiru basue): Ejido. Jaberik ez duten, auzo edo herri lurrak, batzutan izkribu baten bidez norbereganatzen zirenak.

IXO: lotzeko piztiei esaten zaie

IXOTU: biztu

IXUR (ixurre): izur "Ixurdun gonie ei oste josliek"

IXURTZU: izurtsu

J

JABOI (jaboye): xaboi

JAGI: 1. jaiki. Jaikitzeke ordutegiari dagokionez, badirudi udan eta neguan desberdinak izaten zirela lehen; udan egunarekin batera jaikitzen ziren, neguan, ostera, beranduago, 8tan edo. 2. (jagidxe) harroa. 3. harrotu, ogia gehienetan.

JAI (jaidxe): jai

JAIDXEGUN (jaidxegune): Jai eguna. "Aste egunetarako erropa bat da jaidxegunetarako beste bat, es geñun geidxau eukitten"

JAIDXO : jaio

JAIDXOTETXE (jaidxotetxie): jaio-tetxe "Norberen jaidxotetxie olan eukittie be penagarridxe da"

JAITXI : jaretsi, lortu; "zeozer jaitxi aben", (zeozer lortu , zuten)

JAKA (jakie): jaka

JAKIÑ: jakin

JAKITTUN: jakitun

JAN : 1. jana 2. (jana) janari

JANGARRA: jakan, gutxi jan eta janari kunprimentu asko ipintzen diona.

JANGOIKO (jangoikue): 1. jangoiko. 2. heste lodiz egiten den mortzila,

heste honi "lopie" ere deitzen diote.

JANGOIKUEN ATZAMARRAK: locinera periclymenum, madreSelva

JANSAR (jansarra): Jan da luzaro "Jan da segiduen es, jansarrien eitteoste miñ estomanguek"

JANTZI: 1. jantzi 2. etxie jantzi: etxea hornitu. 3. burue jantzi: kaska soila berriz ilez bete. 4. jaiko jantzi: jaietarako jantzi.

JARLEKU (jarlekue): jezarleku

JARRI: jezarri

JASBAN (jasbana): bateria (musika tresna) "Lengo erromeridxetan fillarmonikie da jاسبana jote abiesan"

JASKERA (jaskerie): jazkera

JASMAN: jasban

JASO: jaso

JASOTASUN (jasotasune): harrokeria

JATORDU (jatordue): jatordu "Jatorduetatit kanpora eser es jateko esaostie"

JATUN (jatune): jatun "Jatun ona da au, estotzo janai atxekidxaik ipintten"

JATZI: Jeitsi. "Artue kamarati jatzi eiñ bi san"

JAUN (jaune): jaun

JAURTI: jaurti

JAURTIKADA (jaurtikadie): jaurtakada

JAUSI: jausi

JENERALIEN: orokorrean "Jene-ralien kanpuen beskeittu"

JENERO (jenerue): jenero "An jenero ona saltzen dabie"

JENTE (jentie) : jende

JENTE MERRU (merrue): jende xehe "Jente merruas askok eser jakiñ be estau gure ixeten"

JENTE SEI (seye): jende xehe

JENTETAN: jentetan, kopuru han-dia adierazteko

JENTETZA (jentetzie): jendetza "Goixien Bilbon ixen ga, ta an egon da jentetzie"

JESUSEN BIDXOTZA: jesusen bihotza

JEURT: ganaduari buelta egiteko esaten zaio

- JINJAUN (jinjaune): "r" ubulareaz berba egiten duenari esaten zaio.
JINJON: jinjaun
JIRA (jirie): jira
JIRASOL (jirasola): helianthus annuus
JO: 1. jo. 2. musika tresnak jo
JODIDU: joditu
JOKO (jokue): karta jokoei buruz esaten da
JORRA (jorrie): jorra
JORRA EMON: jorra eman
JORRATXUR (jorratxurre): jorrai
JORRAU: jorratu
JOSI: josi
JOSKURA (joskurue): joskura "Satos ona ori konpondu diotzuan, joskura gustidxe solte dekosu eta"
JOSLA (joslie): Jostun "Santa Lusia egune, joslen egune ixeten da"
JOSTORRATZ (jostorratza): jostorratz
JOSTORRATZUNTZI (jostorra-tzuntzidxe). Jostorratz ontzi. "Ekatzu jostorratzuntzittik orratz bat"
JOSTUN (jostune): jostun
JUEN : 1. joan. 2. (juena) jarioa. 3. haurdunaldian andreak euki ditzakeen odol jarioa.
JUERGA (juegie): parranda
JUERGALARI (juergalaridxe): parrandalari
JUESAK ALTZAU: epaileak altxatu. "Juesal altzau arte antxe euki dabie gorpue"
JULIU: uztaila
JUNGURA (jungurie): jungura, koraina pikatzerakoan azpian jartzen den burdina. "Koraiñie jungura ganien ipiñi da goittik pikamailluas jo"
JUNIDXO: ekaina
JUSTU-JUSTU: ozta-ozta "Es neixue geidxau itti, justu justuen nabill eta."

K

- KAI: bai zera! "Ka olakoik esin lei-ke ixen"
- KABIDU: sartu, eden
- KABUEN: Mekaguen, "Kabuen, ona etorteko esauat"
- KADXOLA (kadxolie): kaiola
- KADXOLA TXORI (kadxola txoridxe): kaiola txori "Kardantxillue kadxola txoridxe da"
- KAFE (kafie): kafe
- KAFE ONTZI (kafe ontzidxe): kafe ontzi "Iresixu au kafioi kafe ontzire"
- KAFETXANO: kafea iragazteko iraztontzia
- KAJA (kajie): kaxa
- KAJOI (kajoye): kajoi
- KAKA : kaka
- KAKA EIÑ: kaka egin
- KAKA MOKORDO: kaka mokordo
- KAKA MUTIKO: mutiko gazte ausarta
- KAKA PIRRIDXE: kaka pirri "Orras iñora be esin like juen kaka pirri utze da"
- KAKANARRO: kakanarru, txikia "Mutiko kakanarruek selan burle eiñ!"
- KAKANASTE: kakanahaste "Ka-kanaste ederra eiu, konpunduixu oiñ au"
- KAKASTU: kakastu, zikindu "Li-buru gustidxe kakastu osue"
- KAKATZA: kakatza "Orras jantzi-dxorras esaittesie orra juen, kakatza aundixe dau te"
- KAKATI: kakati, bildurti "Olako kakatirik esin like beras iñora juen"
- KAKAU: kakao
- KAKO (kakue): gaztainak batzeko erabiltzen den kakoa
- KALABASA (kalabasie): kalabaza. Pertsona buru bakoa. "I as i kalabasie ete dakik burue nun dekuan!"
- KALAMATRIKA (kalamatrikie): iskanbila, zalaparta; "selako kalamatrikie!", (zelako iskanbila!)
- KALDEAU: berotu
- KALE (kalie): kale

- KALEARO (kalearue): kalearo
KALE BASERRI (Kale baserridxe): kale baserri
KALE BITTARTE (kale bittartie): kale bitarte "Antxe kale bittartien dau suek diñosuen dendie"
KALE KALE: kalerik kale
KALENTURA (kalenturie): sukar
KALETAR (kaletarra): kaletar "Kaletarrak gure aldien lotzabakuek dies"
KALIEK BETIEN IBILLI: beti kanpoan denbora ematen ibiltzea
KALLO (kallue): tripaki
KALTE (kaltie): kalte "Bertan bera istie kalte aundidxe da"
KALTE EIÑ: kalte egin
KALTEGARRI (kaltegtarridxe): kal-tegarri "Suretzako ori janaridxoi kaltegtarridxe da ta esixu jan"
KALTZADOR (kaltzadorra): kaltzador. 2.- Trenbideetako langile "Abaiñoko estasiñuen eskerretara euen kaltzadorren txabolie"
KAMA (kamie): gurdikama
KAMARA (kamarie): ganbara
KAMIE EIÑ: ganaduen azpia egin, kamaina
KAMIÑERU (kamiñerue): kamineru "Oiñ be kamiñeruek geldik egotaldi galantak eitten dabies"
KAMIÑERUTZA (kamiñerutzie): kaminerutza "Kamiñerutzie esta bier neketzue ixengo"
KAMIÑO (kamiñue): bide
KAMIOI (kamioye): kamioi
KAMIXA (kamixie): andreek erabiltzen zuten azpiko gona antzeko goitik beherakoa
KANA: 1 ile zuri. 2 Oihalentrako neurria 0,82 metrotakoa.
KANAL (kanala): ubide
KANBIDXAU: aldatu
KANBIDXU (kanbidxue): aldaketa
KANDELA (kandelie): kandela
KANDELA NEGAR: kandela negar "Etzan sepulturetan kandela negarra falta, ta kentzeko gatxa da"

- KANDELERID XO EGUN (Kande-leridxo egune): kandelario egun, Otsailak 2, mutilek neskei gonbitea eskatzen zioten.
- KANGILL (kangille): kankailu eta handikote
- KANGREJU (kangrejue): karramarro
- KANKALLU (kankailue): kankailu, haundia "Suk asi bi osu mutill kankailue)
- KANKARRO (kankarrue): kankarro
- KANPAI (kanpaye): kanpai
- KANPAITXU (kanpaitxue): kanpaitxo
- KANPANTORRE (kanpantorrie): kanpandorre "Kanpantorreko erlojue aspaldixen ondatute dau"
- KANPASO (kanpasue): kapazo "Kanpasokada okana ekarri dau"
- KANPO (kanpue): kanpo
- KANPOARO (kanpoarue): kanpoaro
- KANPOEDER (kanpoederre): kanporako ona dena, dena kanporako daukana "Gausa onerako su be kanpoederra sa"
- KANPO SANTU (kanpo santue): kanpo santu
- KANPOTAR (kanpotarra): kanpotar
- KANTA (kantie): kanta
- KANTA PAPEL (kanta papela): kanta paper
- KANTARA (Kantarie): Isurkien-tzako neurria: 16 litro
- KANTARI (kantaridxe): kantari "txoridxe dekosue kantaridxe suek"
- KANTAU: kantatu
- KANTIÑA (Kantiñe): kantina
- KANTOI (Kantoye): bazter "Jo dau kantoye ta susen juen da lurrera"
- KANTZASIÑO (Kantzasiñue): ne-ke "au da kantzasiñue dekuana!"
- KANTZAU: nekatu
- KANTZAU KANTZAU EIÑ: neka neka egin "Ogera goyes, kantzau kantzau eiñ dde gaus de"
- KANTZOSO (kantzosue): nekagarri
- KAÑA (kañie): kaina
- KAÑABERA (kañaberie): kainabera "Kaiñaberiek beño txanka meyeuek dekos orrek"
- KAÑAMO (kañamue): kainamo

- KAPAR (kaparrie): kapar "Txa-kurrei gaur kaparra bi kendu otzas.
KAPAS: gai, gauza "Suek oixe eitteko be kapas saie"
KAPATXA (kapatxie): tabakoa gordetzeko boltsa
KAPAU: 1. iraindu. 2. arbolak kapatu egiten dira zerra edo aizkora sartu baino lehen
KAPELA (kapelie): handigarri gisa erabiltzen da; "baya selako etxe sarrak, selako etxe kapelak", (zelako etxe tzarrak). Pentsoneri buruz berba egikeran esangura handigarria ere hartzen du: "I as sorro kapela!", (hi haiz azeri galanta!). "I as listo kapela!", (hi haiz argiontzia!)
KAPELLAU (kapellaue): kapeilau
KAPIRIDXO (kapidixue): kapidioa
KAPITTAL (kapittala): 1. huri buru. 2, kapital, dirua
KAPITTAN (kapittana): kapitain
KAPOI (kapoye): kapoi
KAPOTE (kapotie): kapote
KARABI (karabidxe): karabi
KARABISULO: Karea egiten zen zuloa.
KARAKOL (karakola): marraskilo
KARATXA: Karea egiteko erabiltzen zen haitz harria.
KARATXUE: Burpillean sartzen zen egur luzea eta sendoa, bertatik irten ez zedin larakue jartzen zitzaion trabesetara. Atzekaldeak kateak edukitzen zituen, eta kate hauekin ariak edo narra lotzen zen buzterrira.
KARATULA (karatulie): Karatul. "Kendiñ ori karatulloi"
KARAXA (karaxie): oiloen hotsa
KARAXAKA : kakaraka; "olluek karaxaka ibiltten die".
KARBURU (karburue): karburu

KARBUROUNTZIDXE: Argia egiteko, orain daukegun argi indarra eduki baino lehen, hauek erabiltzen ziren, karbuoz

KARBUROUNTZIDXE

KARDA (kardie): Lihoa kardatzeko eskubila alanbratsua.

KARDAK

KARDU (kardue): sonchus oleraceus. Etxean apaingarri gisa erabiltzen da

KARDU LATZ (kardu latza): kardu latz

KARE (karie): kare

KARE BIXI (kare bixidxe): kare bizi

KAREN KARA: alkarren parean, buruz buru "Arek eta gu karen kara bixi ga"

KAREN (karena). Sitse, ume ondokoa, parto bat ondoren bota-tzen den plazenta.

KARGA (kargie): zama

KARGANTE (kargantie): kargante

KARGU EIÑ: kargu egin, asku egin "Nok eingo tzo oni umioni kargu?"

KARGU EMON (kargue emon): kargu eman "Lapikue saintxeko kargue emo uste"

KARIE EIÑ: "karabi suluek karatxas kargetan sien goraiño, aspidxen arkue eiñ dde labie eitten dxakon, ara basotik ekarri tte otie sartzen dxakon, kargau ta kargau, neu be bost egunien edo seidxen ibillitte nau sue eiñ dde sue eiñ, arridxe egosi eitten san, karie eiñ. Udabarridxen da udan eitten san, solora botateko baitte etxiek eitteko be lurras nastaute, neu be ibillitte neu, estakixu Galiñddesen Seleilo etxie?, ba antxe Karabizuloak karatxez kargatzen ziren goraino, azpian arkua egin eta labea egiten zitzaion, hara basotik ekarritako ota sartzen zitzaion, kargatu eta kargatu, neu ere bost edo sei egunetan ibilita nago sua egin eta sua egin. Harria egosi egiten zan, kare egin. Udaberrian eta udan egiten zen, solora botatzeko eta baita lurraz nastaturik etxe eraikuntzarako ere.

KARKABA (karkabie): karkaba

KARMELOA (karmelorie): dianthus barbatus

KARNABAL (karnabala) : inauteria.

KARNASERIDXA (karnase-riedxie): haratagi

KARNIXERU (karnixerue): harakin

KARRAKA (karakie): karraka

KARRAKADUN (karrakadune): karrakadun

KARRAKALDO (karrakaldue): kakarraido

KARRAMARRUE: karramarroa

KARRASKADA (karraskadie): karraskada "Eitten dau karraskada bakotxeko!"

KARRASKARA (karraskarie): karraskada

KARRASKILLA (karraskillie): karraskila. Tentsinoa bajatzeko ona da.

KARRETERU (karreterue): karreteru

KARRETILLA (karretillie): karretila

KARRIKOTXE (Karrikotxie): karrikotxe

KARRIUE: garraio

KARRO: karro

KARTA PARTIDAK: Ezkondata dagoen bikotearen banantzea "Urte bi dies eskondu diesela, ta laster eiñ dabies karta partidak orrek pe"

KARTOLA (kartolie): kartola

KARTZEL (kartzelie): espetxe

KARU (karue): garesti

KARUTU: garestitu "Babak be merketu bierrien karutu eiñ dies"

KASA (kasie): ehiza

KASIK: kasik

KASKA (kaskie): 1. kaska, buru; "kaskan araxe juetie sartu dxako, ta nok atara?", (kaskan haraxe joatea sartu zaio, eta nork atara?). 2. keinu.

KASKA EIÑ: keinu egin

KASKAJO (Kaskajue): kaskajo

KASKAMOLA (kaskamolie): Aritz landarearen gaixotasuna, arraman egiten koko batek eragina da, orban bat bezala brintxa bat egiten zaio arramari, eta bertan kortxoaren antzerako biribil bat egiten zaio eta barruan hautsa edo kokoak edukitzen ditu. "Biribil biribile da ta guk umetan oiñ umien kaniketan olgetan dabien moduen kaskanbolaka olgetan geñun"

KASKAR (kaskarra): kazkar "Nor da ori gixon kaskarroi?"

KASKARIN (kaskariñe): kaskarin, buru arina

KASKARRILLO (kaskarrillue): kaxkar, txatxar, ezdeus; "txarri kaskarrillo batzuk dekos".

KASORE (kasorie): ehiztari

- KASKETIÑ (kasketiñe): kriskitin "Atzamarrakin joten dies kasketiñak"
KASPA (kaspie): zahi
KASTA (kastie): kasta
KASU: jaramon
KASU EIÑ: jaramon egin "Asarre saus ala?, estostesu kasuik pe eitten"
KASUELA (kasuelie): kazuela
KATALAMIXON: umeen joko
KATAMAR: katamar, lautxakur "Laster asiko da ori oiñez aspaldidxen dabill katamar da"
KATAMARKA: katamarka
KATAMIXER (katamixerra): katamuxar
KATAMOTZ: Basakatoen tartekoa, buru haundia dauka
KATARRO (katarrue): Katarro
KATARROSO (katarrue): katarroso
KATE (katie): katea
KATIAU: kateatu
KATIGATU: katigatu "Ainkie sastra artien katigatu dxako"
KATIGU: katigu; eskuek katigu "Eskuek katigu dekuas da juen saittes seu atie sabaltzen"
KATILLU (katillue): katifu
KATIORRATZ (katorratza): kateorratz
KATO (katue): katu
KATOMIXERRA: katumixarra
KATU EPEL: Etxeko kato mantsoa.
KATU ILL: Otsaila, katoak zeloan egoten direlako
KATXARRERIDXA (Katxarreridxie): tresneria "Baya, baya estotzuet esan au katxarredixau beste leku batera erueteko?"
KAUTEN (-ren): kabuz (-ren)
KAUTEIKO (kauteikue): (-ren) kautakoa
KE (keye): ke
KEDARRA (kedarrie): gedar, tximiniatik irtetzen duen "hollina" "Kedarrias arkondarie sietz bal-tzittu dxata, barrero garbittu bikot"
KEISPE (keispie): gerizpe

KEJAS EGON: kejaz egon "Kejas daus ereuk gure dabien moduen estotziela bierra eiñ dde"

KEJAU: kejatu

KEJOSO (kejosue): kejoso

KE(R)IXA: 1. gereiza. Hona hemen moeta batzu: anpolla, kerixa baltz. 2. geriza, itzala, pertsonena

KEIXPE (keixpie): gereizpe

KEIXPETAN: gereizpetan

KELETRO (keletrue): txorimalo, papau, ergel; "orre dxekkek keletro itxurie".

KENDU: kendu

KENTZAILLA (kentzaillie): kentzaile

KERIXA: Itzala

KERIXA BALTZ (keridxa baltza): gereiza moeta bat

KETO (ketue): txikia, indarbakoa "Ketue bai baña berak gure dabenerako"

KETU (ketue): 1. ketu 2. epel eta kikila

KEYE: ke

KIKARA (kikarie): kikara, xikara "Kikara bana txokolatie artu u"

KIKILDU: kikildu; "otzak kikildute nator"

KIKOLO-MOKOLO : kokolo izan edo kokolo gisa ibili; "kokolo- mokolo dabilhelakuen, selako bixkorra ori preguntetako, e?",

KILI-KILI (kili-kilidxe): kili-kili

KILI-KILI EIÑ: kili kili egin

KILI-KOLO: gaixorik, kili-kolo da-bilena

KILI MALA: kili kolo, pertsona makal dagoenean

KIMAU: kimatu

KIMELET (kimeleta): ginbelet, laratro

KINKILLA (kinkillie): kinkaila

KINKILLERU (kinkillerue): kinkaileru "Jaidxetan etorten dies ona kinkilleruek ugeri"

KINKILLERIDXA: kinkaileria

KINTTO (kinttue): kinto

KINPULA (kinpulie): kipula

KINYA (kinyie): ginda

- KIÑARRA (kiñerrie): ginarra
KIÑARRESKO ITZUSKIDXE: ginarrezko erratza
KIÑARRA KORAÑA (kiñarra koraiñie): ginarra kodaina
KIÑU (kiñue): kinu "Batekuen kiñue artu otzut"
KIÑUE EIÑ: kinu egin
KIÑUKE: kinuka
KIPULA (kipulie): kinpula
KIPUTZ (kiputze): giputz
KIRIBILLO (kiribillue): kizkur, uretan egiten diren olatu biribilak, biribila dena, kiribil
KIRIKIDXO (kirikidxue): kirikolatz
KIRRI-KIRRI (kirri-kirridxe): girrizgi
KIRRI-KORRO: katarroaren hasperenak, zotenak
KIRRISKADA: kriskada
KIRRO (kirrue): Oihal sendoa, errizatua. Ehunezko izarak ere kirruak izaten ziren.
KIRTEN (kirtena): girten
KISKETA: kisketa
KISKILDU: kiskali
KISKILYU: kiskali "Okelie sartanien kiskilyu eiñ dxatzu"
KISKOR (kiskorra) : kizkur
KISKORTU: kizkurtu
KITARRA (kittarrie): kitarra
KITERRA: gitarra
KITERRIE JO: gitarra jo, txakurrek hazka egiten dutenean
KITTU: kito
KIXMA: Euri kixmak, tantaka txikiak. Edur kixmak: Elurra abiatzen duenean jausten diren banakako elur zatiak.
KLABELIÑ (klabeliña): klabelin
KLARIOI (klarioye): klarion
KOBARDETU: kikildu
KOPA (kobie): koba
KOBRAU :kobratu

- KODAÑA (kodaiñie): kodaina+
- KOIBE (koipie): koipe
- KOIPELUSTRE (koipelustrie): lau-sengari
- KOIKEKERIDXA: koipekeria
- KOIPETU: koipetu
- KOITTADA (koittadie): koitada "Koittadie suri pasetan etxatzunik!"
- KOITTAU: koitadu
- KOJO (kojue): ankamotz; "kojo dabil"
- KOJOTASUN (kojotasune): erren-tasun
- KOKALDIE : paperak. 2. Ardiek edukitzen duten tumore txarra, gaixo honaz ardiak jil ere egiten dira.
- KOKILYU: kokildu "Etorri seittes ona, ortxe saus kokilyute ta"
- KOKO (kokue): koko, kotxo; edozein mamarrori buruz ere esaten da.
- KOKOLO (kokolue): Kokolo
- KOKO MARRO (koko marrue): umeei esaten zaie "koko marrue" etorriko dela bildurtzeko. Kar-nabaletan jazten direnak ere izaten dira.
- KOKOTA: kokota
- KOKOTZ: okotz
- KOLASIÑO (kolasiñue): Bariku guren egunean afaltzeko barau gisa egiten zena, porru salda baino ez zen jaten.
- KOLKO (kolkue): kolko
- KOLLAR (kollarra): iduneko
- KOLLARA (kollarie): koilara
- KOLLARINE: asto eta zaldiaren aparejuaren koilarina
- KOLORE (kolorie): Kole
- KOLORGATU: kolorgetu
- KOLTXILLA (koltxillie): edredo
- KOLTXOI (koltxoye): koltxoi
- KOLTXO ORRATZ (koltxo orra-tza): koltxoi orratz
- KOMARA (komarie): komoda; arropa gordetzeko altzaria
- KOMENIDU: komeni
- KOMENENTZI (komenentzidxe): komenentzia
- KOMESTASIÑO (komestasiñue): elkarrizketa

KOMODA (komodie): komoda

KOMUN (komune): Komun

KONBIDAU: gonbidatu

KONBIDAU EGUN: gonbidatu egun. Egun horietan jataldi bereziak egiten ziren: "garbantzue, fideo edo pistola sopa, asie, konejue ta arros esnie" jaten ziren.

KONDE! : esklamazioa, futxo!; "ixi-lik, konde!"

KONDISIÑO (kondisuñue): baldintza "Jueten itxiko tzut, baiña kondisiño batas, sasos etorten basa

KONEJU (konejue): untxi. Lehen untxia kanpoko jendea etxera joatean eta domeketan edo jaten zen.

KONFESAU: aitortu

KONFURO (konfurue): konjuro, batez ere trumoia denean kandela biztea

KONIFLORA: aza lore

KONORTE (konortie): konorte "Artu daben takarradias konortie be haldu eiñ ddau"

KONPARASIÑO BATEN: konparazio baten, esate baterako "Konparasiño baten su nire aistie sa esta?, ba orrek be oixe dies"

KONPARTZA (konpartzie): konparsi

KONPAS (konpasa): konpas

KONPONDU: konpondu

KONPOTA: konpota

KONPRIMENTU (konprimentue): konplimendu "Bape konprimentu barik emoskues bier ixeusenak"

KONPRIMENTU EMON: konplimendu eman

KONTAMINASIÑO (Kontamina-siñue): kutsadura

KONTAU: kontatu

KONTENTUS: pozik

KONTRA: kontra

KONTRASOL (kontrasola): kontrasol "jarri saittesie kontrasolien obeto egongo saie ta

KONTU: kontu

KONTUATU (konturatu): konturatu

KONTUE EUKI: kontu euki

KONTUEN EUKI: kontutan euki "Eukixu kontuen ser esate otzuan"

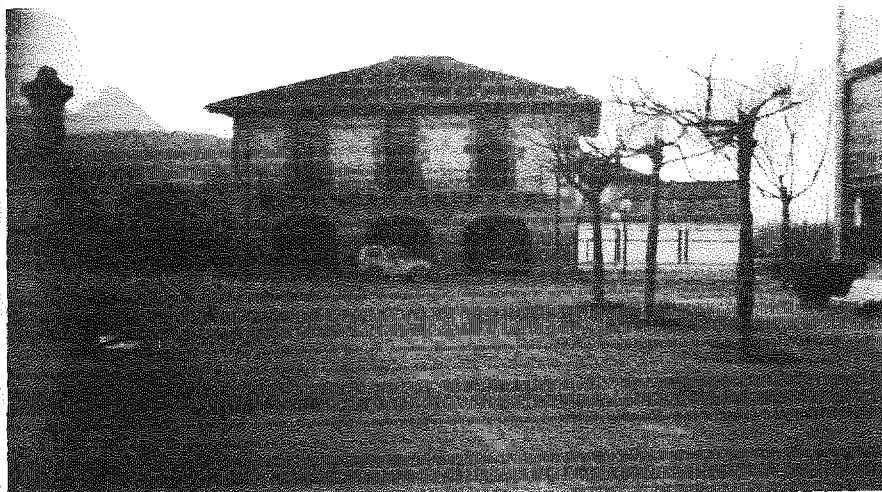
KONTU KONTULARI: kontu kon-tulari "Kontu kontulari egon ga arratzaldien"

KONTULARI (kontularidse): kontulari

KONTURE (-ren): lepotik (-ren) "Politto eiñ dabie barra arek gure konture"

KONTUS: kontuz

KONTZEJUE: Udaletxea. Abadi-ñon eliza ondoan dagoenari nagusiek honela deitzen diote, eta Txanportan dagoenari aiuntamentu

ABADIÑOKO KONTZEJUE

KONTZERBAN: kontserban

KONTZERBAU: kontserbatu

KONTZESIÑO EGUN (kontzesiño egune) kontzesio egun

KOÑATA (koñatie): koinata

KOÑATAGEI (koñatageidxe): koinatagai

KOÑATU (koñatue): Koinnatu

KOÑATUGEI (koñatugeidxe): koinatugai

KOÑETA (koiñetie): koinata

KOÑETU (koñetue): Koinatu

KOPA EUKI: Hau arbolaren "copari" dagokio. "Arbola kopiean aspidxen esta bedarrik asten"

KOPETA (kopetie): kopeta

KOPLA (koplie): koplá, kontu ugari edukitzea "Esixu ainbeste koplá eiñ da eldu eiosu bierrai"

KORAIÑA (koraiñie): kodaina

Egurrezkoa ASTUE eta bertan sartuta daudenak KORAIÑIE SORROSTEKO PILAMALLUE eta DXUNGURIE

KORAIÑA ARRI (koraiña arridxe): kodaina harri, kodaina zorroztekoa

KORAIÑAKETA (koraiñaketie): ko-dainaketa "Arratzaldien koraiñaketan ekiotzau da arlo makala estu ebei ba"

KORAÑA (korañie): kodaina

KORAPILLO (korapillue): korapilo, marapilo

KORDA (kordie): korda

KORDEL (kordela): kordel

KORRIDU: karran egin, korritu

KOROSTI (korostidxe): gorosti, lles aquifolium

KOROTZ (korotza): korotz "Gusan emendik ardi korotza baiño estau ta"

KORTA (kortie): gorta

KORRIDU: korritu

KORROKADA (korrokadie): korrokada

KOSETXADORA (kosetxadorie): uzta bilgailu

- KOSIÑERO (kosiñerue): sukaldari
 KOSKONDU: koskortu; "ordureko neiko mutill koskondute euen".
 KOSKITTU : haginak hozkitu; "agiñe pe koskittu eitten dxatas orras"
 KOSKOR (koskorra): koskor. 1. Txiki 2. Tontor "Belarriosteko koskorra be obeto asi baiño lenau kentzen bosu"
 KOSKORREKO (koskorrekue): kozkorreko, buruan kolpe txikia hartzea edo emateko "Koskorreko bat emoten botzut"
 KOSTAIKUE KOSTATA: kostatutakoa kostatuta "Kostaikue kostata be oixe beidxau ekarriko neuke etxera"
 KOSKORTU : koskortu
 KOSKU (koskue): barrabil
 KOSTAU: kostatu
 KOSTUNBRE "Kostunbrie": ohitura
 KOTXITTAUTE EGON : nazkatuta egon
 KOTXO (Kotxue): koko, kotxo
 KOTXOTXO (kotxotxue): kotxotxo
 KRIDXADA (kridxadie): neskame
 KRIDXAU (kridxaue): morroi
 KRISKITIÑ (kriskitiñe): kriskitin
 KRISKITIÑ EIÑ : kriskitin egin
 KRISTEL (kristela): kristal
 KRISTI: kristo
 KRISTIÑA!: futxo!
 KRISTIÑAU: giriztino
 KRITIKA (kritikie): kritika
 KROMO (kromue): kromo
 KROMOKA: kromoka "Arratzalde gustidxen kromoka ibilli da, da danak galdu daus"
 KUARTA (kuartie): neurri bat, 12 eta erdi kilo
 KUARTA TENPORAK: kuarta denborak
 KUARTEL (kuartela): kuartel
 KUARTILLO (kuartillue): kuartilo
 KUARTILLO TA ERDI: kuartilo eta erdi

KUARTU (kuartue): gela

KUBI: 1. kui, akuri. 2. ezkutunetik agertzea

KUBIKE : kukuka "Gureosue ala kubike olgeu diun?"

KUBIKE OLG AU : kukuka egin "Bat kontatzen geratzen da lekuen eta besteak gorde egiten dira, lekuan dagoenak, besteak aurkitu behar ditu"

KUESTIÑO (kuestiñue): kuestione

KUKARATXA (kukaratxie): labezomorr

KUKU (kukue): kuku; txepetxari arrotzak ipintzen dizkio, txepetxak arrotzak atera baino lehen, txe-petxak umea hazteko. Kukuak kantatzen duenean poltsikoan dirua edukiz gero urte osorako dirua.

KUKU EIÑ: kuku egin

KUKUKE: kukuka, kubike

KUKU PRAKA (kuku prakie): digitalis purpurea, landare moeta bat

KUKURRUKU (kukurrukue): kukurruku, oilarrarena

KUKURRUKU EIÑ: kukurruku e-gin

KUKURRUKUESTUL (Kukurru-kuestule): kukurruku ez tul; "erreu-ma bedar" deritzona ona ei da; gauean kanpoko inuntzetara uz-ten da eta biharamonean berak botako ura edan egiten da.

KUKURUMIDXO : 1. kukubilko. 2. auspez

KUKU SAGAR (kuku sagarra): kuku sagar

KULERO (kulerue): kulero

KULETRO (kuletrue): amanita caesarea

KULETRO FALTZU (kuletro faltzue): amanita muscaria

KULPA (kulpie): erru

KUNA (kunie): kuma, seaska

KUNPLIDU: kunplitu

KUNTZURRUN (kuntzurrun): gil-tzurdin

KURAU: osatu, sendatu

KURIDXOSO (kuridxosue): itxuroso, dotore;(gauzei buruz esaten da)

KURIOSA (kuriousie): nonzebarri

KURIOSO (kuriousue): nonzebarri

KURLOI (kurloye): kurloi; txoririk gogorrena eta kalte gehien egiten duena ei da

KURKUBITTA (kurkubittie): sagar moeta bat

KURRA : oiloei deitzeko hotsa.

KURRINKADA (kurrinkadie): kurrinkada

KURRINKE: kurrinka

KURRIÑ KURRIÑ: txerriaren soinuaren onomatopeia, txerriei dei-tzeko ere erabiltzen da

KURUTZE (kurutzie): kurutze

KUSAN IBILLI : zuzuan ibili, nonzebarri ibili. "Ser dabidxu armaidxuen kusan?"

KUSU (kusue): Txorimakue, soloetan txoriak uxatzeko jartzen zena

KUSKU (kuskue): kaxkar, txatxar; "lei kuskubatein yau", "denda kuskusutxo ba teko"

KUSKUR (kuskurre): 1. ezkur; "artien kuskurre", "agatxan kuskurre", "paguen kuskurre", e.a. . 2. ogi kuskur.

KUTUN: 1 (Adj.) kutun. 2. Umeek paixan katiorrataz katigatuta eramaten zuten liburutxo antzerakoa. "Suei Durengon Trapusarrenien erositte ipintten neuntzuen, esate abien begiskoik es eukitteko ixeten sala"

KUTXILLA (kutxillie): kutxila

Apiak suritxeko KUTXILLIE

KUTXILLO (kutxillue): ganibeta

L

LABA (labie): labe

LABADERO (labaderue): labadero

LABADURA (labadurie): legame "Oriei labadurie botaten dxakon jagitteko"

LABADURABAKO (labaduraba-kue): legamebako

LABAN: laban

LABAN LABANKA: laban labanka "Laban labanka bajatu geñusen aldatzak"

LABANDERA (labanderie): garbiltzaile

LABANDU: labandu

LABAN EIÑ: laban egin

LABAÑA (labañie): labaina, bizarra egitekoa baino ez.

LABARRA (labarrie): aldapatsu

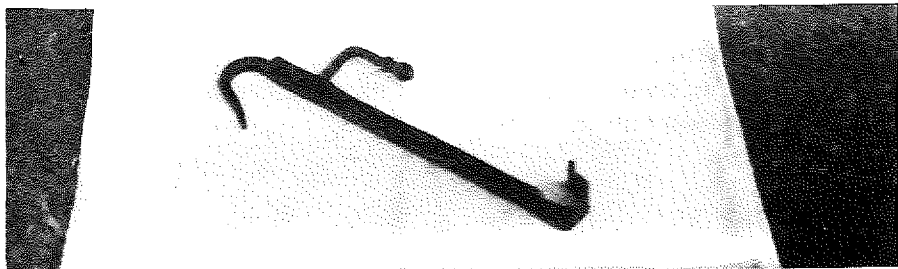
LABASU (labasue): labasu "As-tien behin egiten san gutxi gora bera etxerako ogidxe eitteko"

LABATIBA (labatibie): labatiba

LABATXORRI (labatxorridxe): txirri-txirri

LABATXURRI (labatxurridxe): txirri-txirri

LABATZU (labatzue): laratzu

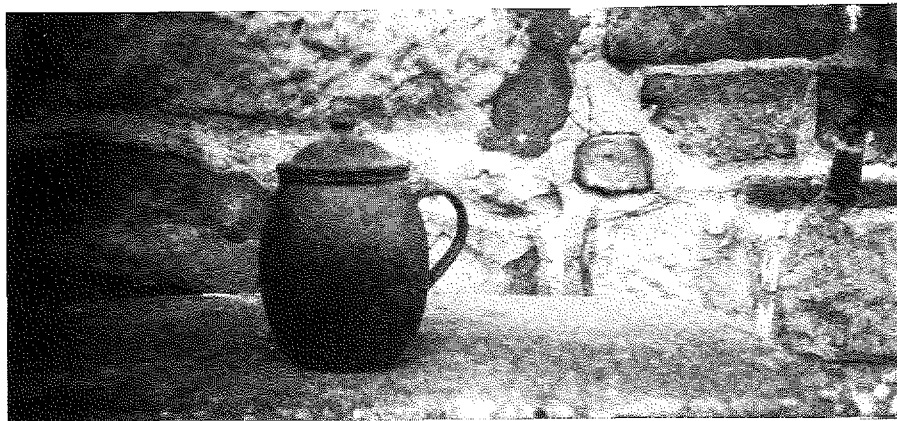

LABATZUE

LABORE (laborie): labore

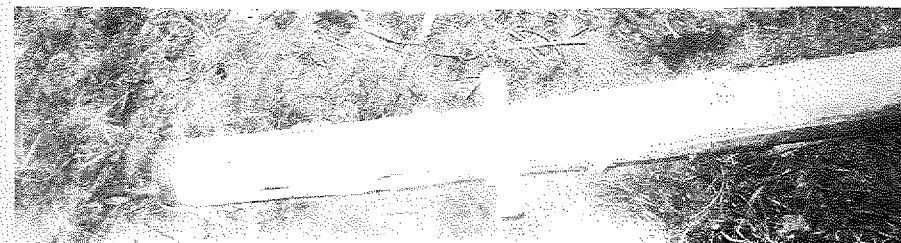
- LABRANTZA (labrantzie): nekazaritza
- LABRAU: landu, goldatu
- LABUR (laburre): labur
- LABURTU: laburtu
- LAGUN (lagune): lagun
- LAGUN EIÑ: lagun egin
- LAGUNABAR IBILLI: Lagunen antzera ibili, besteek egiten dutena egin
- LAGUNABARRIEN IBILLI: Beste-ak dabiltzan antzera ibili
- LAGUNARTE (lagunartie): lagunarte
- LAGUNDU: lagundu
- LAGUNTASUN (laguntasune): laguntasun "Sure laguntasunas urrin juen neike"
- LAGUNTZA (laguntzie): laguntza "Laguntzie gure bosue, seuok be lagundu"
- LAGUNURKO (lagunurkue): lagun urko
- LAI DXA (laidxe): laia
- LAI DXAKETA (laidxaketie): laiaketa "Laidxaketie bier neketzue ixeten san, illaran parau ta arek arlo gustidxe laidxatu bier"
- LAI DXATU: laiatu
- LAKAIÑA (lakaiñie): sokaz egiten den kopeta, Buruan ere ileaz lakaiñak egiten dira, bat bi edo orain gehiago.
- LAKAR (lakarra): latz "Eskuek dekus guk lakarrak ainbeste bier eiñ dde gero"
- LAKATZ (lakatza): mentu, txerto; sartzen den abartxo da.
- LAKATZA SARTU : iruzur egin
- LAMIÑA (lamiñie): lamina
- LANA (lanie): artile
- LANA KOLT XOI: artile kolt xoi
- LANBERA IXEN: Denporaldi gogorraren ostean, biguntzen hasten denean. "Ointxe esan like lanberatuko dabela denporie apur bat"
- LANBERATU: lurmendu, elurra urtu
- LANBRO (lanbrue): lanbro
- LANBRO IXEN: lanbro izan "Lanbrue da"

LANDA (landie): landa
 LANDA EIÑ: landa egin "Auxe solauu be aurten landa eiñ biu"
 LANDARA (landarie): landara
 LANDATU: landatu
 LANDOYE: Zalgurdia, jendea e-ramateko izaten zen.
 LANDU: landu
 LANGA (langie): langa
 LANKAR: lankar
 LANPAR (lanparra): lanbro
 LANPARA (lanparie): argiontzi
 LANSARI (lansaridxe) lansari "Aste gustidxen ibilli da ta lansaridxe be badakar etxera"
 LANPERNA (lanpernie): macrolepiota procera; perretxiko moeta bat
 LANTAR (lantarra): pindar "Bedar siku artera lantarren bat jausitte sue artu daben antza deko onek"
 LAÑO (lañue): hedoi
 LAÑOARTE: lainoarte "Serue la-ño arte dau, estakitt argittuko daben"
 LAÑOTZU (lañotzue): lainotsu "Egun gustidxen lañotzu egon da"
 LAPATX (lapatxa): pertsona gogaikarri
 LAPIKO (lapikue): lapiko

LAPIKUE

LAPIKOKO (lapikokue): lapikoko, babak, porru patatak, garban-tzuek etab. "Jaixu lenengo lapikokue patelkada bat da gero ganiien egongo da seoser lapikostekue"
 LAPIKOSTEKO (lapikostekue): okela, txarriki
 LAPIKOTXA (lapikotxie): sekretuak gordeta eukitzea "Esin lidxatzue suei be gausa asko kontau lapikotxa txikidxe dekosue ta"
 LAPIKO TXIKI (lapiko txikidxe): (Adj.) sekretuan ezer ezin gorde dezakeena
 LAPITZ (lapitze): lapitz
 LAPRAST EIÑ: laban egin
 LAPUR (lapurre): lapur
 LAPURREN EIÑ: lapurretan egin "Lapurren eingo oskuen bilyur ga"
 LAPURRETA (lapurretie): lapurreta
 LARAKO (larakue): larako, burtenean trabez sartzen da

BURTENA eta
ATZEKO LARAKUE

LARAKO SULO (larako sulue): larakoa sartzeko burteunean dagoen zuloa
 LARATZU (laratzue): laratzu, galdarak eta gandailak tximiniatik beko sure eskegiten diren gan-txoa.
 LARRA (larrie): larra "Antxe Santikurutz larran topau geñusen"
 LARRA BEDAR (lara bedarra): larra belar
 LARRA PERRETXIKO (larra perretxikue): larra perretxiko
 LARRA SOSO (larra sosue): larra zozo
 LARRABASO: Azpian belarra duen basoa, zeren larrak azpian ganaduarentzako pastoa eduki-tzen baitu.

LARRATXORI (larratxoridxe): larratxori

LARREI: gehiegi

LARREIKO: gehiegizkoa "Aren entramie larreikue da"

LARRI: larri

LARRI EGON: larri egon

LARRIALDI (larrialdidxe): larrialdi

LARRIÑ (larriñe): larrain, lkatz edo gari larrain

LARRITTASUN (larrittasune): larritasun

LARROSA (larrosie): larrosa

LASTAMARRAGA (lastama-rragie): lastomalutaz egiten den koltxoi antzerakoa

LASTAMARRARA (lastamarrarie): lastamarraga

LASTAN (lastana): lastan

LASTANA!: lastana, umeeekin deikari gisa erabiltzen da amoltsuki

LASTANDU: lastandu

LASTER: laster

LASTIMA (lastimie): lastima "Lastimie berandu akordau ga"

LASTO (lastue): lasto

ARTO LASTUEK

- LASTO ESKUTA (lasto eskutie): lasto eskuta
 LASTRA (lastrie): Astillie, egur zati txikiak "Lastra bat sartu dxata atzamarrien, da badeket miñau!"
 LASTU: lastu
 LATA (latie): lata, teilatua osatzekoa
 LATIGO: latigo, gogor ekin
 LATIGUEN: latigoan
 LATZ (latza): latz
 LATZ ERETXI: latz eritzi "Oni biximoduoni latza deritxot"
 LAU: lau
 LAUKO (laukue): lauko
 LAUKOTX (laukotxa): laukoitz
 LAU LAU EGON: lau lau egon "Andik tontorretik begittuixu esta, ta lau lau ikusten da au danoi"
 LAUOÑAN : lauoinka
 LAUORTZ (lauortza): lauortz, lurra lantzeko makina
 LAUSIRIENA (lausiridxena): cha-maecyparis lawsoniana
 LAUSO (lausue): lauso "Gosiena es pada dekuan lausue"
 LAUSUE EIÑ: begiak lausotu "Antxe jarritte egon nasenien eiñ dxata begidxetan lausue, apur baten eser ikusten estuala egon nas"
 LAUTADA (lautadie): lautada
 LEBADURA (lebadurie): legame
 LEBATZ (lebatza): legatz
 LEBRIAJE (lebriajie): itxura, taju
 LEGANA: azaleko ekzema
 LEGAR (legarra): legar
 LEGARTU : legartu
 LEGE (legie): lege
 LEGIE EIÑÑ: aldi aldiko otordua egin; "legie ein yu, ta oiñ asi geittesen bierrien", (legea egin dugu, eta orain has gaitezen beharrean).
 LEGORTU: lehortu "Ona sikutias dana legortu bi dau"
 LEI (leidxe): 1. izotza. 2. izoztaldi
 LEI BALTZ (lei baltza): lehi beltz

LEIDU: irakurri

LEIÑ: lain "Guretzako leiñ badau ta ixillik egon gaittesan"

LEI SURI (lei suridxe): lehi zuri

LEITTU: lehitu "Ure be leittu eiñ ddau, eitten daben otzas"

LEIXAR (leixarra): lizar; ola txarra dauka. Barak egiteko ona da. San Juan egunean batu egiten da barren bat etxeko atalburuan lorekin jartzeko. Gurutzeak e-ginda soloetan ere jartzen da.

LEIXIBA (leixibie): bukata "Gurien leixibie amabostien beiñ eitten san, erropa suridxe eitten geñun. Lenengo egunes erropie mai baten jabonau eitten san., gero gabes, lexiba untzire sartzen sien da jaboï txatalakin egosi ure ta botaten san lexiba untzire, a ure jueten san lexiba sulora, andik artu ta barriro egosi, bidxen bittartien leixibie ganien trapu suri bat ipiñi da ara surteko eutze botaten san, ona ei san erropak suritxeko, da gero ur egosidxe, gero eridxontza arrama bat edo bi surten erre da txirtadaka dausela barriro be irakitten euen urei botaten dxakon, da danak botaten sien lexiba untzire, eridxontziek useiñ gosue emote otzen erropie. Ori eiñ dde gero gau osuen isten sien erropak leixiba untzidxen. Bidxamon goixien jotzen sien posuen da gero eskei eitten sien. (Gurean leixiba hamabostean behin egiten zen, arropa zuriaz egiten genuen, izarak etab.. Lehendabizi egunez arropa jabonatu egiten zan, gero gauez lexiba ontziran sartzen ziren, jaboï atalekin egosiriko ura botatzen zitzaion gainetik, ur hura leixiba zulora joaten zen, handik jaso eta berriz egosten zen, bitartean bukata gainean oihal zuri bat jarri eta ara surteko hautsa botatzen zen, ona omen zen arropak zuritzeko, eta gero ur egosia botatzen zitzaion gainetik, ondoren eriontza arrama bat edo bi sutan eduki eta txirtadaka zeudela iraikitzen zegoen urari botatzen zitzaizkion, arropari usain ona emoten bait zion, eta leixiba ontzira botatzen zen, horrela uzten zen gau osoan. Biharamon goizean pozuan jotzen ziren eta gero eskegi egiten ziren.

LEIXIBARRI (leidxiba arridxe): (leixiba arridxe): bukata egiteko erabiltzen den harri

LEIXIBA SULO (leidxiba sulue): Leixiba ontzia husteko dagoen zuloa. "Gurien leixiba sulue eskatzien euen, da nik beste etxe batzutan be olan

esetu ot, ara lexiba untziko ure jueten san, andik artu da barriro lexiba untzire botaten san”

LEIXIBA UNTZI (leixiba untzidxe): leixiba untzia, bukata egiteko erabiltzen den untzia “Jeneralien barrika bat ixeten san”

LEKA (lekie): leka; “lekan dau”

LEKARRALDO (lekarraldue): Lehiaz teilatutik behera egoten diren izotz kandelak

LEKU (lekue) : leku

LEKUEN (-ren): ordez (-ren)

LELA (lelie): mamala

LELENGO (lelengue): lehenengo “Lelengue neu nas”

LELENGO TA BEIÑ: lehenengo eta behin “Entzuixu lelengo ta beiñ da gero eiñ berba”

LELENGOS: lehenengoz

LELENGOTAN: lehenengoetan

LELO (lelue): lelo

LELOKERI (lelokeridxe): lelokeria

LELUE AKABOBAKUE: guztiz leloa dena “Lelue akabobakue da ori, bera dala dana pentzetan dau, da esebe ixen es”

LEN: lehen

LEN AIÑE: lehen aina “Irabasi une galdu eiu barrido, len aiñe geratu ga”

LENBAILEN: lehen bait lehen

LENBESTE: lehen beste

LENGOSIÑIE : lehengusina

LENGOSU (lengosue): lehengusu

LENGUSIÑA (lengusiñie): lehengusina

LENGUSU (lengusue): lehengusu

LENTEJA (lentejie): lenteja, txilista

LENTXUAU-GEROTXUAU: lehentxoago-gerotxoago, goiz edo berandu; “lentxuau-gerotxuau, eiñ eiñ biko da”

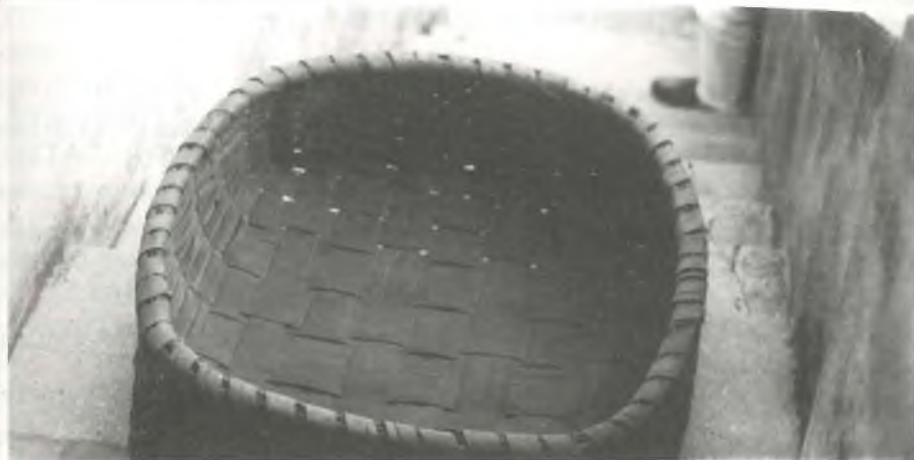
LETXUGA (letxugie): letxuga

LEPO (lepue): lepo

LEPO ASUR (lepo asurre): lepazur

- LEPO BETE ARTU: jipoi handia hartu "Kontus ibilltten espada lepo bete artu bi dau orrek gutxien pentzetan dabenien"
- LEPO BETE EMON: jipoi handia eman
- LEPOTE (lepotie): konkor "Geruau ta sarrau lepota aundidxaue deket"
- LEPOTEDUN (lepotedune): konkordun
- LEPOTXO (lepotxue): konkorduna izendatzeko era hipokoristikoa
- LERA (lerie): lera, Gurpil bako gurditxoa
- LETXADA (letxadie): kare eta urez zuritzeko egiten den nahastea
- LETXUGA (letxugie): letxuga
- LIBERDI: libra erdi "Ekarrixu urdeidxe liberdi"
- LIBERTADE (libertadi): askatasuna
- LIBRE (librie): libra
- LIBRERIDXE: liburudenda
- LIBURU (liburue): liburu
- LIGA (ligie): liga
- LIKINYU: likindu, pasatu: janariak likintzen dira
- LIKIÑ (likiñe): likin
- LIMA (Limie): lima
- LIMITTAU: mugatu
- LIMOI (Limoye): limoi
- LIMO SAGAR (limo sagarra): sagar moeta bat
- LIMONADA (limonadie): limonada
- LINYERO (linyerue): bide ertza "Ortze linyeruen deko onek munarri bat"
- LIÑO (liñue): lihoa
- LIOR (liorra): lehor
- LIORRES: lehorrez
- LIRIDXO (liridxue): liliium candidum. Maiatzaren azkenerako egoten dira.
- LISTA: azkar
- LISTERUE: Zerrendak egiten zituena, izenak hartzen zituena
- LISTO (listue): azkar
- LISU (lisue): leun

LIXIBA OTXARA: lixiba otzara, kakotik batu ta erropa etxera eramaten zeneko zimetzezko otzara.

LEXIOTZARIE edo
LEXIBA OTZARIE

LOALDI (loaldixe): lotaldi "Loaldi bat eiñ ddau da oiñ txoridxen moduen dau"

LO ASARRE (lo asarrie): lo oste, lo haserre "Siestie botaten daben bakotxien lo asarrias jagitten da"

LO ASARRIE EUKI: lo oste euki

LODI: lodi

LODITU: loditu

LODIXERA (lodidxerie): lodiera "Nik artu ot artzeko lodidxerie"

LO EIÑ: lo egin

LOGRAU: lortu

LOGURE (logurie): logura

LOGURE IXEN: logura izan

LOGURETU: loguretu "Logure-tzen danien es esan eser oni"

LOGURIAS ERRETA EGON: logurez erreta egon "Logurias erreta dau ta berorrek be estaki ser gure daben"

LOGURIEK ERRETA EGON: logureak erreta egon

LOI (loidxe): lohi

LOI-ESTARI (loi-estaridxe) lohi-estali, lohi gaitz

LOIKOR (loikorra): lohior "Au arkondarioi lokorra da"

LOITTU: loitu

LOKA: 1. loka, oiloen zeloa. 2. loka, kili-kolo

LOKASTU: lokaztu "Euridxe eiñ dabenien etxaurre gustidxe lokastu dau"

LOKATU: lokatu "Maidxen ainkie lokatute dau da kontus ibilli"

LOKATZ (Lokatza): lokatz

LO KUKU: lokuluska

LOLO: lo, umeen berba

LORA (lorie): lore; konposatuetan ere agertzen da: otalora

LORAGIÑUE: organum vulgare. Odolosteei bota egiten zaie gustu hobea emateko. Muna bazterretan egoten da (Ikus orangano)

LORAMIÑO (loramiñue): organum vulgare.

LORATU: loratu

LORI (loridxe): lodi

LORITTO: lodito

LORITTU: loditu

LORRATZ: arrasto "Emen ganaue badabill lorratza ugeri dau"

LORRINKE: zikinkeria dariola

LORRINYU: Nahastu bat ematea. "Esate baterako seoser ganoras ereiñ estanien esaten da: Lorrinyu bat emootzau"

LORRINKERIDXA: lorrinkeria

LORRIÑ (lorriñe): uger; "ori ok lorriñe itxi una!",

LORTU: lortu

LOSA (losie): lausa

LOTAN: lotan

LOTAUKI (lotaukidxe): lokuluska "Esta asko ixeten baiña lotauki bat beskalostien derrigorrien eiñ bier"

LOTEUKI (loteukidxe): lokuluska; "maidxen loteukike egon barik, sues ogera".

LOTI (lotidxe): loti "A neska loti utze as"

LOTU: lotu

- LOTZA (lotzie): lotsa
 LOTZABAKO (lotzabakue): lotsabako
 LOTZA IXEN: lotsa izan "Oixe da penagarridxe, dakidxena esateko lotza ixetie"
 LOTZABAGA (lotzabagie): lotsagabe
 LOTZABAKO (lotzabakue): lotsabako
 LOTZAGARRI((lotzagarridxe): Lotzagarri "Es keittesan lotzagarridhek ixen da gusan etxera"
 LOTZARI (lotzari): lotsari "Kulpa barik entzu abesenak, arek pasauko aben koittauk lotzaridxe"
 LOTZARREN (lotzarrena): lotsarren
 LOTZATI (lotzatidxe): lotsati "Lenm lotzatidxe san, baiña oiñ nok ikutu orri"
 LOTZATU: lotsatu
 LOTZEKIÑ (lotzekiñe): eskutak lotzeko lokarri
 LOTZOR (lotzorra): lotsati
 LUBARRI(Lubarridxe): lubarri. Atxurtutako basoa
 LUEK ARTU: loak hartu "Luek artu dau da eruen diun etxera"
 LUGAN (lugana): luban
 LUGARRI (lugarridxe): lugarri
 LUKARTU: loak hartu
 LUKUR (lukurrie): Lukur
 LUKURRERO (lukurrero): lukurrero "Ik ogerleko bat gastau baiño gureu, etxakiat ser eingo euken lukurrero utze as gero eh"
 LUMA (lumie): luma
 LUMATU: lumatu
 LUNAR (lunarra): orainen
 LUPESTU: lupeztu "Baya baya nun ibilli saie, etxera olan lupestute etorteko!"
 LUPETZA (lupetzie): basa
 LUPU (lupue): oruga
 LUPU TXIKI (lupu txikidxe): lupu txikia
 LUR (lurre): lur

LURBENDU : elurra urtzean lehen lur-uneak

LUR IKERA (lur ikerie): Lur ikara. "Or kanpuetan ixen bier ixen dabie lur ikera itzelak"

LURRARO (lurrarue): lurraro

LURRE PALATU: Hortz bikoaz eta paliaz lurra altxatu

LURRUN (lurrune): lurrun

LURRUNDU: lurrundu

LURRUNTZ BEDAR (lurruntz bedarra): sauku(?), "usiñ txarra deuko"

LUR SAGU (lur sague): lur sagu

LUR TXAKUR (lur txakurre): lur txakur

LUR UNTZ (lur untze): intzurri moeta bat

LUSARO: luzaro

LUSATU: luzatu

LUSE (lusie): luze

LUSERA (luserie): luzara "A mutill ik artu bi ok luserie"

LUSERO: luzero

LUSIE IXEN : ixila izan

LUSIMENTU: luzimendu

LUSINGA (lusingie): luzanga "Liburu lusinga bat da, ortxe bastarrien dau"

LUTUDUN: lutudun

LL

LLANTA (llantie): uztai, gurdi txirrinkena

LLOBA (llobie): 1. loba. 2. iloba

LLORONA (lloronie): salix babylonica ie): letxuga

M

MADARI MAKATZ (madari makatza): madari moeta bat

MADARIKATU: madarikatu

MAGAL(magala): magal, zabal, nasai "Gona magal magal bat ei ot udarako"

MAI (maidxe): mahai

MAIPE : jatera berandu heltzen denari esaten zaio

MAISTRA (maistie): maistra

MAIXU (maixue): maixu

MAITTE : maite

MAJADERO (majaderue): majadero "Es ai majaderue ixen, da ego ai ixillik"

MAJO: majo, dotore "Majo majo konpontzen saie suek"

MAKAL (makala): makal

MAKALDU: makaldu

MAKALLO (makallaue): makailo

MAKASDUI (makasduidxe): makazti

MAKATZ (makatza): 1. madariondo. 2. madari, makatz; hona hemen jaso ditugun makatz moetak: sibiri makatz, txintxilla makatz, san juan makatz, san pedro makatz, Carmen makatz, Itturba makatz, Gabon makatz, Baso makatz, Patata makatz Allamotza, Kanela makatz

MAKATZ SAGAR (makatz sagarra): makatz sagar

MAKERA (makerie): makera+

MAKILLE (makillie): makila

MAKILLETU: makilatu

MAKIÑA (makiñie): golde

MAKIÑA BAT: makina bat "Makiñatxo bat bider ixen ga ba ori konpontzeko"

MAKIÑATU: makinatu

MAKULU (makulue): makila "Jau-si sanetik geidxau ainkatik txarto dabil, estosu ikusten oiñ be makuluekin dabil"

MAKUR (makurre): makur

MAKURTU: makurtu "Makurtu sei-ttes da altzeixu seuri jausi dxatzu ta"
 MALA: gaixoa, gaixotasun
 MALA EUKI: gaixotasuna euki
 MALBABISKO (malbabiskue): *althaea officinalis*
 MALISIDXA (malisidxie): malizia
 MALDESIÑO (maldesiñue): madarikazio
 MALETA (maletie): 1. (Adj.) kalamidadea. 2. karga "Suen moduko maletakin esin like esebe eiñ"
 MALETA EIÑ: maleta egin
 MALETASIKU (maletasikue): jaie-tan jateko eroaten den salda bakoa
 MALUTA (malutie) maluta, artaburua estaltzen duen azal an-tzerako orria
 MALLA: 1. maila. 2. nibela, maila
 MALLESTU (mallestue) mailatu
 MALLESTUNA (mallestunie): Ma-llestuta dagoen una "Emootzesu maidxei golpie da mallestunie ederra be badeko oiñ"
 MALLU (mallue): mailu
 MALLUKI (mallukidxe): 1. mailubi. 2. mailu.
 MALLUKI BEDAR (malluki bedarra): potentilla sterilis. Berau pinudietan egoten da.
 MALMA (malmie): *malva sylvestris*. Malma handiari txikitan "opille" esaten zioten eta jan egiten zuten umeek. Aurpegiko garauak kentzeko ona da. Infusinoa eginda urdailerako ere ona izaten da.
 MALMA ERREALA: malma moeta bat
 MAMA: ura, umeen berba da
 MAMALA (mamalie): Zentzun asko es duen emakumea "Ain mamalie asenik etxunat jakin"
 MAMINTZU: mamintsu "Ekarri dabie gasta bat mamintzuaue!"
 MAMIÑ (mamiñe): mami "Estosu ogi mamiñik jaten ala?"
 MAMO EGON: Gorputza lelo lelo edo astuna eduki.
 MAMOALDI: Gorputza astun dagoeneko aldia "Sargoridxeittik edo baiña badeket mamoadi bat gaur!"
 MANDAKO (mandakue): mandako "Arri arri mandako bidxer

Panplonarako.."
 MANDAR (mandarra): mando ar
 MANDALI (mandalidxe): mandali, mandoen inguruan ibiltzen diren euliak "Mandalidxek beño gelduaue as"
 MANDO (mandue): mando
 MANKO (mankue): besamotz
 MANEJAU: erabili
 MANGA (mangie): mauka
 MANGAUTZIEN: maukautsean "Mangautzien egon ga ta otzittu ein ga"
 MANIAU: irteteko apaindu, konpondu "Maistra barridxek maniauko saittue suek"
 MANKAU: zauritu
 MANTA (mantie): manta
 MANSANILLA (mansanillie): *chamaemelum nobile*
 MANTAR (mantarra): haur oiha!
 MANTARREKO UME : orpogorri "Batak bost urte eukesan da bestie mantarrekue ondiño"
 MANTEKERO (manterue): mantekero
 MANTEKOSO: mamitsu, "Babak ipiñi daus mantekoso"
 MANTEL (mantela): zamau
 MANTENIDU: mantendu
 MANTILLA (mantillie): txerria hiltzen denean lehenengoz kentzen zaiona zabaldu eta ostean.
 MANTILLA ORRATZ (mantilla orratza): mantila orratz
 MANTOI (mantoye): mantoi
 MANSANILLA (mansanillie): mantzanila
 MANTXU (mantxue): Besoa falta zaiona
 MANTZO (mantzue): otsan "Gure astue mantzue da"
 MANTZOTU: otsandu
 MANUE: txakur eta katoen aurreko anka
 MARAPILLO (marapillue): korapilo
 MARDU (mardue): mardul "Orri mardo marduek eukesan"
 MARDU EGON: mardul egon

MARGARITTA (margarittie): margarita

MARIAU: zorabiatu

MARI MUTILL: mari mutil, mutillekin jolastu eta aker antza den neska

MARIÑERA (mariñerie): andren alkondara

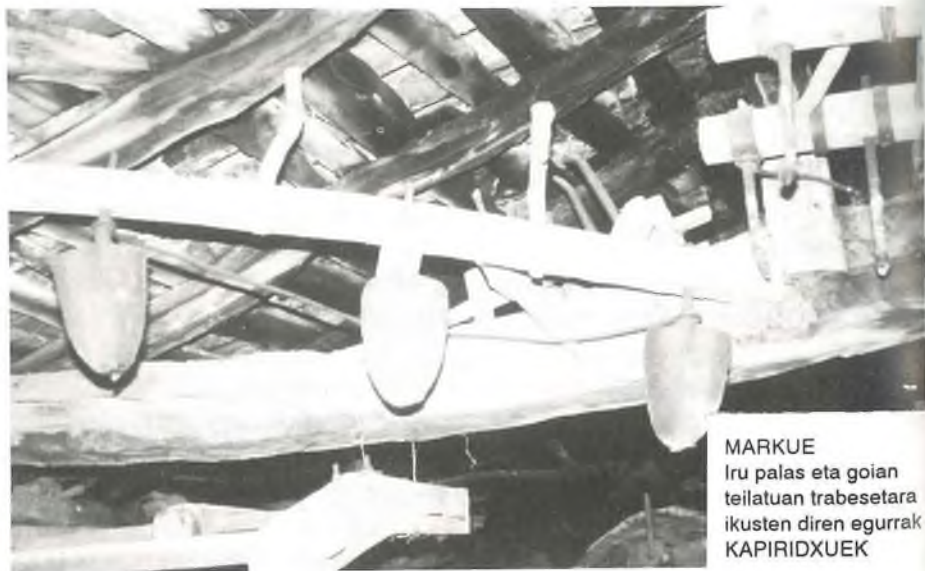
MARIGORRI (marigorridxe): marigorri

MARIGORRINGO (marigoringue): Marigoringo, coccinela

MARIPOSA (mariposie): tximeleta

MARKADOR (markadorra): markador

MARKO (markue): marko

MARKUE
Iru palas eta goian
teilatuan trabesetara
ikusten diren egurrak
KAPIRIDXUEK

MARKAU: markatu, soloetan egiten diren ildoak markatu egiten dira.

MARMARRIEN: marmarrean "Beti marmarren ibilltten dies, nor ikusi aixeittik txarto esan"

MARMITTA (marmittie): marmita

MARRAJO: azpijokoan dabilena "Marrajue alakue, arpeire be estoste begittu!"

MARRA-MARRA: marmar

- MARRO EIÑ: Zorro egin “Marro ei osku eser estakidxen moduen”
- MARROI (marroye): morroi
- MARTI (martidxe): martxo
- MARTIRIDXE: martiri
- MARTITXEN (martitxena): astearte
- MARTXANTERA (martxanterie): bendejera
- MARTXAU: alde egin
- MARUSIÑA (marusiñie): erreputazio txarreko andra
- MASA (masie): ohora
- MASAL (masala): bigun, guri, pottolo
- MASETA: mazeta, mokilak apurtzeko erabiltzen da
- MASKARA (maskarie): karatula
- MASKAL (maskala): janariei buruz bigun, higatu, pasatu.
- MASKALDU : maskaldu
- MASKILLO (maskillue): berez sortzen ez den edozein orbain; “ori da maskillue dekosune arpeidxen”
- MASMORDO (masmordue): mahasmorda+
- MASPASA (maspasie): mahaspasa
- MASPILL: pasatuta dagoen fruta
- MASTRA (mastrie): pataten ahiena
- MASTER (masterra): txirrinken olei eusteko dagoen egurra barrukaldean
- MASTUI (mastuidxe): mahasti
- MASUSTRA (masustrie): mazustra
- MATARRASKA (matarraskie): oramahaia garbitzeko burdinezko tresna.
- MATASA (matasie): mataza
- MATERI (materidxe): materi, pus “Asi dxakon materidxie daridxola ta orduintxik dana pasau”
- MATRAILL (matraillie): matrail
- MATRILLAKO (matraillakue): matraileko “Emoten buat matraillako bat laster espabillaukas”
- MATRAILLASUR (matraillasurre): matrail hezur
- MATRAKA (matrakie): Matraka
- MATXAKA (matxakie): Gari jotzeko makina txikia.

- MATXETA (matxetie): matxeta
MATXIN GARRATZ (matxin garratza): rumex acetosa "Matxin garratza
guk umetan agora sartu ta antxe ebalten geñun bueltaka"
MATZ (matza) : matz
MAYETZ (mayetza): maiatz
ME (meye): mehe
ME BIXI : lander bizi
MEDIKU (medikue): mediku
MEDIXIÑA: medikamendu
MELOKOTOI (melokotoye): melokotoi
MELUS (meluse): kalidade txarreko
MEMELO (memelue): kokolo
MENA : pertsona leuna, ezta, batez ere berbetan; "mena-mena eitten
dau berba orrek"
MENBRILLO (menbrillue): menbrilo
MENBRILLU SAGAR (menbrillu sagarra): cydonia oblongoa
MENDABAL AIXE (mendabal aixie): mendebal haize "Mendabal aixie
dabilienien denpora txarra "
MENDAR: pulicaria dysenterica
MENDI (mendidxe): mendi
MENDIARO (mendarue): mendiario
MENDISALE (mendi salie): mendizale
MENDI TONTOR (mendi tontorra): mendi tontor
MENDRAU : hazi, sendotu, indartu;" ori umioi esiñ da mendrau esetara
be!".
MENGEL (mengela): argal, makal
MENTA: mentha suaveolens. Belar hau infusio eginda purgante gisa
erabiltzen da.
MENTAU: 1. txertatu.2. txerto
MENTU (mentue): mentu, txerto
MENSUS (menuse): gauza eskasa, batez ere jantziez eta janariez esaten
da.
MENSUS ERETXI: mensur eritzi "Mensur eritxi eutzau da estu erosi"

- MERENGE (merengie): merenge
 MERESIDU: merezi izan
 MERIDXENDA (meridxendie): merienda
 MERIDXENDAU: meriendatu
 MERIDXENTA: azkari. Azkari egiteko lehen urdai txatalen bat erreta ogi bitartean edo gazta eta ogia jaten zen. Behar asko egonez gero ogi zatiren bat "amantal poltzilluen" beharrean jateko.
 MERKATU: merkatu, merketu
 MERKE (merkie): merke
 MERKETARI (merketaridxe): merkatari
 MERRU (merrue): argal, txiker
 MESA (mesie): meza
 MESAKUE IXEN: Familien arteko harremanak, norbait hiltzen zenean, familien artean mezak ateratzeko ohitura ahaidetasuna edo adiskidetasunaren adierazgarri.
 MESANOTXE (mesanotxie): gau mahai
 MESEDES: mesedez
 MESKEL (meskela): maskal
 META (metie): meta
 METAU: Belarra metetan ipini
 METALUR (metalure): metal ur
 METU: mehatu
 METXA (metxie): metxa
 METXERO (metxerue): metxero
 MIARMA (miarmie): armiarma
 MIAU: miau, katuaren onomatopeia
 MIAUKE: miauka
 MIERMA (miermie): miarma, aramu
 MIESTU: mehaztu "Ulie miestu dxako orri aspaldixen"
 MIETZ: mehatz
 MIKA: mika, txori moeta bat
 MIKATU: mikatu
 MIKETU: mikatu "Jateko gogoik pe esteko, sietz miketute dau"

MIKO (mikue): jakan, gutxi jaten duena

MILLOA: miloi

MIMEN (mimena): mimen. Otarrak egiteko erabiltzen zen.

MIMOSA (mimosie): acacia dealbata

MINBERA (minbera): minbera

MINBERATU: minbaratu

MINBRESKO (minbreskue): mimenazko

MINGARRI (mingarridxe): mingarri

MINGOR: mingor

MINGOSTU: mingostu

MINGOTZ (mingotza) mingots, mikatz

MINSOR (minsorra): sormin "Miñ aundirik eukiñ es arren minsor minsor deket ainkie"

MINTTEGI: mintegi

MINTZ: 1. mintz, arraultzarena gehien bat. 2. zelaun

MIÑ (miñe): 1. mihi.2. min. Belarrietako mina sendatzeko San Kristobal ermitara joatea ona da. Gerriko mina kentzeko Santa Eufemia ermita. Tripetako minerako San Andolin ermita. Santutxu deritzon lekuan dagoen Santa Polonia ermita ona da haginetao minerako. Santutxun ura edan behar da, ermitari zazpi buelta eman eta meza entzun edo kandela izetuaz haginetao mina kendu egiten da.

MIÑASPIKO (miñaspikue): Mihin-peko

MIÑE DRAGAUTE EUKI: mihia trabatuta eduki

MIÑEMON: min eman

MIÑERAL (miñerala): mineral

MIRE EIÑ : miretsi; "suek erosei mire eitt utzesue".

MIRRIDXE: eskasa, pertsonetan

MIRRIX (mirrixe): ahul, txiker

MIRU (mirue): miru

MIRU SAGAR (miru sagarra): sagar moeta bat

MISKAU: lamikatu

MISKIÑ (miskiñe): mizkin "Miskiñe da koittaue da jateko ser ipiñi be estu jakitten"

- MISPILLA (mispillie): mispila
 MISPILLA ARBOLA (mispilla arbolie): mispila arbola
 MISPIRA (mispirie): misperoa
 MISTERIDXOSO (misteridxosue): misterioso
 MISTO (mistue): misto
 MITXIÑA: umeen berba, katu
 MIXER (mixerra): mixer, katamixerra baino txikiagoa da, zuhaitz enborretan egoten da, fruituak ohosten ditu
 MIXKE (mixkie): mokoxuri
 MOBIDU: mogitu
 MOBIMENTU (mobimentue): mogimendu
 MOGIDU: mugitu
 MOKILL (mokille): mokil
 MOKILKE: mokilka
 MOKILLUSTEGI (mokilluste-gidxe): mokil uzki, mokilak hausteko erabiltzen da
 MOKILL USKI (mokill uskidxe): mokil uzki, mokilak hausteko erabiltzen den mazua
 MOKO (mokue): moko
 MOKO DINDIRRI (moko dindirridxe): moko dindirri "Len ume asko moko dindirridxe daridxola ibilltten sien, gurasuek be asti askotzaik es eta"
 MOKOR (mokorra): aztala
 MOKO SAGAR (moko sagarra): pinguicula gradiflora
 MOKOTZ (mokotza): mokots. Pazko egunean aitte puntetako amapuntekoek euren besoetakoei ematen dizkien opillak.
 MOKOTZ EGUN (mokotz eguna): mokots egun, Pazkoetan
 MOLTZO (moltzue): Moltzo, sorki, sukaldeko trapua
 MOMORTU : momorrotu, gauza bat gogortu, lotu edo xortu; normalean gorputzari buruz hitz egitean; "artu oten kolpias momortute ekot burue"
 MONDXOR (mondxorra): Beha-rren bat amaitutakoan beharginei eskeintzen zaien jataldia, eta etxeko eraikuntza edo berreraikuntza izan bada teilatuan arrama bat jartzen da.
 MONDRONGO (mondrongue): mondrongo

MONTURIE: basta

MONYOR (monyorra): Ikusi mon-dxor

MOÑO (moñue): moino

MORDO (mordue): mordo

MORGILL (morgille): 1.nahasi; "ori trapuoi morgill-morgill einye dau". 2. buba, tumore, pertsona zein landareena; "erremolatxie mor-gille agertzen badxakie, akabo"

MORMOR: txor txor berbaz

MORMOSIÑO (mormosiñue): iskilimina "Jueten itxi es geuntzelako aselako mormosiñue abali aben"

MORMOXEETAN : marmarrean

MORMURASIÑO (murmurasiñue): zurrumurru

MOROKILL (morokille): morokil. Gosaltzeko urez eta arto irinez egina esnearekin jaten zen.

MOROPILLO (moropillue): marapilo

MORROI (morroye): morroi

MORROILLO: Ate osteetan egoten den burdinezko pasadore sendoa, barrutik zarratzeko "Asken allegetan danak emon diotzela atiei morroillue"

MORROSKO (morroskue): morrosko

MORTERO (morterue): mortero

MORTZILLA (mortzillie): buzkentz

MORU : modu "Moru askotara berba eitten dabie"

MOSAL (mosala): bozal "Oni mosala ipiño biko dxako geidxau jan esteidxen"

MOSKANA: intxurrak gaineko azalean duen isurkiak uzten duen lohia.

MOSKITTUE: moskitu

MOSKOR (moskorra): mozkor, edaganatik, baita buruko zorabioari ere esaten zaio

MOSKORTI (moskortu): mozkorti

MOSKORTU: mozkortu

MOSKOTE (moskotie): mozkote "Moskotie baiña abille da au"

MOSOLO (mosolue): mozolo, gaueko txoria, leloa

MOSTU: amoztu

- MOSU BALTZ (mosu baltza): muztur baltz
 MOSUE: mosu
 MOSU EMON: mosu eman
 MOSU KITTARRA: Ahoaz jotzen den armonika
 MOTEL (motela): motel
 MOTELDU: moteldu
 MOTOR (motorra): motor
 MOTROILLO (motroillue): motrailu
 MOTROILLOTU: motailatu
 MOTZ (motza): 1. itsusi. 2. motz, amotz
 MUELLE (muellie): malgu
 MUGA (mugie): muga
 MUGARRI (mugarridxe): mugarri
 MUGITTA BEDAR: Belar moeta. Ez da ona, barruan berakatz hazi antzerakoak dauzka, uztari kalte egiten dio.
 MUKUR (mukurre): mukur, egur zati handia eta sendoa
 MUKURIDXO (mokuridxue): oiloek egiten dituzten arraultzen multzo
 MULTA (multie): isuna
 MULTIE KENDU : isuna kendu
 MUNA (munie): mune
 MUNARRI (munarridxe): munarri
 MUNDU (mundue): mundu
 MUN EMON: mun eman
 MUN EIÑ: mun egin "Len abadieie eskuan mun eitten dxakien"
 MUÑEKA (muñekie): andrakila
 MURMU (murmue): Katarroaz egoten denean bekoki eta sudur bitartean dagoen kargari esaten zaio. Buruko karga
 MURRUSKADA (murruskadie): murruskada "Esidesu olako murruskadaik eiñ, nik espadakitt eser"
 MURRUSKADAKA: murruskadaka "Murruskada artu niñuen, da nik eser jakiñ es"
 MUS (muse): mus
 MUSIKA SOÑU (musika soiñue): musika soinu

MUSKER (muskerra): muzkar. Burua eta buztana kenduz gero jan egiten ei ziren. Arrak eta emeak kolore desberdinak eukitzen ei dituzte.

MUSKILL (muskille): muskil; fruituen barruko gunea, jan eta ostean botatzen dena, "sagar muskill"

MUSKILYU: muskildu

MUSLARI (muslaridxe): muslari

MUSTUR (musturre): mutur

MUSTUR OKER: muztur oker "Mustur okerra da orijenidxo ona eukittekko"

MUSTURTU: hasarratu

MUSTURKADA (musturkadie): E-remuskada

MUTIKO (mutikue): mutiko

MUTILYU: 1. oiloak lumatu. 2. ilea sano ebaki

MUTILL (mutille): mutil

MUTILL SAR (mutill sarra): mutil zahar

MUTILYU : 1.lumatu. 2. zuritu, bipildu; "mutilyute itxi ittu ollo gustidzek aseridzek", (lumatuta utzi ditu oilo guztiak azeriak). "mutilyute itxi dabie sagarra"

MUTU: mutu

MUTXIKIÑ (mutxikiñe): mutxikin, muskil

MUTXUR (mutxurre): Gari meta txikiak.

N

NABAR (nabarra): nabar

NABARMEN (nabarmena): nabarmen

NABARMENDU: nabarmendu

NABO (nabue): harbi

NABOLORA (nabolorie): harbigara

NAGI (nagidxe): nagi

NAGIDXEK BOTA: nagiak atara "Ogetik berandu baten jagi da nagidxeek botaten saus ondiño"

NAGITTASUN (nagittasune): na-gitasun

NAGITURRI (nagiturridxe): nagiturri, euria egiten duenean basoan ura emoten hasten diren iturriak

NAGITURRIDXEK ABIDXAU : na-giturriak abiatu "Nagiturridxeek abidxau dies da señaie euridxe eingo dabena"

NAGITURRIDXEK MOBIRU : nagiturriak hasi azaleratu, agertu: "Nagiturrije'pe abidxau die ta laster dakar euridxe"

NAIBAGI (naibegidxe): min apurra, molestia "Astelen gabien asi san naibegidxeek igertzen da martitxen goixerako euki aben alabie"

NAIKO (naikue): nahiko; baita "neiko/neikue" ere

NANAN: jatea, umeen berba da

NANARA (nanarie): lelatxu edo gatz askorik ez duen neska edo andrazko "neska nanarie

NANO (nanue): nano

NANOTU: nanotu

NAPAR (naparra): Napar

NAPARAIXE (naparraidxie): He-goazea baino apur bat hotzagoa den haizea

NAPAR ASA (napar asie): Aza moeta

NAPARREIDXE: naparrerria, varicela

NAPARRIDXE: naparrerria

NARANJA (naranjie): laranja

NARKETU: narra pasatu

NARRA : 1. narra. 2. leku guztietara azkena heltzen dena; "an! badxatok askeneko narra, ba-dxatok Artiako narra"

NARRA

1. - Aldamentakoak TRABESAÑUEK

2. - Bidxorrak

NARRASIEN: narrez "Eskolara narrasien eruete abien"

NARRASKA: narrazka

NARRU (narrue): 1. larru. 2. diminutibo gisa; "orr gixon narruorrek billurre emot ue?"

NARRU GORRITTEN: narru gorritan, txittak eta txoriak lumak irten orduko

NARRUKADA (narrukadie): narrukada, tripakada "Gaurko narrukadias sati baterako ondo gaus"

NARRUKO (narrukue): kolpe, koskorroi

NARRUKUE ARTU: kolpe hartu

NARRUKUE EMON: kolpea eman

NARRUTEN: narrutan

- NARRUTU: narrutu
 NARRUTZIEN: bilusik "Narrutzien etorri dxaku atie sabaltzen"
 NASAI (nasaidxe): laxo
 NASAITTASUN (nasaittasune): lasaitasun
 NASAITTU: laxotu
 NASEI: laxo
 NASTAU: nahastu
 NASTE (nastie): nahaste
 NASTE BORRASTE (naste borrastie): nahaste borraсте "Au naste borrastio suk aittukosu"
 NASTU: nahastu
 NATIBITTATE EGUN (natibittate egune): natibitate egun
 NAUSI (nausidxe): nagusi
 NAUSI IXEN: nagusi izan "Emen ori nausi da"
 NEBA (nebie): neba
 NEBARREBAK: neba arrebak
 NEBERA (neberie): nebera, hozkailu
 NEGARRAPULU (negarrapulue): negar anpulu
 NEGARRAPULUE DARIDXOLA: negarra dariola "Negarrapulue daridxolada sotiñke errukidxe emoteko moduen ikusiu"
 NEGARGARRI (negargarridxe): negargarri
 NEGAR EIÑ: negar egin
 NEGARTI (negartidxe): negarti
 NEGAR SOTIÑ (negar sotiñe): negar zotin
 NEGU (negue): negu
 NEGU PERRETXIKO (negu perritxikue): hydnum repandum
 NEGUTA (negutie): negute "Neguta gogorra pasau biule esan like"
 NEKE (nekie): neke
 NEKE NEKE EIÑ: neka neka egin
 NEKES: nekez
 NEKOSO (nekosue): nekagarri
 NESKA (neskie): neska
 NESKA PUNTA (neska puntie): neska jagia gaztea, neskatila

NESKA LAGUNTZE: Neskei erromeria osteetan mutilek euren baserri edo etxeetara laguntzen zien, gehienetan mutil batek neska bati

NESKA SAR (neska sarra): neska zahar

NESKATILLA (neskatillie): neskatoa baino nagusiagoa dena, plazarakoa dela esaten da.

NESKATO (neskatue): Neskato

NEUR KORDELA: neur kordela

NEURRI (neurridxe): neurri

NEURTU: neurtu

NIKARUE: lactarius deliciosus

NOBIDXA (nobidxie): andragei

NOBIDXO (nobidxue): gizongei

NOBIENBRE: azaro

NONO (nonue): behia, umeen berba da "Ume beittu an nonue)

NORMALIEN: normalean

NORTE (nortie): ipar

NORTEKO IXERRA: ipar izarra, estrella polar "Saspi ixerrakin egoten da Norteko ixerra"

NOSEPEIÑIEN: noizean behin

NOTISI (notisidxe): albiste

NOTXE EIÑ: gautu "Abidxau geittesan bertan notxe eiñ estioskun"

O

O: geratzeko astoei esaten zaie

OBA (obie): hobe "Oba da gu lelengo jueten ba ga"

OBA ES!: hoba ez! "Lagunduko ostesu auxe eitten? -Oba es! seuk amaikatxo bider laguntzen ostesu,ta estotzut lagunduko ba!"

OBEDESITTU: obedittu

OBETO : hobeto

OBILLO (obillue): obilo

ODOL (odola): odol

ODOL BATU (odol batue): odol batu

ODOL BATUE EUKI: odol batua euki "Ankan odol batuek euki daus da orrixorreittik sabaldu otzie"

ODOLGI (odolgidxe): goroldio

ODOL GELDO: odol epela "Orrek iñora esin likies allegau, odol gelduek dies da"

ODOLA LEGARTU : ikaratu; "kotxie ganera etorten ikusi otenien odola legartu ein dxata"

ODOLA URE EIÑ : ikaratu; "sustuas odola ure eiñ dxako",

ODOLOSTU: odolustu "Ebai itzela ei aben da bertan odolostu etzanien"

ODOL UTZITTU: odolustu

ODOLKI (odolkidxe): muscus. Goroldiao, odoldi

ODOLOSTE (odolostie): odoloste

ODOLUSTU: odolustu

OGE : ohe

OGE ADAR: oheburu

OGEASALA: Ehun kirruzko izara tolestua, orain lo egiteko zakuen antzera, alde bi josita edukitzen zituen, beste alde baten harizko lakaina lotu edo zabaltzeko eta goiko aldean punto cruz deritzon joshura urdina.

OGEASALAK
(zatiak)

OGE BARKUE: Oge moeta, kaman dibujoak edukitzen zituen, etxe batzuetan jantokian orman erantsita egoten zen, sarrera gortinez estaltzen zelarik.

OGE BURU (oge burue): ohe buru

OGEKAMA (ogekamie): ohearen armadizu

OGEKO TAPA (ogeko tapie): mantak eta

OGERATU: oheratu

OGERLEKO (ogerlekue): hogerleko

OGI (ogidxe): ogi

OGI APUR (ogi apurre): ogi mamurreri

OGI FOT (ogi fota): ogi jagia

OGIGASTAI (ogigastaye): erbinude. Pozointsua ei da, esne usaina hartuz gero kortan sartu eta behiari errapetik esnea xurgatzen ei dio. Pikatuz gero pozoindu egiten ei du. Ogigaztaia sugea baino txarragoa da, gainera edozein zulotatik sartzen da ze mehetu egiten da eta. Inoiz txakurrak harrapatzen ei ditu.

OGI KUSKUR (ogi kuskurre): ogi kuzkur

OGI PARA (ogi parie): ogi pala, labean erabiltzen da.

OIDXEL (oidxela): oihal "Suen denporetan ume txikidxei mantarra ipintten dxakien, baiña lenau oidxela deitzen dxakona ipintten dxakien"

OIDXALEKO UME (oidxaleko umie): orpogorri

OINBULAR (oinbularra): Hanka gainekaldea, empeine

OINGO: oraingo

OINGOXE: oraingoxe "Oingoxe urtien ixen da ori"

OINGUEN: oraingoan

OINTZU: oraintsu "Ointzu egon da daus len be"

OIÑ (oiñe): 1. orain. 2. oin

OIÑATZA: oinatsa, pertsonen atzmarka

OIÑES: oinez; oin berba hemendik kanpo ez da erabiltzen

OIÑESTU (oiñestue): oinaztu

OIÑESTARRI (oiñestarridxe): oinaztarri

OIÑOTZA: oinotsa

OITTURA (oitturie): ohitura

- OKAN (okana): okaran
 OKAN PASA (okan pasie): okaran pasa
 OKARA (okarie): okada "Larri dauela da or ibilli da okaraka"
 OKARAN (okarana): 1. okaran. Okaranetan hiru moeta nagusi dagoz: klaudia, suri eta gorri. 2. okaranondo. Egur ikatza egiteko ona da.
 OKARAN GORRI (okaran gorridxe): okaran moeta bat
 OKARAN KLAUDIA (klaudia okarana): okaran moeta bat
 OKARAN SURI (okaran suridxe): okaran moeta bat
 OK EIÑ: ok egin "Ok eiñ arte jan dabie"
 OKELA (okelie): okela
 OKELA SALDA (okela saldie): Okela salda
 OKER (okerra): oker
 OKER EGON: oker egon "Ori ixedrioi oker dau, ipiñixu artes"
 OKERKERIDXE: okerkeria "Ain ixilik egoteko seña lie okerkeridxan bat eitten dabixela ume narruok"
 OKERRETARA: okerretara "Oke-rretara jantzi osu ori"
 OKERTU: okertu
 OKILL (okille): okil. Okilak kantatzen badu 24 ordu barru euria da. Jateko "bastue" ei da.
 OKIÑ (Okiñe): oikin
 OKOSBIKOTX: okotzbikoitz
 OKOSPE (okospie): okozpe
 OKOTZ (okotza) : okotza
 OKOTZ LUSE (okotz lusie): (Adj.) okotz luze "Euskeldunek asko ga okoz lusiek"
 OKUNDO (okundue): ukondo
 OL (ola): ohol
 OLASI (olasidxe): taketa
 OLATU (olatue): olatu
 OLESKO (oleskue) : olezko
 OLGAU: jolastu
 OLGETA (olgetie): olgeta

OLGETA BENETAN: olgeta benetan, kontuz ibiltzeko "Olgeta benetan ibilli dies da askenien negarres akabo bier"

OLLANDA (ollandie): oilanda

OLLAR (ollarra): oilar

OLLASKO (ollaskue): oilasko

OLLO (ollue): oilo "ollo gosie kantari da neska asie dantzari"

OLLO-ARAGI (ollo-aragidxe): oilo haragi;

OLLO-ARAGITTU : oilo haragitu; "besuek oilo aragittute dekuas",
(besoak oilo haragitura dauzkat)

OLLOGOR (ollogorra):oilagor

OLLO LOKA (ollo lokie): oilo loka

OLLO SALDA (ollo saldie): oilo salda "Len umie eukitte abienien oillo saldie emoten dxakien ugeri, ona sala indderra artzeko ta"

OLLOTOKI (ollotokidxe): oilotoki

OLMO (olmue):olmo. Arraio gurdiaeren txirrinken danborra egiteko erabiltzen zen.

OLO (olue): olo

ON (ona): on

ONAK EGON: 1. ona egon. 2. "onak gaus ori eitteko"

ON-AMORE (on-amorie): adiskidetasun

ON-AMORIEN BIXI : adiskidetasunean bizi.

ONDAKIÑ (ondakiñe): ondakin

ONDAMENDI (ondamendidxe): Ondamendi "Arentzako a pasetie ondamendixe ixen san"

ONDAR (ondarra): ondakin "Ogi sati batas batukosus orrek ondarrok"

ONDASUN (ondasune): ondasun

ONDATU: ondatu

ONDIÑO: oraindik

ONDO : ondo

OND(O) ESA (ond(o) esie): ondoeza; "ond(o)esen bat eiñ dxatzu, ala?"
(ondo ezen bat egin zaizu, ala?). "Ond(o)esik saus ala?", (ondoezik zagoz ala?)

ONDO ESAK EMON: ondo ezak eman, zorabiatu

- ONDO ESAN BIERREKO : pertsoneri buruz berba onak baino ez dituenak.
 ONDO ESIK EGON: gaixorik egon
 ONDU: ondu. Dagoen marka obetu
 ONDUE: Artoa, garia edo ereinda egon den zoloa: Galondue, Artondue
 ON EIÑ: on egin
 ONESKERO: honez gero "Oiñ oneskero es koiesan"
 ONGARRI (ongarridxe): 1. satz. 2. "lurre pe ongarridxe bier ixeten dau, lapikuen moruen"
 ONGO (ongue): boletus
 ONKOTE (onkotie): onkote "Orras txarto konpontzie nekes onkote onkotie da ta"
 ONTASUN: ontasun
 ONTXE: oraintxe
 ONTZA (ontzie): neurri moeta bat, arotzek erabiltzen zuten
 ONTZAT ARTU: ontzat hartu "Esaosuenak ontzat artu dabie"
 ONTZI: ontzi
 OÑESTU (oñestue): oineztu
 OÑETAKO (oñetakue): oinetako
 OÑETZA: oinatsa, Ikusi Oiñetza
 OÑOTZA: oinotsa, Ikusi Oiñotza
 OPA IXEN: opa izan "Iñoi olakoik estotzau opa"
 OPERA (operie): komeria
 OPERAK EIÑ: komeriak egin; "gaur egunien jentiek operak eiñ bier ixeten daus bierra topteko"
 OPILL (opille): opila
 OPONIÑO (oponiñue): eritzi "Danok oponiño bardiñekuek es ga"
 OPONIÑOKO (oponiñokue): eritxiduna
 ORAIÑEN (oraiñena): aupegian sortzen diren gorriuneak, ardo koloreko orbainak.
 ORANGANO (orenganue): origanum vulgare, loramiño
 ORBEL (orbela): orbela
 ORDE (ordie): orde "emoidesu asukera apur bat, bidxer ekarrikitut ordie"

ORDENA (ordenie): ordena

ORDENIE EMON: agindu "Urridxen lekure jueteko ordenie emon eutzien"

ORDES (-ren): ordez

ORDIESKU: ordezko "Esixue ordieskuik ekarri, estu bier"

ORDIE EMON: ordea eman

ORDOTZ (ordotza): ordots, txerri arra

ORDU (ordue): ordu

ORDUEN : orduan

ORE (orie): ore "Oromaidxen eitten san ogidxe eitteko orie"

OREI (oreidxe): hodei

OREI KANPAYE: Eguraldi baltza eta denporale txarra, trumoia zekarrenean jotzen ziren "orei kanpayek", konfuru deia egiten zuten.

ORE MAI (ore maidxe): oromahai

ORI (oridxe): hori

ORIDXO (oridxue): orio

ORIDXOLIE: Argia egiteko erabiltzen burdinezko ontzi txikia (ikusia argazkia)

ORIDXOLIE

ORIDXO ASA (oridxo asie): orio aza "Gabonetan gurien beti jaten san oridxo asie"

ORIÑEL (oriñela): antosina

- ORISKA (oriskie): horiska
 ORITTU: horitu
 ORITXE: behiak txala egin eta ostean ematen duen lehen esnea
 ORITZE: oritza
 ORKATILLA (orkatillie): orkatila
 ORMA (ormie): orma
 OROMAI (oromaidxe): oramahai
 ORPO (orpue) : orpo
 ORPOPIEN EBALI: zapatak sakadiz erabiltzea
 ORPOPIEN JANTZI: zapatak sakadiz janztea
 ORRAITTIÑO: horratio "Orraittino esta ixengo egixe!"
 ORRASI (orrasidxe): orrazi
 ORRASKERA (orraskerie): orraskera "Ori da ule orraskerie eiñ oyena"
 ORRASTU: orraztu
 ORRATZ (orratza) : orratz
 ORRATZ BURU BALTZ (orratz buru baltza) Orratz moeta bat
 ORRATZ BURU SURI: buru orratz moeta bat
 ORRI (orridxe): orri, konposatuetan askotan agertzen da, adibidez: pago orri, untzorri, e.a.
 ORRIKERA: orrien ikara
 ORROA (orroaye): orroa "Beidxen orroaye entzu ot kortan"
 ORROA EIÑ: orroa egin
 ORROALARI: orroalari
 ORSBIKO (orsbikue): hotz biko atxurra
 ORTIK SIER: hortik zehar "Ortik sier ixen ga arratzaldie pasetan"
 ORTOSIK: ortozik
 ORTOSTU: ortoztu
 ORTU (ortue): ortu
 ORTUARI (ortuaridxe): ortuari
 ORTU ATXUR (ortu atxurre): ortu atxur
 ORTZ (ortza): hortz
 OSABA(osabie): osaba
 OSAL: Txakur emeen zelo aldia

- OSALA: behiak erditu ondoren ematen duen lehen esne
OSASUN (osasune): osasun
OSASUN BIGUN (osasun bigune): makal, gaixobera
OSASUNTZU: osasuntsu
OSATU: osatu, sendatu
OSBERO (osberue): hotz bero
OSBIKO (osbikue): horzbiko
OSIÑ (osiñe): ontzi moeta bat, ura hartzekoa
OSKARGI (oskargidxe): oskarbi; "oskargi da, ta estakar euririk".
OSKILLE: hozbera "Ixekeue datorrenien, oskille da ta ipiño osues oyei tapa geidxau"
OSKIRRI (oskirridxe): hozkirri
OSKOL (oskola) : oskol; gaztainen kanpoko arantzadun azala.
OSO (osue): oso
OSO-OSOKO (oso-osokue): pertsonei buruz, oso-oso, zintzo
OSO-OSUEN EİÑ : oso-osoan egin, guztiz sinisturik seroser egin.
OSPE EİÑ: fama egin
OSTANTZEKO: bestelako "Ekatzu ostantzeko botilla bat"
OSTANTZIEN: osterantzean "Esa-tie gure bon esan, ostantzien neuk esango dxunat"
OSTARTE (ostartie): ostarte
OSTAS OSTA: oztaz ozta
OSTATU (ostatue): ostatu
OSTEIKOSTE: izkutuan ibiltzea "Osteik oste ibillten da iñok ikusi esteixen"
OSTEKALDE (ostekaldie): atzekalde
OSTERA (osterie): itzuli, osteria
OSTIEN : 1. bestela.2. "-ren ostien": -ren ostean
OSTIKADA (ostikadie): ostikadie
OSTIKO (ostikue): ostiko "Os-tikuas jo aben katue"
OSTIKOPEKO (ostikopekue): ostikopeko
OSTIKOPIEN: ostikopean
OSTIKOPIEN EBALI: ostikopean erabili "Altzaixue ori gora ostikopien ibilli barik"

OSTOPU (ostopue): oztopo

OSTRIKU (ostrikue): ortzadar

OSTU: lapurtu

OSUEN : gustiz

OTA (otie): 1. ote. 2. oiloek lo egiteko pertika

OTATZIE

OTA ATXURRE: ota atxur

OTA INTTEI (ota intteidxe: otak ebakitzeko igitai

OTA KORAÑA (ota koraiñie): otak ebakitzeko kodain

OTA KORAIÑIE

OTADUI (otaduidxe): otadi

OTARA (otarie): oiloek lo egiteko pertika; "olluek otaran eitten dabie lo".

OTZ (otza) : hotz, hots

OTZAK ILTTE EGON: hotzak hilda egon

OTZARA (otzarie): otzara

OTZIKERA (otzikerie): hotzikara "Estakitt katarrue arrapau bier estuan otzikerakin nabill"

OTZITTU: hoztu

OTZO (otzue): otso. Azkena Mañarian hik zuten. Psoa zeukaten Gorbeitik etorri eta Anboto ostetik pasatzen ei ziren.

OTZOKUMA (otzokumie): otsokume

OTZUNE (otzunie): hotzuna "Eiñ ddau otzuna bat, baiña barriro be altzau dau"

OYE ASTINYU: ohea astindu

PA: mosu, umeen hizkuntza.

PA EIÑ: mosu eman, umeen hizkuntza.

P

PA EMON: mosu eman, umeen hizkuntza.

PAGAU: ordaindu, pagatu.

PAGO (pague): pago. "burdi serrauek" egiteko ona da. Gabonetatik San Blas artean botaz gero kirtanak egiteko ere ona da, kirtena holan ez da berotzen eta.

PAGO ADAR: pago adar, pago abar.

PAGO ASI: pago hazi

PAGODI (pagodidxe): pagadi

PAGODOI (pagodoidxe): pagadi

PAGO ESKUR: pago hazi

PAITTA: ahate

PAITTARRA: pattarra

PAIXA (paixie): faxa, umeei mantarra edo oihala gerrira lotzeko faxa.

PALA: pala

PALANGANA: palangana

PALASIDXO: jauregi

PALO (palue): makil

PANADERU (panaderue): oikin, ogidun

PANTAU: paratu

PAÑELU: zapi

PAPA: ogi, umeen hizkuntza.

PAPAR (paparra): papar

PAPARGORRI : txindor

PAPAR ORRATZ: paparreko orratz

PARA (parie): para, pala

PARAJE: inguru

PARAMENTU (paramentue: sosegu; "Jesus! paramentui pe esteko one gixononek!", (Jesus! paramenturik ere ez dauka honek gizon honek)

PARAU: paratu

PARDILLA: perretxiko

PARE: pare

- PAREJA: bikote.
PARE PARIEN: pare parean
PARESER: eritzi
PARKASIÑO: barkazio
PARKATU: barkatu
PARRA: parra
PARRA EIÑ: parra egin
PARRANDAN: parrandan
PARRA-PARRA: parra-parra, euridxe parra-parra.
PARRILLA (parrillie): parrila.
PARTERA: emagin
PARTIKERA: boltsiko, partikera.
PARTILLEKU (partillekue): baserri bakoitzaren bide partikularra beste zabalago batekin elkartzen den bidegurutzea.
PASADIXU: jazoera, gertaera, pasadizu.
PASAU: pasatu.
PASE: pase
PASIGU LEKU: paseatzeko leku.
PASILLO: karraju, iraganbide.
PASKO ASKUE BETE: meza entzun.
PASKO SAPATU: bazko larunbat.
PASMO BEDAR: anagallis arvensis.
PASTORE: artzain.
PASTUE: larra.
PATAR: ankakin trebea ez dena.
PATATA (patatie): patata
PATATATZA: patatatza.
PATELA: plater
PATIÑ: patin
PATRIKERA: boltsiko, partikera.
PATXADA: patxada
PATXADASKUE IXEN: patxadazkoa izan.
PATXARA: patxada

- PATXARAS: patxadaz
 PATXARASKO: patxadazko, itxurazko.
 PATXO: mosu, umeen hizkuntza.
 PAUSO: urrats, pauso.
 PAUSOTZA: pausots.
 PEKA: orizta
 PEKATU (pekatue): bekatu.
 PEKATU EIÑ: bekatu egin
 PEKOTZ (pekotza): bekorotz
 PELOTA (pelotie): pilota
 PELOTA LEKU : pilota leku
 PENA (penie) 1. pena. 2. min
 PENTZAU: pentsatu.
 PENTZU: 1. pentsu. 2. "-ren pentzu", -ren ustean.
 PEPELO: memelo
 PEPITTE: oiloek mihi azpian edukitzen duten gaixotasuna
 PERDUL (perdule): fardel
 PEREJILL (perejille): perrexil
 PERLESIDXA (perlesidxie): dar-dara, ikara; "ako perlesidxie dekosune".
 PERLESIDXIE EIÑ: ikara eragin
 PERNILL (pernille): urdaiazpiko.
 PERRA: 1. perra, dirua. 2. ferra.
 PERRATOKI: perratoki
 PERRATU: perratu
 PERRATZAILLE: perratzaile
 PERRETXIKO (perretxikue): pe-rretxiko, ziza.
 PERTXETA: andra dotore eta jagia
 PERTZONA: pertsona
 PESKAN EIÑ: arrantzan egin
 PESKERO (peskerue): arrantzale
 PETRAL: alper
 PETROLIDXO (petrolidxue): petrolio
 PETRILL: pretil

PIKA MALLU (pika mallue) pika mailu

PIKAU: pikatu

PIKOR (pikorra): garaun, "gidxau te gero lurre pikortzue geratu da, seye barik"

PIKORTZU (pikortzue): pikortsu

PIKU: moko

PIKUKADA (pikukadie): mo-kokada

PIKUKA EIÑ: mokoka egin

PILOTA LEKU : pilota leku

PILLATU : pilatu

PILLO (pillue): pilo

PILL PILL: pil pil

PINTTAU: pintatu

PIÑA: pinaburu

PIÑU (piñue): pinu

PIÑU ASI: pinu hazi

PIÑU BOLA (piñu bolie): pinaburu

PIÑUDOI (piñudoidxe): pinudi

PIÑU KOKO: pinudietan egoten den eruga

PIPER (piperra): pipar

PIPER BEDAR: pipar bedar

PIPER GORRI: pipar gorri

PIPERMIÑ: piparmiñ

PIPOER NAUSI: pipar nagusi

PIPER TXORIXERO: pipar txorizero

PIPOTA (pipotie): pipila, pipota, "lorAk pipotan daus"

PIRRI: "ume pirri", ume erre

PISPITTA: bisbita

PISTA: 1. pista. 2. basoko bidea.

PISTI (pistidxe): pizti

PISTOLA: ogi luzinga eta mehea

PISTOLA SOPA: pistola deritzon ogiz egiten den zopa.

PISU: pisu

PITILIÑ: pitilin

PITTA: pita

PITXAR (pitxarra): pitxar

PITXERRA ta PALANGANIE

PITXI: pitxi, jostailu; umeen berba da.

PITXIN: pitxin, umeen berba

PITXITXO: pitxitxo, txakurra; umeen berba da.

PITXOLETA (pitxoletie): tximeleta, pitxoleta

PIXETU: pisatu

PIXU: pisu

PIXUE eta azpikaldeko
burdina zatia PENDOLIE

- PLAIDXARA: lautada
PLANTAK EIÑ: plantak egin, itxurak egin
PLATANUE: platanu
PLANTAU: paratu
PLASA MUTILL: auzoetako jaiak antolatzen zituzten mutil gazteak.
PLATER (platera): plater
PLAUSTADA: zaplastada, uretara jausiz gero plaustada ere bai.
PLISTI-PLASTA: plisti-plasta
POBRE (pobrie): txiro
PODAU: inausi
POLAIÑAK: polainak
POLEIYE: polea
POLITT (politte): polit
POLITTO: polito
POLITTU: politu
POLTZA: boltsa
POLTZERO: boltsa erabiltzen duena.
POLTZILLO: boltsiko
PONTZUE: patin
POPOT (popota): 1. kotxea, umeen berba. 2. pipota
POREU: inausi, arantzak, larrosak, mahatsa, e.a.; arbolak, ostera "iñusi"
PORLANA: porlana
PORRA: porra
PORRILLA: belaun buru urtena
PORRU (porrue): porru
PORRU PATATA: porru patata
PORRU SALDA: porru salda
PORTU: portu
POSAL: pozal; txerria hiltzen denean odola batzeko erabiltzen den ontzia; behiak batzeko erabiltzen diren burdinezko ontziak.
POSEN POSAS: pozaren pozaz
POSGARRI: pozgarri
POSIK: pozik

- POSO: patin
 POSPOLIÑ: galeper
 POSPORO: posporo
 POSPORO KAJA: posporo kaxa
 POSTE (postie): poste
 POSTU: poztu
 POSTURE: postura
 POSTURE EIÑ: postura egin
 POTE: pote
 POTIJO (potijue): botijo
 POTIÑ (potiñe): gauza txiki eta batu batua, "txakur potiñe"
 POTO: poto
 POKA: joku moeta bat
 POTOLO: potolo
 POTRO: potro
 POTRO BEDAR: ranunculus ficaria
 POTRO JORRAN: potro jorran; ezer egin barik.
 POTRO SORRI: potro zorri
 POTROSO: zeken
 POTXA: 1. alu. 2. soto, botxo
 POTXO (potxue): botxo
 POTXOR: alu
 POUN EIÑ: jausi, umeen berba da.
 PRAKA: praka
 PRAKERRE: erre antza daukan gizona.
 PREGUNTA: galdera
 PREGUNTAU: galdetu
 PREGUNTES (-ren): eske
 PREGUNTIEN (-ren): eske
 PREMIÑA: premia
 PREPARAU: prestatu
 PRESA: uharka
 PREST: prest, gertu

PRESTAU: prestatu, utzi.

PRIJIDU: frijidu

PRISA: prisa; "prisas dabil"

PRISA BATIEN: prisaka

PRISTIDXA: pizti

PROMES EIÑ: agindu

PROSESIÑO (prosesiñue): pro-zesino

PUJA: erne

PULMOI: biriki

PULMOKUE EUKI: alborengo

PULMOYETAKO GAIXO: albo-rengo

PULMONIDXA BEDAR: pulmonia belar, katarrorako eta tentsioa bajatzeko ona da. Abuztuan haziz beterik egoten ei da landarea.

PUN EIÑ: jausi, umeen berba da

PUNTA (puntie): punta.

PUNTAPIDXUE BOTA: anka bat gora zuzen jaurtikitzen denean, kasu baterako aurrezku dantzan.

PUNTARENGO: dotore, puntarengo

PUNTARENGO JANTZI: dotore jantzi; "puntarengo jantzitte juen da elixara"

PUNTUE EIÑ: puntua egin

PUNTUEN ETORRI: garaiz, sasoiz etorri

PUPU: min, umeen berba da.

PUPU EUKI: min euki, umeen berba da.

PURGA: purga

PURRUSTADA: purrustada

PURRUT EIÑ: uzkerra bota, umeen berba da.

PUSE: materia

PUSLA (puslie): ur batu

PUSIÑ: makila, burdinezkoa ere izan daiteke, jabalina antzekoa, punta zorrotza eta luze samarra; hortz bikoa ere izan daiteke, karabiko laban egoten ziren egur eta otabarrei eragiteko.

PUTZ (putze): putz

PUTZ EIÑ: putz egin
PUTZ ERROSKILLA: hutsak diren erroskilak
PUTZITTU: puztu
PUTZONTZI: putzontzi
PUXIKA: puxika

R

RITXE: ogi moeta bat, astin-astina, kixkorra eta putza.
ROILLOI: lactarius deliciosus, perretxiko moeta bat.
RUBIDXA (rubidxie): ilegorri
RUBIDXO (rubidxue): ilegorri

S

SABAI (sabaidxe): sabai

BURDIDXE SARTZEKO
SABAICO ATIEK

SABAL (sabala): zabal
SABALDU: zabaldu

SABALERA (sabalerie): zabalera "Metro bat inguruko sabalerie eukingo dau"

SABALIK: zabalik

SABALOI (sabaloidxe): Bururik ez garbitzeagatik egiten den kostra

SABEL (sabela): sabel

SABORRA (saborrie): zaborra

SABORRERIDXA: zaborreria

SAGAR (sagarra): 1. sagarrondo. 2. sagar. hona hemen jaso ditugun sagar moetak: golde, bos kantoj, urte bete, erreiñeta, urdiñ sagar, sagardau sagar, suri txiki, kurkubitta, limoi sagar.

SAGAR ABIDXA (sagar abidxie): Sagarrean dagoen habi

SAGARDAU (sagardae): sagardo "Sagardau sagarrakin eitten geñun, klase bat peiño geidxau ixeten sien, gorri txikidxe, mustur lusie da beste batzuk. Sagarra txikitzeko makiñie egoten san gurien, han txikittu da gero prentzara, hiru edo lau bider sartu prentzau, atara barriro sartu, lauortzas arro eiñ dde ipiñi bier ixeten san, sagarrak deken gustidxe atarateko. A sagardae barriketari sartzen geñun da ille bete terdidxen irakitten egoten san. Irakittie akabeta abenien tapau eitten san da ganetik ideltzue edo bustiñas da pekotzaz masie eiñ dde ipintten dxakon, da udebarrirantza edateko moduen egoten san" (Sagardau sagerrekin egiten genuen, moeta bat baino gehiago izaten ziren: Muztur luzuea, gorri txikia etab.. Sagarra txikitzeko makina zegoen gurean, txikitu eta hiru edo lau aldiz prentsatzen zan zeukan guztia ateratzeko. Gero upeletara bota eta han hilabete t'erdian irakiten egoten zen, ondoren estali egiten zen, eta gainetik igeltsuz edo bustin eta pekotzez egindako masarekin estali egiten zen. Udaberrirantza edateko moduan egoten zen)

SAGARDAU SAGAR (sagardau sagarra): sagar mota bat

SAGAR ERRE (sagar errie): sagar erre

SAGAR MAKATZ (sagar makatza): sagar makatz

SAGASTI (sagastidxe): sagardi

SAGASTOI (sagastoidxe): sagardi

SAGATA (sagatie): zarata

SAGATZ (sagatza): saratz. Hau ez ei da ezertarako ona izaten ze arbola

ez da sendotzen eta. sauce

SAGO (sague): sagu

SAGUSAR (sagusarra): saguzahar

SAI (saidxe): sahi

SAILL: 1. sail. 2. gogor

SAKABI (sakabidxe): sasi mediku

SAKAPE (sakapie): 1. teilatuaren hegalpe. 2. piztien gordeleku; "sakapie ta kiñerrapie die erbidxek eskutetan dien lekuek",

SAKATU: sakatu

SAKEN (sakena): 1. gogorra; intxaurrei buruz. 2. pertsona ixila.

SAKENKA OLAGAU : umeen jokoa: intxaur bi esku ahurretan elkarren kontra ezarri, eskuak hanka tartean bermatu eta indar eginez bietako bat apurtzen ahalegindu.

SAKON (sakona): sakon

SAKONDU: sakondu

SAKU (sakue): zaku

SAKU ORRATZ (saku orratza): zakuak egiteko orratz

SAKUTO (sakutue): zakuto

SALBE EIÑ: salbe egin

SALBENTA (salbentie): salmenta "Atzo plasan salmenta ona eiñ ei san"

SALDA (saldie): salda

SALDAR (saldarra): saldar

SALDI (saldidxe): zaldi

SALDU: saldu

SALGAI: salgai

SALGE: saldu barik

SALMUERA: gatzitzeko sistema

SALTAMATXIÑ (saltamatxiñe): saltamatxino

SALTO (saltue): Salto

SALTO EIÑ: salto egin

SALTOKA: saltoka "Saltamatxine saltoka saltoka ibilltten da"

SALTZA (saltzie): saltza

SALTZAILLA (saltzaillie): saltzaile

I. GAMINDE - M. SALTERAIN

SALTZA PERRETXIKO (saltza perretxikue): cantharellus cibarius

SALTZERO (saltzerue): (Adj.) beti erdian dagoena "Orras ondo paseuko señaen dan saltzeruas"

SALUDAU: agurtu

SAMA (samie): sama

SAMA SARRATUAS EGON. sama zarratuaz egon "Sama sarratuas berbaik atara esindde dau"

SAMAKO PAÑELU (samako pañelue): iduneko zapi

SAMAR (samarra): 1. samar. 2. fits, izpi, zikin; "samarren bat dxekek motorrak", "samar bat sartu dxata begidxen"

SAN (sana): zan

SANGA (sangie): zanga

SAN BEDAR (san bedarra): plantago lanceolata, ebakientzako belarra

SANKAPE (sankapie): zankape

SAN JOSE LORA (san Jose lorie): primula vulgaris "Uda-barridxas batera lenengo mobi-tzen diesan lorak dies"

SAN JUAN LORA (san Juan lorie): san juan lora "suridxe ixeten da"

SAN JUAN MAKATZ (san Juan Makatza): makatz moeta bat

SAN PEDRO MAKATZ (San Pedro makatzak): makatz moeta bat, muskila gogorra ei dauka.

- SANTIRITU (santiritue): santiritu, bihurkadak sendatzeko erabiltzen zen sistema: "Santiritu santiritu sana urrutu bere lekuen sartu"
- SANTU (santue): begi nini
- SANTU ARTU: tratu garbiak ez direnak, "Eurek gure dabiesenak eiñ dde oiñ santu artuekin dabis"
- SANTUGIÑ (santugiñe): santugin
- SANTZO (santzue): zantzo
- SAPA (sapie) : 1. frontera, zapa. 2. txima "Orrek deko ule sapie, da ederra ganera"
- SAPABURU (sapaburue): Sapa-buru
- SAPAL (sapala): zapal "Ekatzuz ogi arro bi da sapal bat"
- SAPALDU: zapaldu
- SAPARRADA (saparradie): zaparrada
- SAPARRO (saparrue): txikia, umea; umeen berba da
- SAPARROKOTE (sapparrokotie): zaparrokote "Onixonek be saparrakotie geratu bi dabela esan leike, estot pentzetan asko geidxau asiko danik"
- SAPATA (sapatie): zapata
- SAPATERO (sapaterue): 1. zapata egile. 2. erreketako zapatero. 3. karta jokoan bazarik egiten ez denean
- SAPATILLA (sapatillie): zapatila
- SAPATU (sapatue): zapatu
- SAPEDAR (sapedarra): stellaria media
- SAPI: 1. zapi. 2. katuak uxatzeko erabiltzen da
- SAPO (sapue): apo
- SAPO BEDAR (sapo bedarra): poa annua
- SAPORKIE: inurri ondoko "Selan esango tzut ba, neska edo mutill eiñ dde dauena, saporkie geratu bi dabela esaten da"
- SAPUSTU: zapuztu
- SAPUTZEKO: Zaplastada, nonnahi emana "Saputzeko bat emon bi otzük gero eh"
- SAR (sarra): zahar
- SARAGI (saragidxe): zahagi
- SARATA (saratie): zarata

RATAKA: zarataka "Goixien goixetik asi saie sarataka"

RATATZU (saratzue): zaratatsu "Jente saratzuek buruko miñe eitte
e"

RATU: Soloan pare bat hilabetean ezer eduki gabe egonez gero,
sarra hazten da, eta hazi diren belarrok atxurraz jotzeari deitzen zaio
ratu"

RATZ (saratza): saratz, sauce

RABO (sarbue): arrain moeta "Sarbuek eskeilluek baiño bastueuek dies"

RARDA (sardie): sarda

RARDIÑA BEDAR (sardiña bedarra): erreka bazterretan hazten den
bedarra

RARRE (sarie): sare, belarrentzako saskia

RARGORI (sargoridxe): sargori

RARI: sari +

RARKOTXA (sarkotxie): zaharkote

RARKOTXATU: zahartu

RARRAPARRA (sarraparrie): 1. zalaparta. 2. kontu garbirik ez dagoenean

RARRA-SARRA: Euria majo botatzen duenean "Euridxe da sarra sarra",
sarra ere sarra sarra

RARRATU: itxi. 2.- Zarratuta dagoen landa edo basoa (Sarratue)

RARRERA (sarrerie): sarrera

RARRI: sarri

RARRI ASKOTAN: sarri askotan "Asartatie be gatxa da sarri askotan"

RARRITTEN: sarritan

RARRTAN (sartana): zartangia

RARRTANeko (sartanekue): zartaneko "Onek goixetan sartanekue jaten
sartanekue"

RARRTARA (sartarie): zartada

RARRRTU: sartu

RARRRTU URTEEN BAT EIÑ: sartu irten bat egin "Berandu gabixenes
sartu irten bat egin"

RARRRTUIDXERA (sartuidxerie): sartuera "Sartuidxeran artu geñun erre
sartuera"

- SARTUKERA (sartukerie): sartuera
 SARTZARO (sartzarue): zahartzaro "Onek gustidxok sartzaruen kontuek dies"
 SASI (sasidxe): 1.sasi. 2. nahasi; "ori ok ule sasidxe dekuana!".
 SASI BOTIKA (sasi botikie): sasi botika
 SASI MEDIKU (sasi medikue): sasi mediku
 SASITTU: sasiz bete "Onek daruen martxan datorren urterako sasittute egongo da"
 SASKARA (saskarie): zabor, zikin "Es ai saskarie ixen"
 SASKARA BATU: zaborra batu
 SASKARADUN (saskaradune): zabor biltzaile
 SASKILL (saskille). saskeldo, tropea "Ona asken bakue baiña saskille be alakue"
 SASKILL JANTZI: ganora gabe jantzi
 SASOI (sasoye): sasoi
 SASOKO (sasokue): sasoiko "Ni enas suen sasokue"
 SASPI IXERRAK: Astron. Osa menor
 SASPIKI (saspikidxe): zazpiki
 SASPILYU: lohitu
 SASTAI (sastaidxe): trangoak otabarrez estaliz gero "sastai"ak dira
 SASTARA (sastarie): zasztada "ño emetxe gerridxen emo osten sastada bat, da aste gustidxen ikeraik eiñ esin dde egon nas"
 SASTRIE: Rubus sp
 SASTEI: Ikusi sastai
 SASTU: alperrik galdu "Gastetan ederra san baña oiñ majo sastute dau"
 SATI (satidxe): Zati
 SATITTU: zatitu
 SATOR (satorra): sator
 SATOR BEDAR (sator bedarra): Euphorbia lathyris
 SATOTXU (satotxue): mixerra antzeko pizti txikia
 SATZ (satza): sats
 SATZ ATXUR (satz atxurre): sats atxur

SAUKO: sauko, intxusa

SAURI (sauridxe): zauri, aziendenak baino ez, pertsonenak eridak.

SAURITTU: zauritu

SAYESKI (sayeskidxe): saiheski

SAYETERA (sayeterie): baserrietako leiho estu

SAYETERIE

SAYETZ (sayetza): saihets

SAYETZAK EIÑ: deionak egin

SEBO (sebue): sebo

SEDXETERA (sedxeterie): bahearen sare

SEGIDU: segitu

SEGIDUEN: segituan

SEGURANTZA (segurantzie): se-gurantzia

SEGUROTIK: ziur

SEGURU: ziur

SEI (seye): 1. xehe. 2. sahi. 3. sai, hauek desagertu ei ziren eta orain bi hiru urte berriro hasi ziren ikusten. Gorpuren bat jan baino lehen beleak begiak atera behar dizkio, "begidxe etara barik badau seidxe estie jueten"

SEIEK: Dantzari dantzako "es-kasak" deritzon pausoak

SEIKUE : sauku

SEILL: 1. sail. 2. gogor Ñ" Mutill seille san a"

SEINDUN: zeindun

SEINYU: zaindu

SEKOR: zekor

SEKULA SANTAN: sekula santa

SEKULE: sekula

SEKULE BEDAR (sekule bedarra): *Trifolium pratense*. Sekula belar; soloko belarra da

SELAI (selaidxe): zelai

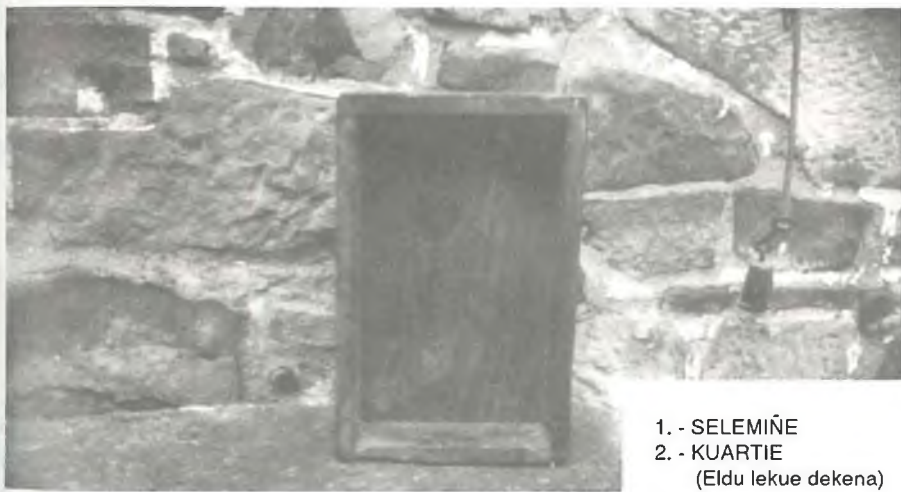
SELAITTU: zelaitu

SELAKO GUREKUEK: norberak zelakoa gura halakoa izan

SELEBRAU: ospatu

SELEBRE (selebrie): Berezi, barregarri "Au dau au gure selebriñ"

SELEMIÑ (selemiñe): zeletin

1. - SELEMIÑE

2. - KUARTIE

(Eldu lekue dekena)

SEME (semie): 1. seme; "Antzuakue san semes, eta ara juen san bixitten Ameriketatik bueltan"

SEMENDI (semendidxe): Azaroa

SEMEORDE (semeordie): semeorde

SEN (sena): sen "Es san leneguen seneratu"

SENAORI (senaoridxe): azenaori

SENDU (sendue): sendo

SENDOTU: sendotu
 SENERA ETORRI : senera etorri, konortea berreskuratu
 SENETIK ATARA: senetik atera, burutik eragin
 SENIDE (senidie): senide
 SENIEN EGON: senean egon
 SENITTARTE (senittartie): senidearte "Senittartiekin beskeidxe dekie gaur"
 SENPER EIÑ : lana gogor egin "A dana aurrera atarateko senper ei abien orrek"
 SENPERTUTE EGON : lanean gogortuta egon
 SENTELLA!: demontre
 SENTIDU: asmatu
 SENTIMO (sentimue): zentimo
 SENTZILLO (senzillue): apal "Aberatza ixengo da baiña sentzillue be bai"
 SENTZUDUN (senzundune): zentzudun "Ixen seittes sentzundune ta eixu esate otzuana"
 SENTZUN (senzune): zentzun
 SENTZUNBAKO (senzunbakue): zentzubako
 SEÑORA (señorie): andra
 SEPA (sepie): mahastondo
 SEPILLO (sepillue): zepilo
 SEPO (sepue) zepo
 SEPULTURIE: Sepultura "Etxeko baten bat iltten sanien urte bidxen lutue egoten san, elixan sepulturie ipintten san, an mantie, kandelak da argisaidxola bat ipinttenb sien, da etxekuen da ausokuek be egoten sien. Domeketan mesa nausire da errosaridxora juen bier ixeten san, kandelak ixetu da bertan egoten. Abade asko egoneskero mesa denporan da ostantzien mesie akabetan sanien sepulturetara jueten sien errespontzuek eitten, asi baiño lenau abadiiek kapelie ipintte aben da ara dirue bota bier ixeten san da orduen berorrek Pater nosterrak erreata abesan, akabetabenien barrero be kapelie ipinntaben, diru geidxau botaten badxakon beste errespontzu bat erresata aben, ostien ba beste batera

jueten san. Luto barridxen, lelengo amabost egunetan jentiek sepulturara dirue botate aben. Batzuk mesien ordes argisaridxe emote abien (Etxekoren bat iltzen zenean urte bian lutoa gordetzen zitzaion, eta elizan sepultura jartzen zen. Igande guztietan meza nagusira eta errosariora joan behar izaten zen sepulturara etxeko eta baita auzokoek ere juaten ziren. Sepulturan manta, kandeleroak eta argizaiola egoten ziren. Abade asko egonez gero meza denporan bestela meza bukatuta gero, errespontzoa botatzen juaten ziren sepulturara, apaizak kapela luzatzen zuen dirua botatzeko, eta Paster nosterra errezatzeko. Luto barrian lehen hamabost egunetan jendeak sepulturara dirua botatzen zuen. Batzuk mexa diruaren orde argizaria ematen zuten.
 SEREGIÑ (seregiñe): zeregin
 SEREN (serena): zeden "Serenak ja oskus maidxen anak"
 SERENAK JAN: zedenak jan
 SERENDU: zerendu
 SERESAN (seresana): zer esan "Suek be eukikosue seresanen bat esta?"
 SERIDXO (seridxue): serio
 SERORA (serorie): serora, sakristana. "Seroriei urtekue onenbesteko garias pagetan dxakon antxiñe"
 SERRA (serrie): zerra
 SERRADORE (serradorie): zerrari
 SERRAU: zerratu
 SERRAUTZ (serrautze): zerrauts
 SERRIÑ (serrriñe): zerrauts
 SERROTA: zerrota
 SERTU: zertu
 SERU (serue): zeru
 SERU ARG! : zeru garbi, argi
 SESEILLE: otsaila
 SESEN (sesena): zezen

- SESIÑA: zezina. Behikia izaten zen. "erremandarie" k inkantean salduko okelaz egiten zen. Gatz eman ostean sikatuta eskegita edukitzen zen.
- SESPAL (sespala): ezpal
- SESPALDU: ezpaldu
- SESTAILL (sestaille): otzare
- SESTO (sestue): saski
- SETAKA (setakie): zikin geruza, batez ere koipetsua. "lapikuei garbittu esik, eperdidxen eitten dxakien satakie nekes kentzen da"
- SIBIRI MAKATZ (sibiri makatza): makatz moeta bat; gaur egun moeta hau desagertu egin da.
- SIDER (siderra): zilar
- SIENTZIDXA (sientzixie): zientzia, zuhurtasuna "Onak txakurrok sientzidxa asko eukitten dabie"
- SIER: zehar
- SIERKA: zeharka
- SIERRETARA: zeharretara
- SIESTA (siestie): siesta, bazkaloste
- SIETZ (sietza): zehatz. 2.- zintzoa
- SIETZ SIETZ: zehatz mehatz "Sietz sietz kontaidesu ser ei osun"
- SIKERAN: behintzat "Noas juen badeku sikanan"
- SIKETE (siketie): sikate
- SIKETU: idortu
- SIKINKERIDXE: zikinkeria
- SIKINYU: zikindu
- SIKIÑ (sikiñe): zikin
- SIKU (sikue): siku
- SIKU PETRALA: siku handia "Siku petralak alakuek ogi satitxo bat pe estoskun emon"
- SILBOTA (silbotie): zilbota "Lo-dittu seinien silbotie be ederra dekosu"
- SILL (sille): 1. zil. 2. gara, zil. Kipula eta berakatzetan batez ere.
- SILLA (sillie): aulki
- SILLETIE: aulki txiki
- SILLU (sillue): Silo

SILYU: zildu "Patatie egon dan lekuen silyu dxaku"

SIMEL (simela): zimel

SIMELDU: zimeldu

SIMETZ (simetza): otzarak, aurkiak, eta egiteko erabiltzen diren egur zafren gaia

SIMETZESKO (simetzeskue): zimetzezko "Simetzesko aulkidxez politteke ixeten dies"

SINGLE (singlie): mehea eta luzinga

SINTTA (sinttie): abarken zintak

SINTTARRI (sinttarridxe): galtzarako harriak iladan dagozenak

GALTZADIE, eta
illadan doazen
harriak:
SINTTARRIDXEK

SINTXA BEDAR (sintxa bedarra): Phalaris arundinacea

SINTZ EIÑ: zintz egin "Eixu sintz errime orrek mokuok kendu diusen"

SIÑ (siñe): zihi "Gurien euesan posalak siñeskuek sien"

SIÑESKOR: siniskor

SIÑESTU: sinistu

SIÑTXIPER IKUSI : gorriak ikusi; "siñtxiper ikusitte nau ni gero"

SIRAUN (sireune): siraun

SIREUN: siraun; koloreen arabera lau moeta ei dagoz

SIRI (siridxe): 1. zihi, juncus effusus. Gariak kentzeko erabiltzen da. Aulkiak egiteko ere erabiltzen zen lehen. 2. ziri. "Sarakada bedarrai siridxe sartzen dxakun bedarra es jausteko"

SIRIDXE SARTU: ziria sartu "Siridxe sartu oskue orrek politto"

SIRI MIRI: ziri miri

SIRIÑ: zirin, beherazkoa txahalena eta batez ere.

SIRI-SARA: Hara ta hona ibili eta ezer eskuetatik ateratzen ez duen andrazkoa. Andrazkoentzat bakarrik.

SIRI-SIRI: ziri-ziri, euria egiten duenean indar zera esaten da: "siri-siri botaten dau"

SIRKIÑ (sirkiñe): eskasa

SIRKIÑ EIÑ: berriren bat hartukeran erreakzionatu ez egitea, ezezko erara erabiltzen da gehienetan.

SIRRI (sirridxe): zirri

SIRRI EIÑ: zirri egin

SIRRIKE: zirrika

SIRRI PARRA: Zarra parra, nahastetsua

SIRTZILLUEK: zirtziluak

SISI PASA: Haginak falta eta "s"ren ordeaz "z" egiten denean, atsoa agureak, eta mozkorrak ere batzuetan

SISPUR "Sispurue": zizpuru, hasperen "Sispurue ta kontue ugeri"

SISTRÍÑ (sistriñe): ziztrin

SITXE: sits,2.- karena

SITXEK JAN: sitsak jan "Urte betien armaidxuen euki uas da sitxek jaostes prakak"

SIURRE EGON: ziur egon

SOBRE ALDAMEN: aldamenen gaineko aldamera

SOI (soidxe): soi 1.- Laiatu ondorengo lur arloa "laidxa soidxe" 2.- Lur eta guzti kendutako belarra "Txondorrai ganetik soidxe ipintten dxakon"

SOINKURUTZE (soinkurutzie): txakurren aurreko hankek lepoan egiten duten lotura.

SOIÑEKO (soiñekue): soineko

SOIÑIEN: soinean "Aste betien soiñetik kendu barik dabitt arkondarie"

SOIÑU (soiñue): 1. doinu. 2. trikitrixa

SOIÑUE ARTU : musika segitu "Belarri ona deko onek atuen artzen dau soiñue"

SOKA (sokie): soka

SOKA DANTZA (soka dantzie): soka dantza. Dantzari dantza-ren ostean egiten da. Soka dantza egiteko dantzariak txilinak kentzen dituzte. Aurrekue, atzekue eta irabasidxe egiten dira, gero neskak hautatzen dira, lehengo biei aurrezkuariak eta atzazkuariak "Banango sarra" egiten diete dantzan, gero beste sei neska bildu eta soltien egiten dute.

SOLDAUTZA (soldautzie): soldadutza

SOLDEAU: soldeatu

SOLDU: soldu, zauria enkonatu

SOLI: zoli

SOLI EGON: zoli egon "Soli dau au ia iñor ikusten daben"

SOLO (solue): solo

SOLO ATXUR (solo atxurre): solo atxur

SOLO BARRI (solo barridxe): lurbarri

SOLOMO (solomue): solomo

SOLO SELAI (solo selaidxe): Lautadan dagoen solo ederra

SOLTAU: soltatu

SOLTERU (solterue): ezkongue

SOÑEKO (soñekue): soineko

SOPA (sopie): zopa. Hiru moeta egiten dira: "berakatz sopie", "fideo sopie" eta "pistola sopie".

SOPIE TA ESKONTZIE BERUEN: zopa eta ezkontza berotan

SOPITIE (sopittie): zopita "A-barkak sulotzen sieneien aspittik ipintten dxakien ipingidexe"

SOR (sorra): zor

SORAGARRI (soragarridxe): zoragarri

SORANGA (sorangie): erdi zoroa, neskak "Sasoie dekie txarra oiñ, danak be erdi soranga dabis"

SORATU: zoratu

SORAU: zoratu

SORBATZ (sorbitatza): erreminten aho+

SORBURU (sorburi): sorbalda

SORDUN: zordun

SORGINKERI (sorginkeridxe): sorkinkeria

SORGINYU: sorgindu

SORGIÑ (sorgiñe): sorgin

SORIDXONAK: zorionak

SORIDXONEKO: zorioneko "So-ridxoneko erlojuoi, erosiku nat ba urrengo ara jueten nasenien"

SORIDXONIEN BATEN ETORRI: behingoz etorri, zorionean etorri

SOR IXEN: zor izan

SORITXAR (soritxarra): zori txar

SORITXARRIEN: zoritxarrean "Soritxarrien esan geuntzen"

SORJETA (sorjetie): Josteko era bat

SORKI (sorkidxe): Buruan kargak eroateko ipintzen dena baino ez da

SORO (sorue): zoro

SORRI (sorridxe): zorri

SORRI ABERASTU (sorri aberastue): zorri aberastu "Onak be diru apur bat eiñ dabienien sorri aberastu dies"

SORRI BISTU: zorri piztu, sorri aberastu

SORRIEN EUKI: zorretan euki "Emen dakatzut sorrien euki otzuanb oridxue"

SORRIKETAN IBILLI : zorri harrapatzen ibili

SORRISTO (sorrístue): zorritzto "Iñundik iñora es aben gure an geratu nintten"

SORRO (sorrue): 1. zorro. 2. sarbu

SORROKA EIÑ: maltzurkeria egin

SORRO SORRO: ixilean, ideia maltzurrekin "Sorro sorro ebillen da askenien be berak gure abena ei aben"

SORROSTARRI (sorrostarridxe): zorrotzarrri

SORROSTU : zorrotzu

SORROTZ (sorrotza) zorrotz, pertsonak ere min bizkorra dutenean

SOR SOR EUKI: solduta euki

SORTU: sortu

SOSEGAU: baretu

SOSO (sosue): 1. zozo. 2. geza

SOSOLO (sosolue): mozolo "Esteko sustantzidxaik sosolue alakuek"

SOSONGO (sosongue): mozolo

SOSONGA (sosongie): mamala "Estakitt sosonga antza es tan ori"

SOSTENIDU: eutsi

SOSTOR (sostorra): kutsu gaitzeskorreko diminutiboa; "ume sostor bat".

"sostor oi!". "ume sostorrok!... niri burle eitten"

SOSTROPO (sostropue): ebakiko arbolaren sustraia lur azalean dagoena

ARBOLA EPERDIDXEK,
SOSTROPUEK

SOTINKE: zotinka

SOTIÑ (sotiñe): zotin, negar zotin

SOTZ (sotza): zotz

SU (sue): su

SUABE (suabie): leun

SUBE (subie): suge; "sube berdie ona ixeten da, sendue". Sama mehea daukan sugea arriskutsua izaten da, txikia bada arriskutsuagoa handia baino. Pikatuz gero kasik igerri ez.

SUBEKI (subekidxe): Sugekia "Angillak subekidxeek dies"

SUBI (subidxe): zubi

SUBILINDARA (subilindarie): sugelandara. Sugelandaretan arrak eta emeak bereizten ei dira gehienetan emeak izan arren.

SUBILLOSTE (subillostie): supazter "Afalostien gurien errosaridxue erresetan san da gu mutikotxuek, ainbat bider lukartzen nintxen subillostien"

SU BURDIÑ (su burdiñe): su burdina

SU-BURU (su-burue): su gaina

SUE EMON: sua eman

SUE ILLE: su hila

SUEK HARTU: suak hartu

SU KANPEYE: Nonbaiten sua dela iragartzeko jotzen den kanpaia.

SUeltu (suelvue): suelto

SUERTAU: suertatu

SUERTE (suertie): zorte

SUERTE TXARREKO (suerte txarreku): zorte txarreko

SUGARRI (sugarridxe): sugarri

SUGELANDARA (sugelandarie): sugelandare

SUINGEI (suingeixe): suhigai

SUIÑ (suiñe): suhia

SULESKO (suleskue): zulezko, "Ekatzu sulesko koillarie"

SULO (sulue): zulo

SULOTU: zulatu

SU ONDO (su ondue): sutondo

SU OSTE (su ostie): su oste

SUR (surre): sudur

SURDA (surdie): basurdearen ilea

- SURDEI (surdeidxe): lantzurda
 SURI (suridxe): zuri
 SURINGO (suringue): zuringo
 SURITTASUN (surittasune): zuritasun
 SURISKE (suriskie): zuriska "Erosi uan jakie suriskie da"
 SURITTU : 1. zuritu, azala kentzea. 2. zuritu
 SURI TXIKI (suri txikidxe): sagar moeta bat, txikia eta goxoa.
 SURMINTXE: ganaduaren surtziloak "esate baterako beidxe aixutzen danién, surmintxetik eldu, ague sabaldu eta botillatik mansanillie emoten dxakie"
 SURRUMURRU (surrumurrue): zurrumurru
 SURRUN (surrune): sabaiko zuraje
 SURRUT: zurrut "Eraixu esnie surrut"
 SURRUT EIÑ: zurrut egin
 SUSA (susie): calocybe gambosa, perretxiko mota bat
 SUSARA: susara, behien zelo aldia
 SUSA GORRI (susa gorridxe): Zuza gorri
 SUSALEKU (susa lekue): zuza leku, haitzean egoten dira gehienetan
 SUSEN (susena): zuzen
 SUSENDU: zuzendu
 SUSEN EIÑ: zuzen egin
 SUSENIEN: zuzenean
 SUSENTASUN: zuzentasun
 SUSI (susidxe): zuzi
 SUSTER (susterra): sustrai
 SUSTER MUKUR (suster mukurre): arbola edo beste landareren bat botaz gero lurrean geratzen den ipurdia
 SUSTO (sustue): ikara
 SUTE (sutie): sute "Or mendixen estakitt ba sutiek estausen"
 SUTEI (suteidxe): Sutei
 SUTONDO (sutondue): sutondo
 SUTU: sutu
 SUTUNDU: zutundu
 SUTUNIK: zutik

T

TABA (tabie): Taba

TABAKO (tabakue): nicotiana tabacum

TABAKORRI (tabakorridxe): tabako orri, tabakoari orokorrean esaten zaio "Esixu ainbeste tabakorri erre"

TABERNA (tabernie): taberna

TABERNALARI (tabernalaridixe): tabernalari "Gurien baten batzuk badaus tabernalardixek diesenak be"

TABERNARI (tabernaridxe): tabernari

TADXU (tadxue): taiu, itxura "Ori on tadxue daruunana"

TAJADA (tajadie): xerra

TAJADERA (tajaderie): taxadera, arotzen erreminta

TAKA TAKA: taka taka, ume berba, ibiltzeari esaten zaio.

TAKARRARA (takarrarie): Kolpea "Belaunas maidxe jo ot da nik artu ot takarrarie"

TAKET (taketa): taket

TAKO (takue): Egur zatia, esate baterako ate osteetan jartzen dena, edo aukiei loka daudenea jartzen zaiena. 2.,- Lur atala ere "Tako bat erei osu"

TALENTO (talentue) : gogo

TALENTOSO (talentosue): gogotsu, azkar

TALO (talue): talo

TALO PARA (talo parie): talo pala

TALOPARIE

- TAMAÑU (tamañue): tamainu, tamaina
 TANBOLINTTERO (tanbolin-tterue): tanbolindari
 TANBOLIÑ (tanboliñe) danbolin
 TANBOR (tanborra): txirrinken danbor
 TANGA (tangie): tanta "Euri tangak abidxetan daus"
 TANTAI (tantaidxe): arbola handia
 TANTAI BEDAR (tantai bedarra): patata eta arto artean hazten den belar moeta bat
 TANTAKA (tantakie): Tanta. "Oridxo tantakie jausi dxatzu"
 TAPA (tapie): 1. Lapikoen tapa 2.- Mantak
 TAPABOKA (tapabokie): Tapabo-ka "Otza eitten dau ta artuixu tapabokie"
 TAPADUN (tapadune): tapadun
 TAPAU : estali
 TARDAU: berandutu
 TARIÑ (tariñe): Txori moeta, erdaraz verdecillo
 TARRAS: narraz "Sakue tarrasien daroie"
 TARRAS ERUEN: narraz eroan
 TARRASIEN: narrazean
 TARRASKA: narrazka
 TARRASKARA (tarraskarie): narrazkada "Tarraskara batzuk eiotzies baiña astune da ta esin ixen dabie eruen"
 TARRATARA (tarratarie): tarratada "Taratara batzuk euki arren, ondiño ebalikus amantalak"
 TARRATOLA (tarratolie) : huts eta arola, intxaurrei buruz esaten da, tarratolaka jolastu ere egiten zuten
 TARTAMUTU (tartamutue): berbaltu "Bata gorra da bestie tartamutue dies
 TAS TAS EIÑ: jo, umeen berba da
 TATO: salto, umeen berba da
 TATO EIÑ: salto egin, umeen berba da
 TAUKI (taukidxe): tauki
 TAUKIKE EGON: lokuluskaka egon "Gabien lo gutxi eiñ dde edo, jarritte egon dan denpora gustidxe taukike egon da"

- TAUPADA (taupadie): taupada
TAUTI(K) PES: tutik ere ez, ezer ez egiteari, kolperik ere ez emateari
"Ikusi geratu barik nabillega, ta suek tautik pes"
TEJABANA (tejabanie): tejabana
TEJADA (tejadie): texada, arotzen erreminta
TEJAMANA (tejamanie): tejabana
TELA (telie): bits "Uratzai ganien telie eitten dxako" 2.- Oihal
TELEBISIÑO (telebisiñue): telebista
TELLA (tellie): teila
TELLA PERRETXIKO (tella perretxikue): russula emetica
TELLATU (tellatue): teilatu
TELLATUPEYEN: teilatupean
TEMA (temie): seta, tema "Estok ta badok arratzalde gustidxe teman daruosue"
TEMAN IBILLI : eztabaidan, teman ibili
TEMATI (tematidxe): temati "Es ai tematidxe ixen, badala diñuat"
TEMATU : tematu "Jakin ba alantxik sala, da tematu eiñ bier!"
TEMOSO (temosue): temati
TENASA (tenasie): tenaza
TENEDORA: sardexka
TENESA (tenesie): tenaza "Suten ebalitte gori gori parau san tenesie"
TENPLAU TENPLAU: lasai, frankil "Kafetxo bat artu da tenplau tenplau juego gosak"
TENPLE: Ez hozt eta ez bero, tenplea "Selan dau kafie? - Tenplean"
TENTAU: dendatu
TENTE POSTE (tente postie): zutabe "Auxe tente postioi be estakitt ba serenak jan bier estaben"
TERRENU (terrenue): terreno
TERTZIDXOS: sasoiz "Satos gero beskeitteko tertzidxos"
TIKI TAKA: tiki taka, ume berba, pausu emata
TILO (tilue): ezki
TIÑEKO (tiñekue): zurezko kajoi batzu ganaduari jaten emateko
TIPI TAPA: tipi tapa. 2.- abiatzea "Artu jeneruoi da tipi tapa politto politto"

abidxau giñen”

TIRAGOMA (tiragomie): tiragoma

TIRANTE (tirantie): zerraren tiranteak

TIRETU: tiratu “Tiretu errime ia kentze ostesun”

TIRISIDXE: tirizia

TIRO EIÑ: tiro egin

TIROK: “erdu”ren parekoa dugu hau; tirok, tiron, tirosu, tirosue+

TIRRIÑ: Ume negarti gogaitkarria 2.- Ganorabarik tatarraz dabilena “Tirriñe daridxola ibillten da”

TIRRIÑ TTE TARRAN: Ganora-barik ibiltzea

TITI (titidxe): diti

TITI PUNTA: diti punta

TITIDXE EMON: ditia eman

TITILI TOTOLO IBILLI: Ez ur eta ex gatz ibiltzeari

TITTERA (titterie): ditare

TO: Esakera bat

TOKAMEN (tokamena): Banake-tetan parte bat “Nire tokamena emoidesue da banoye”

TOKAU: tokatu

TOKI (tokidxe): toki

TOKILLA (tokillie): tokila

TOKOR (tokorra): gogor “Kure tokor tokor dau oingo udan”

TOLOSTU: tolestu “Tolostute sartuixues erropak armaidxuen”

TOMATE (tomatie): tomate

TONTA (tontie): mamala

TONTATU: lelotu

TONTO BURU EIÑ: Lelo buru egin, ezer ez dakienarena egin.

TONTO MOSOLO (tonto mosolue): tonto mozolo

TONTOLAPIKO (tontolapie): ton-tolapiko

TONTOR (tontorra): tontor 2.- Gorputzean haunditua “Tontortxo bat urte oste esku ganien”

TOPAU : topatu

TOPE EIÑ: tope egin “Ixe ixek arkal tope eitte u”

TOPEKA: topeka "Orrek areittuok beti topeka dabis"

TOPIÑA (topiñe): topina, lurrezko lapikoa beheko suan babak eta egiteko.

TOPIÑE

TOPIÑE EGON: "lurra topiñe egon" busti lurra

TOPOLIÑO: Tabernetan egoten ziren edalontzi azpi sendoak

TORNEU: torneatu

TORTOLA (tortolie): tortola, verenda murielis

TOSTADA EGUN (tostada egune): haratuzteari esaten zaio

TOTAL : guztiz

TOTO (totue): sein, umegorri; umeen berba da

TOTOLO: Lodia dena

TOTOLO TOTOLO: Potolo potolo

TRABA (trabie): oztopo

TRABA EIÑ: traba egin

TRABAK IPIÑI: trabak ipini "Estosu ikusten or egon da traba eittotesune?"

TRABES IPIÑI: trabez ipini

TRABILLA: Bearria, hebilla, zapata hebilla

TRAGAU: irentsi. 2.- Erahil "Ori eitten bostek tragaukaut"

TRAGU (trague): zurrutada

TRAGU EIÑ: drink egin

TRAMANKULU (tramankulue): tramankulu "Olako tramankulu luze bat san, da aras salto eitte abien"

TRANGA (trangie): tranka

TRANGALA

TRANGABEL (trangabela): trangadel, egurra pikatzeko edo mailuz jotzeko erabiltzen den enborra

TRANGADERA (trangaderie): trangadel

TRANGO (trangue): bidezuloak eta bidetontorrak

TRANKILL: lasai

TRANKILLO (trankillue): Lasai

TRANPA (tranpie): tranpa

TRANTZITTO (tranzittue): Transito

TRAPU (trapue): trapu

TRASTE (trastie): traste

TRATAU: tratatu

TRASTERIDXA (trasteridxie): tres-neria

TRATULARI (tratularidxe): tratulari

TREBERE (treberie): trebede "Beko suen ganién topiñe ipintteko aspidxenn treberie ipintten dxakon"

TREBOLA: rebola

TREMESA: tremesa, sahiiz egiten den ogia

TREPETXO: Tresnei deitzeko modu bat, batzuetan, ez beti modu iraingarrian ere "Ideosue da gizona eitten dau gausa bakotzik, ikusgarridxe, da eukin be danetarako trepetxuek dekos" "Kendixen onek trepetxuok emendik"

TRIBULIDXE:zaldiekin erabiltzen ziren karroak

TRIKILIMAÑU (trikiliñañue): oztopo, traba

TRIKITRAKA (trikitrakie): karrakaldo

TRIKI TRAKIE

1.- Atzean ESKUTIÑAK

2.- Atzekaldeko kirtena GRADIADORA

3.- Lurrean sartzen direnak ORTZAK

TRILLADORA (trilladorie): garia jotzeko makina

TRIPA (tripie): sabela

TRIPAKALLU (tripakallue): tripakailu

TRIPAKARA (tripakarie): tripakada

TRIPAKI (tripakidxe): tripaki

TRIPASPIKO: Tripa azpiko

TRIPAUNDI (tripaundidxe): tripontzi

TRIPOTXA: tripotxa

TRISKANTZA (triskantzie): Per-tsona, animali edo denporaldiak kalteak haundiak egitea. "A-seridzek pentzetot ollotekidxen triskantza galanta ei otziela"

TRISKAU: Erasoren bategatik zehatz alperrik galdu "Andikoko txalax solue triskaute itxi oskue"

TRISKILL (triskille): saskil

TRISTE (tristie): triste

TRISTE EGON: triste egon

TRISTESIDXA: tristezia "Iño be esta ikusten ausuen, au au tristesidxe sartzeko neikue da"

TRISTETU: tristetu

TRISTURA (tristurie): tristura

TROKA (trokie): troka, baranku

TROKARRU (trokarrue): Trokaren azpiakaldean egoten den arro unea

TROKATU: trokatu, bihurtu

TROKOTZ (trokotza): Nanu, itsusi

TRONGELA (trongelie): trongela, egurra mozteko arloa

TRONGO (trongue): enbor

TRONPA (tronpie): Soiñu egiteko tresna, zarata berezia dauka 2.- Adarra jotzea ere "Neuri begittute tronpa joten eh"

TRONPETA (tronpetie): Tronpeta 2.- Bete betea, ederra dagoena "Ori gastetan basa neska trnpetie"

TRONPO (tronpue): Tronpo, Jolastekoa egurrezkoa, kordelaz batu eta askatzerakoan txirimolaka hasten zen honela gehien iraun erazten ziona garaile.

TRONTZA (trontzie): trontza

TRONTZO (trontzue): Zati handia adierazteko

TROPE (tropie): trope, baragarri

TROTXA (trotxie): Gari aleak gordetzen zireneko gela txikia

TRUKE (trukie): Truke

TRUK ESKONTZAK : familia biko neba arreben artean egiten direnak

TRUKUTZ (trukutze): arbola edo beste landareren bat botaz gero lurrean geratzen dena

TRUMOI (trumoye): trumoi

TRUNGUTZ: Ondo, "Arto trungutzek edo artondue"

TUPIDXE: oletako mailu mekaniko handia

TURROA (torroie): Turroa

TUTU (tutue): txiki, txatxar. 2.- majina

TX

TXABILLA (txabillie): Artilezko haria egiteko tresna, txikia eta egurrezkoa, bueltaka ibiltzen da, ganekaldean txapel antzerakoa dauka. Orain ere egiten da txabilan "Goruetan andrak da txabillan gisoneskuek"

TXABILLIE

TXABOLA (txabolie): txabola

TXAFLAN (txaflana: txafan

TXAIÑTXURRIKE: txankurrika

TXAKA TXAKA: Ume berba= taka taka. 2.- Oines pauso arinas joatea

TXAKARA BATEN: Abiada baten " Arratzaldien txakara baten ekarriko tzut biosune"

TXAKETA (txaketie): jaka

TXAKETENA: Biriketako antura (edema pulmonar). Odola oxigenorik gabe geratzen zen. Odola xurgatzeko usenak jartzen zizkioten gaixoari, geroago "sangria" egiten zen.

TXAKILLAN EIÑ: larrutan egin.

TXAKOLIÑ (txakoliñe): “Len matza mentau eitten geñun, orrek inder geidxau eukitte aben, emen etxostien euen mastoidxe a obie san, gogorraue. Mastoidxek urtien birriten atxurtu ein bier ixeten san, bata udabarridxen da gero Agostu askenerantza. Ondo eldute egon bidau matzak, batu da metro bi inguruko tiñekuen, ankakin apurtzen san, aspidxen olak eukitte abesan, iru edo lau gixonek ekutte eutzien, gero sapaldu da apurtuikuen, se matza ondo apurtu bida, prentzara botaten san, prentzau da gero barriketan sartzan san, irakitten egoten san hillebete pasautxuen da tapau eitten san, da sagardauen moduen ganetik ideltzuaz edo bustin lurre da pekotzaz eiñiko masias tapetan san, au esan bringetan da etxako aixeik sartzan. San Blas inguruen barrikie kanbidxau eitten da, udabarridxen Garidxuman edateko edo enbotilletako moduen egoten san. Ondarrien kantara bat inguru geratzen san. Abaiñon txakoliñek ugeri euesan: Eskolakue, Arrokie, Garratzekue, Gasteiñetza, Martena, gurie Abaiñobieskue, da Garidxuman erromeridxaik be esan egoten da denpora ona eitte abenien jentie ugeri etorten san

TXAKUR (txakurre): txakur

TXAKUR ANDI: txakur handi, hamar zentimoko txanpona

TXAKUR ESTUL (txakur estule): txakur eztul, eztul gogorrari esaten zaio

TXAKUR TXIKI (txakur txikidxe) Txakur txiki, bost zentimoko txanpona

TXAL (txala): xahal

TXALA EIÑ: xahal egin

TXALA ENTREGAU: Txahala, saldu zaion jabe berriari, eraman

TXALMA (txalmie): txalma, astoei, eta astotzarak ipini baino lehen jartzan zaien manta.

TXALO (txalue): txalo

TXALO EIÑ: txalo egin

TXALOKA (txaloka): txaloka

TXALOPIN TXALO. Umeen berba, txalo egin

TXALSEKOR (txalsekorra): txalzekor

TXAMARRA (txamarrie): Jaka moeta, baina es oraingo “chamarra” esateko, lehengo zaharrek jakeren bati esaten omen zioten.

TXANDA (txandie): txanda

TXANDAR (txandarra): Txandal
 TXANDIE ARTU: txanda hartu "Lenau juengo nas da neuk artukotzut txandie etorten seyenerako"
 TXANKA (txankie): txanka, hanka 2.- Kartetan, sota
 TXANKA MEYE: txanka mehe "Txanka meyek da goidxek sabalak dxekesak orrek"
 TXANKETAKO (txaketakue): txanketan ematen den kolpea
 TXANKLETA (txankletie): txankleta
 TXANKULU (txankulue): 1. Abarken antzerako aoinetakoak, ez dute kordelik edukitzen. 2.- Egurrezko eskalapoinak
 TXANKURRIKE : txankurrika "Ainkie ideltzau otzie, makuluk be estotzie emon da txantxurrike dabil"
 TXANPIÑOI (txanpiñoie): Aga-ricus campester
 TXANTEL (txantela): 1. txartel.
 TXANTXAN (txantxana): mezatara joateko azken kanpaiakada
 TXANTXANGORRI (txantxan-gorridxe): Txori moeta, papar-gorria
 TXANTXANIKO (txantxanikue): bizkortasuna eta arintasuna adierazteko erabiltzen da gonbarazioetan; "txantxanikuen moruen juen da bixikletan". "gixona, txantxanikuen moruen saus ondiñon bat-ta"+
 TXANTXAR (txantxarra): txantxar ; "txantxarra deko"
 TXANTXIKO (txantxikue): Buru arina
 TXAPA (txapie): txapa
 TXAPARRO (txaparrue): ume; umeen berba da
 TXAPEL (txapela): txapel
 TXAPEN-TXAPA : gainezka; "au-tobuse txapen-txapa etorri da", "tabernie txapen txapa beteta dau"
 TXAPIÑ (txapiñe): txapin
 TXAPIÑO (txapiñue): galtzerdi gisa oinetan erabiltzen zen ehun zatia gero abarkak janzteko
 TXAPIÑOKI (txapiñokidxe): txapinoa egiteko erabiltzen zen ehuna
 TXAPITTULA (txapittulie): ipingi
 TXAPLATA (txaplatie): berritsu, gogaikarri
 TXAPLIGU (txapligue): Bolande-ra

TXAR (txarra): txar
 TXARA (txarie): arbola landarak eta sasiak dauden leku
 TXARARTE (txarartie): Txara artea
 TXARAKILLA (txarakillie): maratila
 TXARAMELA (txaramelie): txaramela, maratila
 TXARATU: Landara bereziz eta arantzez arloa betetzen denean "Basue sietz txaratu dxaku"
 TXARATILLA (txaratillie): maratila
 TXARRANTXA (txarrantxie): Ga-nadua eskubilatzeke 2.- Ehuna orrazteko eskubila.
 TXARRI (txarridxe): txerri
 TXARRI AGIÑ (txarri agiñe): desbideratuta irteten duen hagina
 TXARRI ASKA (txarri askie): txarri aska
 TXARRI EME (txarri emie): arkala
 TXARRI ERREGALU (txarri erregalue): Etxean txarria hiltzen denean senide eta auzokoei opari gisa eramaten zaizkien odoloste, urdai solomo etab.
 TXARRI ESTEGU (txarri estegue): txarriboda
 TXARRI GARBITZE (txarri garbitzie): Txerria hiltzen denean lehenego erre eta gero moltzoaz garbitu egiten da. Barruak ere garbitu egiten zaizkio,
 TXARRI GOBERNU (txarri gobernue): Txarri gonernua
 TXARRI ILTTE (txarri ilttie): txerriboda
 TXARRIKERIDXA (txarrikeridxie): txarrikeria
 TXARRIKI (txarrikidxe): txarriki, txarriak ematen duen okela
 TXARRI KURIDXOSO (txarri kuridxosue): Bere neurrian garbia den txarria
 TXARRITEGI (txarritegidxe): txerritoki
 TXARRITTU: txarritu 2.- zikindu
 TXARTASUN (txartasune): txartasun
 TXARTAU : abarrak puntetatik moztu, luze laburrean guztiak berdintzeko eta besakadetan bildu ahal izateko.
 TXARTO: txarto

TXATAL (txatala): txatal "Ogi txatal bat emoidesu mesedes"

TXATAR (txatarra): txatar

TXATXA: fruta, umeen berba da

TXATXALA (txatxala): Berritsua den andra. Berritsua den gizona txotxolo.

TXATXUNLEIRIDXA (txatxunleri-dxie): Harrokeria

TXATXUR: txatxur; umeen hagin en urtekera, umeen berba da

TXEPETX: (txepetxa) epetx. "txepetxak Ama Birjiñiei begitten korotza eiutzen, da txinyorak eiutzien argi, ta bustenikeriek ei aben ure ekarri, ta garbitu eiutzen begidxe"

TXERA (txerie): txera "Aspaldixen ikusi barik eta orrek ei eutzie arkali txerie!"

TXERA EIÑ: txera egin

TXIBILORA (txibilorie): *Bellis perennis*

TXIBIRITTA (txibirittie): *Bellis perennis*

TXIBIRITTALORA (txibirittalorie): *Bellis perennis*

TXIBISTUN (txibistune): Prakak gerrian gainetik josita edukitzen dituzten trabilak, handik gerrikoa pasatzen da.

TXIBITTA (txibittie): babak lekatzeko tresna, baita lihoa jotzeko ere. Alde bietan ugela jartzen zitzaion. Alde batetik eldu eta jotzen denean babak lekatu egiten dira, lihoa astindu.

TXIDER (txiderra): txidar, *Vicia sativa*

TXIKI (txikidxe): txiki

TXIKIERDI: (txikierdidxe): Guztiz txikia ez dena.

TXIKIÑA (txikiñie): txikina

TXIKITO (txikitue): txiki

TXIKI TXIKI EIÑ: txiki txiki egin

TXIKO (txikue): Behorkume

TXIKUE EIÑ: Behorak auma egin.

TXIKOL (txikola): hazien oskol hutsak

TXIKORIE: *Cichorium intybus*. Lehen erein egiten zen

TXILIBITTO (txilibittue): txilibito 2.- zakil

TXILIDXO (txilidxue): txilio

TXILIDXO EIÑ: txilio egin "Neu ixen nas arratoie ikusi ot da txilixo ei ot"

TXILIDXOKA: txilioka

TXILINDRO (txilindrue): alper harri

ALPERRA eta
TXILLINDRUE

TXILIÑ (txiliñe): txilin

TXIMEL (tximela): berdie deritzon belar moetaren lorea

TXIMINIDXA (tximinidxe): tximinia

TXIMIÑO (tximiñue): tximino

TXIMISTA (tximistie): tximista

TXIMOTXA: tximotxa, txori moeta bat

TXIMUR (tximurre): tximur

TXIMURTU : tximurtu

TXIN: Ume berban dirua

TXIN TXIN: Hau ere ume berban dirua

TXINBERA (txinberie): karabina, txinbera

TXINBO (txinbue): txinbo

TXINDURRI (txindurridxe): inurri

TXINDURRI BEDAR (txindurri bedara): Polygonum persicaria

TXINGA (txingie): Burdinezkoa astuna, apostuak egiteko

TXINGER (txingerra): txingar "Surteko txingerrak baiño berueu sa"
 TXINGETA (txingetie): manila
 TXINGOR (txingorra): txingor
 TXIN-TXAUN (txin-txaune): zibua
 TXIN-TXAUNKE : zibuka
 TXINTXILLERIDXA (Txintxileri-dxe): Kinkaileria "Salgai dausen gausa melusek"
 TXINTXIRRIÑ-TXANTXARRAN: Narrazean edo ganora asko barik ibiltzeari deitzeko beste modu bat.
 TXINYOR (txinyorra): 1. txindor, txori moeta bat. 2. begitxindor; ateko giltza gauzez kanpoan utzita biharamonean begian ipinita kendu egiten da
 TXINYURRI (txinyurridxe): inurri
 TXINTXILLA MAKATZ (txintxilla makatza): makatz moeta bat
 TXIÑTXIMORRIDXAU : bero edo hotzagatik kikildu
 TXIÑU (txinue): Kafea irestekoa
 TXIPIROI (txipiroye): txipiroi
 TXIPLI-TXAPLA: txipli-txapla, ur azalean golpeak emakeran esaten da
 TXIPRISTINYU: zipriztindu
 TXIPRISTIÑ (txipristiñie): zipriztin
 TXIRIKILLA: txirikila, jolas moeta bat. Duela hogeitamar bat urte inguru bere erakargarritasuna gal-tzen hasi zela. Garizuman gehien bat jokatzan zen haur eta kozkonduagoek ere. Hauexek ziren behar zirenak: "txirikilla", hogeitaz inguruko zotza puntak zorrotz zituena. "makillie", metro erdi inguruko makila. "petue" lurrean egindako borobilune bat, bertan "txirikilla" sartu behar zen.. Jokoa atal bitan banantzen zen jokua, argitu behar dena zera da: jokua zuzentzen zuena "txirikilleroa" izaten zen, bera peto barruan egoten zen eta petotik ksnpora jaurtikitzen zuen txirikilla makilaz jota, eta jausten zen lekutik borobilean edo petoan azartatzen zuen partaidea, bera izaten zen txirikilleroa, bertara txirikilla sar ez zedin oztopoak jartzea zilegi zen, hau da jertsea edo beste zerbaitekin bidean geratzea. Bigarren atala beste hau izaten zen: Berriz txirikilla petoan jartzen zen eta zegoen harritik, ze petoan maila bat egoten zen, eta handik ahal bait urrunen bota behar zen, distantzia makilaz neurtzen zen,

urrunen botatzen zuenak ira-bazien zuen.
 TXIRI TXIRI: Isil isilka inork sentidu ez egiteko eran ibiltzea.
 TXIRKOLA (txirkilie): Txingorra, elurra hasten denean abiatzen duena "Edur txirkolia abidxau dau"
 TXIRLA (txirlie): txirla
 TXIRLORA (txirlorie): txirlora
 TXIRRINGA (txirringie): txirringa, adibidez burdiaren egurrezkoak "Burdi txirringakin maidxek eitten dabies"
 TXIRRINKOLA (txirrinkolie): txirinbuelta
 TXIRRINKOLAN : biribilkolika
 TXIRRIÑ: txirrin
 TXIRRIÑAN : txirrian, borborka "Sulotu da ta oiñ urek txirriñan urtetan dau"
 TXIRRITOLA (txirritolie): huts eta arola
 TXIRRI TXIRRI (txirri txirridxe): txirri txirri
 TXIRTE (txirtie): legarra
 TXIS BEDAR: Belar moeta
 TXISPA (txispie): txinparta
 TXISTARA EIÑ: Onom. Norbaiti deiadar egin.
 TXISTI(K) PES: tutik ere ez "Jakín ddau bai txarto einyabena da txisti pe estau esan"
 TXISTU (txistue): txistu
 TXISTUKE: txistuke
 TXISTUKE EIÑ: txistuke egin "Ume lotzabakuorrek estoste ba txistuke eiñ!"
 TXITA (txittie): txita
 TXITXI (txitxia): okela, umeen berba da
 TXITXIBURDUNTXI: txitxi burduntxi, aratuzte aurreko igandean egiten da.
 TXITXIMURKADA (txitximurkadie): txatxamarkada
 TXITXIMURKE: txitximurka
 TXITXIMURKE EIÑ: txatxamarka egin
 TXIXE: txiza

TXIXE EIÑ: txiza egin

TXIXEKUE: Giltzurrinetako kolikoa, baita prostata-ri ere honela deitzen zioten lehen.

TXIXE POSU (txise posue): txiza pozu

TXIXESTU: txizestu

TXIXETI (txixetidxe): Txizati

TXIXONTZI (txixontzidxe): txizeti

TXOKANTE (txokantie): Mire egitekoa dena, arraroa dena "Esties gaur etorri gausa txokantie da"

TXOKAU: Mire egin, arraro egin. "Txoketan dxata suek eser es esatie"

TXOKO (txokue): txoko

TXOKOTA : zotin

TXOLET: Kirtendun ontzia, lurrezkoa edo metalezkoa, ura edateko edo esnea nuertzeko.

TXOLOKOTA : zotin

TXOMIN BEDAR (txomin bedarra): Oxalis latifolia. Soloko belar parasittoa da.

TXONDOR (txondorra): txondor "Txondorra eitten san ba lelengo kargeu ietten san adarras, bueltan bueltan, seiñ dde, puntie sorrotz sorrotz da, gero egurre akabetan sanien tapeu eitten san irias edo orbelas, gero soidxe ipintten dxakon illara bi bueltan, barrenien, da gero lurras tapau. Puntatik emoten dxakon sue. Ha egurre garraik ikusi barik egosten san, egosi. Barreneraiño jueten sanien sue ba iketza eiñdde euen. Beste batzuk aundidxe ixeten sien, arek baso bat botaten sanien da eitten sien pago mukurrekin dde, neu be ibillitte neu alakon bat kargetan, idxe tonelada batekuek ixeten sien, alako baten kargetan sien. Arekin baldo iketza eitten san".

(Txondorra egiten zen, bada, lehenego kargatu egiten zen adarrekin, buelta, zein da, punta zorrotz zorrotz eta, gero egurra bukatzen zenean estali egiten zen ira edo orbelez, gero soia jartzen zitzaion ilada bi barrenean, ondoren lurrez estaltzen zen. Puntatik ematen zitzaion sua. Egur hura garrarik ikusi gabe egosten zen, egosi. Barreneraino joaten zenean sua, ikatza eginda zegoen. Beste batzuk haundiak izaten ziren,

haiek baso vbat botatzen zenean eta egiten ziren pago mukurrekin eta, neu ere ibilita nago halakoren bat kargatzen. ea tona batekoak izaten ziren, halakoren batean kargatzen ziren. Haiekin baldo ikatza egiten zen.

TXONTA (txontie): txonta

TXOPITIE: txopita

TXOPO (txopue): makal. Gurdika-jarako ona ei da.

TXORI (txoridxe): txori

TXORIBURU (txoriburue): txoriburu 2.- Buru gutxi duena

TXORIKARDU (txorikardue): Bot. Diente de leñ

TXORI IKESTEN IBILLI: Udabe-rrian txoriek umak egiten dituz-tenean habiak bilatzera joan.

TXORI KOPETA (txori kopetie): Buruan umeei egiten zaien txoria

TXORIKUMA (txorikumie): txorikuma

TXORIMALO (txorimalue): txorimalo

TXORI MATZ (txori matza): humulus lupulus. Gerra amaitu eta ostean tabakoaren orde ez egiten zen; mutikoen artean ere erretzen ei da.

TXORIXO (txorixue): txorizo

TXORKO (txorkue): txorko, soto

TXOROKILL (txorokille): txorokil, artoa urkuldu eta geratzen zen

TXORONGO (txorongue): txorongo

TXORRO (txorrue): txorrota

TXORROSTADA (txorrostadie): txorrotada "Botaixu onaixe esne txorrostadatxon bat"

TXOR-TXOR: berba atertu barik egikeran esaten da "txor-txor" dabilzela berbaz.

TXOTENA: txotena

TXOTINKE: zotinka

TXOTIÑ (txotiñe): zotin

TXOTO (txotue): Txanoa

TXOTXO (txotxue): mutiko

TXOTXO PRAKAK: Mutiko barregarri trastoia

TXOTXOLO (txotxolue): 1. txotxolo. 2. berba asko egiten duena

TXOTXOLOKERIDXA (TXotxolo-keridxie): txotxolokeria "Estekosu sasoi
txotxolokeridzak esaten ibillteko.

TXOTXONAK EIÑ: komeriak eta egin ahalak egin zerbait lortzeko,

TXOTXONAK ESAN : kristonak esan, bereak eta bost esan

TXUNTXUR (txuntxurre): puntan, mukuru "Ondiño be akordetan nas beiñ
astotik bera jausi da artu naberen epertxuntxurrekuas"

TXUNTXUR IPINI: ganez egin, puntan ipini

TXUPAU: milikatu

TXURKU (txurkue): Galtzen gainerik jastan ziren beste galtza zahar pare
bat "Jantzixus txurku batzuk ganetik"

TXURINGA (txuringie): zuringa

TXURRU TXURRU: txurku txurku

TXURRU TXURRU EDAN: txurku txurku edan.

U

UASID XO (uasidxue): igela

UBIDE (ubidie): ubide

UDA (udie): uda

UDABARRI (udabarridxe): udaberri

UDAGOIXEN: udagoien, udazken

UDAGUEN: udagoien, udazken

UDXE: oi

UESABA: ugazaba

UESANDI (eesandidxe): Uraz handik, erreka bestalde dauden lurak,
Mendiolako auzune bat.

UGALASIXO (ugalasixue): igela

UGASID XO (ugasixue): igela

UGASIDXUENA EIÑ: Saltoka ibiltzea

U(G)EL (ugela): uhal

UGER (ugerra): uger "ume uger au" (ume uger hau). Erdoi

UGER EIÑ: igeri egin

- UGERI : ugari
 UGERITTASUN: ugaritasun
 UGERLAR (egerlaridxe)!: igerlari
 UGERTU: ugertu, erdoildu
 UGESABA: ugazaba
 UIDXE: ui
 UKALITTUE: eukalipto
 UKETU : ahitu, nekatu, abaildu
 UKONDO (ukondue): ukondo
 UKUMILL (ukumille): ukabil
 UKUTU: ikutu
 ULDU : 1. ilea galdu. 2. abaildu, guztiz nekatu; "uldute nadxak".
 ULDUNAK : soiluneak
 ULE (ulie): ile
 ULE BAKO (ule bakue): ile bako
 ULE BALTZ (ule baltza): ile baltz
 ULEBID XO (ulebidxue): urubio
 ULEDER (ulederra): ile ederra
 ULE GORRI (ule gorridxe): ilegorri
 ULE KISKOR (ule kiskorra): ile kizkur "Ule kiskorra deko orrek baltz orrek"
 ULE MENGEL (mengela): ile biguna "Len euki aben ule sapie da oiñ sietzmengeldu dxako"
 ULE SAPA (sapie): txima
 ULE SASI (saside): ile nahasi
 ULE SURI (ule suridxe): ile urdin, ile zuri
 ULETZU: uletsu
 ULIE EBAL: ilea ebaki
 UMALDI (umaldidxe): umaldi (u-maldi bat erein)
 UMATU: Umatu
 UMAU : umotu, frutak berde bato eta lastota heltzea
 UME (umie): ume
 UME DADE: hezetasun
 UME DUI: Ume andana

- UMEGORRI (umegorridxe): umegorri "Ni nausidxe nas ume gorridxon aldien"
- UMEKERIDXA (mekeridxie): ume-keria
- UMEL (umela): umel
- UMELDAU: hezatu
- UMELDU: hezatu
- UMEMOKO: umemoko, umegorri "Ixillik egongetas ume mokuoi!"
- UMERADE (umeradie): hezetasun
- UMERRE: Ume negarti, zital. gogaitkarri
- UME SOSTOR (ume sostorra): umekondoa
- UMESEIÑ: umazain
- UMESURTZ: umezurtz "Aitte ta ama gaztetan ill dde ume surtz geratu sienien, amama etorri dxakien etxera"
- UMETERIDXA: umeteria, ume piloa
- UMETOKI (umetokidxe): Matriz
- UMETU: umetu "Umetu ei as ala olan ibilltteko?"
- UMIE EUKI: umea eduki "Oĩñ dala aste bete euki aben orrek umie"
- UMILLE: apal
- UMILYU: apaldu
- UMORE (umorie): umore
- UNA (unie): une, gune "Ater unie da ta gusan ariñ"
- UNEKADA (unekadie): tarte, bitarte, aldi; "unekadetan eukitt ot buruko miñe"
- UNTAU: gantzutu
- UNTZ (untze): intzurri
- UNTZA (untzie): hiltze
- UNTZI (untzidxe): ontzi
- UNTZIDXEK GARBITU: tresnak garbitu, harrikoa egin
- UNTZ ORRI (untz orridxe): ormetan gora joaten den intzurri moeta
- UNTZURRI (untzurridxe): hedera helix
- UPA (upie): upel
- UPETEI (upeteidxe): upategi
- UR: 1. (ure) ura. 2. (urre) urra. 3. (urrien) hurbil.

- UR ARRATOI (ur arratoie): ur arratoi
- URATZ (uratza): urats "Uratzen telias arpeidxe igurtzie ona ei da asalentzako"
- URDAI (urdaiye): urdai
- URDAI EGAL: Urdaiaren ertza
- URDEI (urdeidxe): urdai
- URDEI ASAK: urdai azak
- URDEI GIDXAR (rdei gidxerrie): urdai gihar
- URDINYU: urdindu
- URDIÑ: urdin, lizun. Azal zuri eta leuna duenari ere esaten zaio. Ile horiak ere urdinak izan daitezke.
- URDIÑ SAGAR (urdiñ sagarra): sagar moeta bat
- UREGODXEN (uregodxena): uda-goien
- UREGUEN (ureguena): udagoien
- UREK ARTU : urak hartu "Au goniau urek artu te txiki txiki esertarako gause estala geratu da"
- UR EMOI (ur emoidxe): ur emoi "Itturridxe ondo sarratu barik itxi osu, ur emoidxe deko"
- URIDXOLA (uridxolie): uriola
- URKETU : urkatu "Txin txauñ Maridxe, Txomiñ pekataridxe, ser egin ddau pekatu, ausoko txakurre urketu"
- URKI (urkidxe): urki. Gurdi-kaja egiteko ona da arina da eta.
- URKILLIE: urkulu
- URKULDU: garandu "Ipintteko lelengo urkuldu ein bidies babak"
- URKULU (urkulue): urkulu, gantxu
- URLIDXE: urlia "da esa aben: Urlidexe etorten danien emoyo-sue au"
- UROLLO (uroillue): ur oilo, gallineta "Juen san urtien ibilli ei sien ur oilluek Beketxeko presan"
- URRAI: oiloei deitzeko erabiltzen da
- URRATU : urratu
- URRE (urrie): urre
- URREGORRI (urregorridxe): urregorri "Amamak urregorrisko elestune ekarri otzo"

URRENGO (urrengue): hurrengo
 URRENGO DOMEKA (urrengo domekie): hurrengo domekan egiten den meza
 URRERATU: ondoratu
 URRESURI (urresuridxe): urre zuri, zilarra
 URRETU : urratu
 URRETUE: Urratua "Beittu selako urretue eñ daben onek"
 URRETXA: ur, urretx
 URRÍ (urridxe): urri
 URRÍÑ: urrun
 URRITXA: russula cyanoxanta; perretxiko moeta bat "urretxa"
 URRUMA (urrumie): morrosa
 URRU URRUE: korroa "Biribilketa esaten dxakonai guk urru urrue esaten geuntzen"
 URRUMADA (urrumadie): urrumada
 URRUMAKA: urrumaka, urrumadaka ekin
 URRUMA EIÑ: morrosa egin
 URRUMARA (urrumarie): urrumada "Emendixik entzuten dies beidxen urrumarak"
 URRUSA (urrusie): emea
 UR SALTO (ur saltue): ur jausi
 URTE (urtie): urte
 URTE BARRI (urte barridxe): urte barri
 URTE BETE (urte betie): sagar moeta bat
 URTE BILLOTZ (urte billotza): urte bildots
 URTE URREN (urte urrena): urte urren
 URTEIDXERA (urteidxerie): urteera "Urteidxera bakotxien sapata bat galtzen dau onek" 2.- Irteera, erantzuna. "Badeko urteidxera bakotxik norbera be lotzate isten dau"
 URTE MESA (urte mesie): urte meza
 URTEEN: irten
 URTERAKO MESA (urteidxerako mesie): olata meza
 URTERO: urtero

URTU: urtu
 URTXAKUR (ur txakurre): ur txakur "Oñ dala berrogetamar urte Abañoko erreka batzutan be egoten sien"
 UR TXORI (ur txoridxe): ur txori, martin pescador
 URTZU: urtsu "Onek sagarrok urtzuek dies"
 URUN (urune): irina
 URUNDU: urundu
 USABA: jabe
 USAINYU: usaindu
 USAIÑ (usaiñe): usain
 USAU: erabili
 USEINKE: usainka "Ser eitton lapikuei useinke!"
 USEIÑ: usain
 USEIÑ ARTU: usain hartu. 2.- antza emon "Ensegida artuu useiñe baten baten bille dabixela"
 USEN (usena): izain "Txaketena kentzeko usenak ipintte abiesan"
 USEU: erabili
 USINGARA (usingarie): fadura, zingira
 USINGERA (usingerie): fadura, zingira
 USINYU: usaindu
 USIÑ: usain
 USKER: (uskerra) uzker
 USKERIDXA: huskeria "Es ai uskeridxa bateittik asarratu"
 USKERKA: uzkerka Ñ "Gau gustidxen ibilli da uskerka"
 USKUR (uskurre): uzkur
 USO (usue): uso
 USOKUMA "usokumie": usokume
 USOPASA (usopasie): usopasa "Usopasie udeguen inguruen ixeten da"
 USOTEGI (usotegidxe): usategi
 USO TXIKI (uso txikidxe): uso txiki
 USTA (ustie): rumex sp. Honen sustraia egosita hartuta ona ei da hepatitiaren kontra. (Ikus usta bedar)
 USTA BEDAR (usta bedarra): rumex sp. Solorako txarra

USTEL (ustela): ustel

USTELDU: usteldu

USTIAS EGON: ustean egon "Bidxer etorriko saien ustias egon ga"

USTU: hustu

UTZ (utze): huts

UTZ EIÑ: huts egin

UTZIK : hutsik

UTZITTU: hustu "Utzittuixu pitxerra ta garbittu"

UTZUNA (utzunie): hutsune "Utzuna galanta itxiko dau arek"

UXA EIÑ : uxatu

UXAKOR (uxakorra): izuti

UXATU : uxatu "Uxatuixus orrek oilluok, traba baiño estabie eitten da"

UXINGARA (uxingarie): zingira

UXOKA (uxokie): izuti

Y

YODO BEDAR (yodo bedarra): *Chelidonium majus*; landare moeta bat

Z

ZIPI ZAPIE: "z"z berba egiten duenaz esaten da.

